Verner von Heidenstam.

3 1761 07588040 1

6.50

H4654

SAMLADE SKRIFTER

AV

VERNER VON HEIDENSTAM

[V. 13.]

SKOGEN SUSAR

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

SKOGEN SUSAR

BERÄTTELSER OCH SAGOR

AV

VERNER VON HEIDENSTAM

FJÄRDE UPPLAGAN

169419.
23. 2. 2

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1919

Drottning Omma.

Jag berättar om drottning Omma, som bodde på Omberg vid Vättern och levde i ett så töcknigt sagodunkel, som hade hela hennes väsen varit skapat av solrök och dimma. När berget höljer sig i moln och dunstbilder, säger allmogen, att det ommar, men Ome var också ett av de binamn, under vilket Oden fordom dyrkades på höjderna. Omma eller Oma skulle alltså betyda Omes maka. Människorna veta ingenting annat om henne än hennes namn. Den, som vill utleta något mer, får hålla sig gömd bakom buskar och stubbar och noga höra på de flygande eller springande skogsvarelsernas skrikande pladder i hennes jaktmarker. Klarröstade solsvärtor, afrikanskt lustiga rödhakesångare, blåmesar, hackspettar och kvittrande buskskvättor fira här sin sommar, och små kungsfåglar fläta ytterst på grankvistarna sina bon till sirliga korgar, fodrade med fjädrar och fyllda med rosenfärgade ägg. Tungt och ovigt letar ormvråken sitt byte bland grodor och sniglar, och fiskörnen, som är modig nog att slå ned på en betande häst, står raklång i sitt risiga bo och smäller med vingarna. Nere i träskvattnet, där dagsländorna

i god tid sätta sig till sömns på vasstråna, tummar sävsångaren sin sträva pipa för sothöns, doppingar, änder, gropsnäppor och fisktärnor. Det är prassel och fågelsång ända in på natten, och västerut, där det växer murgröna på de tvärbranta bergväggarna, tyckas slutligen till och med fiskarbåtarna, då de kryssa under måsarna på sjön, icke vara annat än fåglar, som klokt rikta sina vingar i vinden.

Många röster ropa i drottning Ommas skogar och tyst är endast haren. Misstänkt för mycket, än att vara en trollhare, på vilken intet bly biter, än att mjölka kosötorna i månljuset, sätter sig gråpysen helst bakom sin sten och väntar på vad som nu skall hända. Somnar han också, brännhet i örontopparna och iskall under tassarna och med ett myggmoln över hjässan, vakar han ändå med näsan för att oupphörligt ända till sin sista stund vädra i alla vindar. Jägaren kan tala om honom en hel afton och bondhustrun är rädd att se hans harmynta huvud och försäkrar, att haresan skriker som en uggla, men själv har han icke mycket att säga, därför att han endast kan åstadkomma ett obegripligt knockande. Det finns bara en skogsvarelse, som har en människas stämma, en vilsegången gammal kvinnas, en klagande valas, och det är uvinnan, när hon hoar i den tre veckors långa julskymningen.

Dagsljuset hatar hon och ruggig och olustig, liksom fröse hon under solstrålarna, sitter hon hellre en hel dag utskrattad av kråkorna och klipper mot dem med de rödgula ögonen, än hon

låter narra sig att lyfta, innan hennes tid är inne. Först vid stjärntändningen begynner den och då lyser hon upp och rister huvans svarta tofsar. I ovädersnätter, när Vättern tjuter och skäller som en herrelös hund, kommer hon på ljudlösa vingar ända ned till gårdarna för att fånga den sovande skata, som nyss var med och skrattade åt henne. Barnen skulle jämra och gråta, om de visste att ett sådant vidunder en stund värmde sig invid skorstenen på själva stugtaket. Hon förblir då tyst och det kan gå om många nätter, innan andan kommer över henne, så att hon sätter sig utanför sin klyfta och får en valas röst. Full av gåtlikt djupsinnig visdom känner hon då mer om skogens hemligheter än alla andra fåglar tillhopa. Att då höra henne, det är att skrämmas och vilja fly eller att förvandlas till en orörlig lyssnare, ty uvinnans röst kan stundom bli mjukare än en djup flöjt eller påminna om ett vallhjons näverlur, som icke endast sjunger toner utan också ord.

En fiskare, som hette Gislefinne, stod en afton på stranden, där hans dotter Gyda hjälpt honom att hänga upp notar och siknät, och under armen höll han en vitnad hästskalle.

— Näten hade råkat i drift, sade han, och kommit för nära berget, där sjön är bottenlös. Det är nu tredje gången det hänt mig och för var gång har det hängt en hästskalle i nätet i stället för fisk. Där kan du själv se, Gyda, det finns inte så mycket som ett fjäll i garnet, bara ett stort hål där hästskallen bet sig fast. Nu går jag upp och hänger den över Ommas borgport, ty

hennes är tiondet av allt vad sjön giver oss, men vattentrollens grinande gåva gitter jag inte skifta.

Bland byfolket, som samlats på de sönderfrätta klipporna för att mottaga de hemvändande fiskarena, satt en getherde, som hette Granmar. Han levde mest för sig uppe i berget, där han hade byggt sig en ässja och på lediga stunder förfärdigade allehanda lättare smide. Han hade gott öga till Gislefinnes dotter och ställde det gärna så, att han kom till stranden med sina getter vid den tid om lördagsaftnarna, då hon brukade vara där för att hjälpa fadern eller leka med ungdomen.

— Du tänker smyga dig till Ommas gråstensnäste, sade han, men när munkarna fråga dig om henne, låtsas du döv och svarar om vind och väder. Ha vi då inte alla här i trakten småningom blivit döpta kristna? Jag vet, att när jag möter henne i skogen, korsar jag mig, ty hennes gestalt är nog en kvinnas, men huvudet är en berguvs.

Gyda lyfte händerna med ett klingande skratt åt sin enfaldige friare.

— Omma bär alltid en huva med två runda hål för ögonen och två svarta tofsar på hjässan, det är allt jag har reda på om henne, svarade hon. Men liksom rädd att redan ha sagt för mycket, blev hon hastigt allvarsam och krökte sig ned och plockade på tegelsänkena under nätet.

Granmar såg förtörnad efter henne.

— Måhända vet du mer om den onda spåkvinnan än jag, men varför kommer hon aldrig ned bland oss som det anstår en borgfru? Och

skall hon aldrig åldras liksom andra och dö? Min farfar berättade, att i hans barndom kunde de äldsta inte minnas den tid, då drottning Omma inte levde och drog på jakt i skogarna alldeles som nu.

Fiskarena blevo oroliga och makade sig bort åt olika håll och Gislefinne gav sin dotter ett strängt tecken, att hon icke fick svara.

— Skogen susar och kottarna äro redan mörkroda, viskade han och grep häftigt Gyda om armen och sköt henne framför sig på stigen upp mot Ommas hus.

— Skogen susar, skogen susar, viskade de andra lika försiktigt utan att getherden kunde höra dem.

Kringvuxet av oxel och ek låg Ommas hus överst på en brant klippa vid vattnet och bestod endast av ett torn med runt torvtak, på vilket skatorna bredde ut sina präktiga fjädrar. En svängd mur av ohuggna stenar inhägnade gården åt vägsidan. Portvalvet, över vilket två hästskallar redan falnade i solskenet, var icke högre än att en ryttare skulle ha nödgats att sitta av och leda hästen för att slippa in.

Bultade någon fiskare eller skogsfarare i hemlighet på ekdörren, ty endast hemligt besökte någon Ommas borg, skymtade genast armborst och spjut bakom gallerluckan i muren, men aldrig blev han anropad av någon man utan beständigt bara av kvinnoröster. Ibland läto de helt unga och skalkaktiga men oftast gamla och stråva. Härbärge fick han ej och begärde väl ej heller, men

framlämnade han en tillräckligt stor offergåva och bad att bli spådd eller att få råd och bot mot någon sjukdom eller olycka, då urskilde han efter två eller flera timmars väntan slutligen en huva, som med runda ögonhål trycktes mot gallret. Det var drottning Omma och i sjungande ton rådfrågade hon glömda runor och förutsade gott och ont.

Gislefinne hängde upp hästskallen bredvid de andra båda över porten och fortsatte under granarna ännu högre upp mot berget.

— Skogen susar, skogen susar, upprepade han och såg sig om, ännu rädd att någon oinvigd möjligen skulle kunna höra honom. Du vet, dotter, vad det betyder. Du vet, att det är hälsningen, som vi varna eller kalla varandra med, vi sista, som äro fädernegudarna lönnligt trogna.

— Jag vet allt, viskade flickan. Mörkröda äro nu dina kottar, väldiga gran, och det höves dig, kungaträd. Jag vet också, vad det talet betyder, och att den vårnatt nu är när, då drottning Omma möter sina tillgivna på berget för att hålla offer.

— Fast du ännu har varit för späd, Gyda, att följa mig och offra åt Ome, har jag talat förtroligt med dig, ty jag har sett, att du älskar djur och blomster. Drottning Omma är hans sista offerjungfru och horgabrud, som åt honom vaktar de heliga lundarna och källorna.

— Ack, att jag vore hon! sade flickan. Det enda, som förskräcker mig, är gåtan om hennes livs beständighet.

— I natt skall du få svaret på den gåtan,

Han slog sönder de svarta kvistarna. Granarna reste sig så höga, att deras toppar vaggade i en helt annan värld än den mörka, där han bröt sig fram med sin dotter.

— Gå inte så tungt och sucka inte så mycket. Någon kunde höra oss, sade han. Men nej, det är ju jag själv, som suckar och inte du, barn. Mitt samvete ligger så tungt som en järnkätting över bröstet och länkarna släpa och bli allt tyngre och längre, och aldrig förr märkte jag, att berget är så brant.

En fågelunge, som aldrig blivit skrämd, hoppar lugnt upp på jägarens hand och Gislefinnes dotter visste varken om sorg eller plåga. Om någon hade varnat henne för ett giftigt bär, skulle hon ändå plockat det utan att tro på faran, och när hennes far kom hem från vinterstormarna med kläderna hårdfrusna ända upp under skägget, dansade hon runt av glädje och trodde, att han hade varit med om den avundsvärdaste lek. Hon satt sorgmodig ibland, men bara för lyckan att få sörja, och nu gav hon sig god tid att leta efter sippor mellan de smältande drivorna i Ommas vilda trädgårdar. När hon såg upp, drogo hennes ljusa ögon ihop sig på det hastiga sätt, som är egendomligt för oskyldiga och mycket unga flickor, då de tänka på något. Det var ju också första gången som hon fick följa med till en av de nattliga offertjänsterna.

Hon kunde minsann ha tagits för en tärna från jarlagården, ty hon hade både röda band på klänningen och silversölja på bältet. Gamle

Gislefinne däremot gick i grå trälrock, fast han var en fri man. Skinnhuva, skinnkrage och skägg stucko sina hår i kors, så att knappt mer än ögonen syntes, och han liknade mest en lurvig get, som för vart steg nickar med huvudet.

När granarna begynte glesna, stannade han ett ögonblick.

— Barn, det är nu i stjärntändningen och berguven börjar hoa. Kasta aldrig en sten efter en berguv och isynnerhet aldrig efter en uvinna, ty de forna horgabrudarnas själar ha flyttat in i uvinnorna för att i deras skepnad alltjämt kunna ropa ur skogarna om gott och ont. Om du vore äldre och hade det rätta mogna sinnet, skulle du lära dig att tyda deras läten och förstå, att det måste vara som jag säger. Det finns bara en horgabrud, som blev hundratals år utan att dö, och det är drottning Omma. Hon skall också fortfarande leva, därest var gång, då hon känner årens skröplighet, en ung och oskyldig jungfru blir offrad.

Flickan bleknade, men Gislefinne tog ett fast tag om hennes handlove och ledde henne vidare.

— När du föddes och din mor skildes hädan, var jag en fattig man. Jag hade ingen kvinna, ingen träl, som kunde hjälpa mig i arbetet. Jag gick då till Omma och bad henne läsa runor över mig och från den stunden drog jag in överfulla nät och blev den rikaste i byalaget. Likväl hade jag då ingen annan gåva att bjuda henne i lön än det löftet, att hon skulle få dig, då du blev femton år. Du har aldrig behövt gräva och spinna

som andra. Dina händer äro mjuka. Du har haft det varmt och gott i kojan och burit silversölja i bältet. Gyda, allt detta har varit ett lån, som du själv varit med om att njuta och själv måste vara med om att gälda. Du är nu på sextonde året och i natt skall jag offra dig åt drottning Omma.

Han såg framför sig långt bort i tomma luften, och nu upphörde skogen och de gingo fram över bergets gräsbevuxna hjässa. Det var redan så skumt, att bygderna i djupet lågo lika slåta och blå som sjön och endast rymden brann ännu i vårnatten.

En flock av människor, mest gubbar och skröplingar, stodo samlade kring ett harg eller altare, upplagt av bullerstenar. Den översta var huggen och flat som ett bord och på den kolnade mellan glöd och bränder ett offerdjur med avskuren strupe. Drottning Omma stod böjd och forskade i inälvorna, skyddad mot lågorna av sin huva och med stenkniven ännu i handen. Hennes båda horgatärnor dansade med utslaget hår kring altaret, men de voro också till åren och rörde stelt sina fötter. Under deras dystra sång göt hon signat vatten på djuret och hängde upp det i offerträdet. Det var en överårig och ensam fura, utan barr att andas med, utan bark, avskalad och sönderborrad av hackfåglar, gravstickare och blåjon, och grenarna voro för torra och styva att böja sig under bördan eller ens svikta.

Horgatärnornas springdans gick allt vildare

och med gälla dallringar sjöngo de, vända nedåt skogarna:

— Ho, ho! Hjärteblod offerträdet gråter! Ommas undersåtar, samlens att dricka och röda runor slicka, gnistöga i mörk mo, smygtass, fjäderjungfru och lo! Ho!

Ändå ville skogsvarelserna ej lystra. Uvinnan tryckte huvudet bakåt i kragen, hopkrupen över sina tre nyfödda ungar. Haren satt och vinkade som ville han tala med någon. Älgen, svartvandrarn, tysteman, som hade en avbruten pilspets fastvuxen i ryggen, stod lika orörlig som han i tre dagar dröjt under samma gran, och fast han lång väg kunde lockas att följa en spelmans giga, halvsov han och tänkte endast på att alltid hålla sig motvinds. När talltopparna belystes av elden som vid blosskytte, trodde spelorren ett ögonblick, att det var dagningen och började blåsa och dansa, helt och hållet förgapad i sin egen härlighet, men drog genast åt sig sidensläpet och sprang in igen under ormbunkarna. Tranorna, som ännu voro på flyttning och lägrade på en myr, sprungo hop, barbenta och skalliga och bugade och bugade och rådplägade, men slutade aldrig att krusa. Till och med gladorna, vårens härolder, som alltid ville vara med att flaxa och skria, stannade hellre i sina bon för att packa granna tyglappar, strumpeband och gamla seltofsar över äggen, så att det ej skulle synas, hur brunfläckiga och fula de voro. Ja, inte ens gullfoten, brumkarlen, han, far själv i stugan, som myndigt satt och vaggade med labbarna i kors över magen, brydde sig om män-

niskosångens besvärjelser. Redan vallhorn voro honom förhatliga, och en vass drillpipa, som skar genom berg, var hans högsta förnöjelse. Grötig i strupen rullade han med tungan och svarade bara: Ulva völva sölversölja i ull!

När horgatärnorna märkte, att de ingenting förmådde med människoröst, togo de fram sina harpor, och folket stämde i med kvickhorn och lurar. Då blev det genast en annan lek. Då sprungo också de skyggaste skogsvarelserna från sina legor och lyor. Räven smög sig tyst ända in under offerträdet, men kunde ej låta vara att morra för var nedfallen köttbit, som han krafsade till sig. Mården, som sovit i ett ekorrbo, högg i raseri efter menlösa buskar, grävlingen kutade i ljungen och varglon reste sig på en tallgren i sina vida byxor som en spräcklig träsvamp. Över altaret virvlade ett moln av vingar och gapande fågelmunnar, nattglappor och ugglor kastade sig in i eldstungorna och i skogen skriade lövjungfrurna i sina trädstammar.

Horgatärnorna strödde då berusande kryddor i elden och sjöngo vid harporna:

— Bäcken den flytande, flyende, din törst ej släcker, spräckliga katt. För Ome, den rytande, gnyende, brinner elden i natt. Nu skäller hans varghund, nu stormar hans drev, från Sunnantopps myrstack till Björnbullra klev.

I röken, som vid sidan om altaret slog ned utefter marken, tyckte sig de offrande nu se den enögde Ome, som med hatten neddragen över

sitt grönbleka ansikte stod och räknade de närvarande.

Drottning Omma knöt händerna framför honom som en upprorisk tjänarinna, hvilken tröttnat att lyda sin husbonde.

— Mörkaste och olyckligaste bland åsagudar, du som ville människornas väl och sökte visdomen, huru blodsudlad och ensam står du inte i din ålderdom. Ome, Ome, för dig finns intet hopp. Varför räknar du oss, varför gav du inte också ditt andra öga i pant, så att du blev blind? Fordom voro vi denna natt många hundra, förra gången voro vi två och sjuttio och nu äro vi bara elva. De vilda skogsvarelserna förbli dig ensamt trogna. Giv mig ett sista tecken, ty aldrig mer bränner jag ditt offer.

— Jesus Maria! snyftade en av gubbarna utan att kunna finna någon bön till Ome, och gripna av samma skräck som han följde honom de andra i flykt utför berget.

Röken lyfte sig då åter från marken och den vilda jakten försvann som ett oväder inåt skogarna.

Endast Gislefinne stod ännu kvar och han sköt sin dotter till altaret.

— Omma, femton år ha gått sedan du fick mitt löfte och nu infriar jag det. Må det hädanefter gå mig väl eller illa, må mina nät stå tomma, må jag bli en utfattig man, aldrig förlåter jag dig, att du lockade mig till en sådan synd.

För första gången i sitt liv gjorde han det kristna korstecknet och skyndade sig sedan bort.

Omma tvådde händerna i det signade vattnet och såg på Gyda.

— Svär mig tystlåtenhet, sade hon.

— Jag svär, viskade flickan och kunde knappast tala.

— Hör mig då, barn, ty visserligen är du tecknet, som jag bad om. Hör skogssuset, när berget ryker i dimma, hör sagan om drottning Omma! Lyft huvudet utan tårar, ty den sagan är annorlunda än du väntar, och alla goda röster i ditt hjärta skola sjunga av glädje. En gång levde en from offerjungfru, som sydde sig en huva till skydd mot hettan från altarelden och då hon blev gammal, bar hon beständigt huvan för att ej med sina skrynklor träda inför sin herre. När döden kom, satte hon huvan på den renaste och huldaste av tärnorna och gav henne sin ämbetsstav. Tärnan bar sedan beständigt huvan för att ingen skulle få kunskap om den visa kvinnans död och hon själv dess mer ostört kunna bemöda sig att likna henne i klokhet och godhet. Så har det sedan gått från led till led, ty ämbetet fick inte dö, utan Omma måste leva, liksom uvinnan fortlever i skogarna, om också tio uvinnor fällas av jägaren. Ibland föll valet på någon av bygdens jungfrur, som då försvann för alltid. När människorna åldrades och gingo hädan, men drottning Omma alltid mötte vid offermässan eller skymtade förbi bakom ekarna med sitt jaktspjut, ärade de henne dubbelt. Nu har offret mist sin makt och Ome glider tillbaka under buskarna och träden och de

suga upp honom i sina grenar och barr som vatten efter ett åskregn. Ännu oskyldigare händer än mina skola nu bättre tjäna honom och jag är gammal. Tärnorna äro redan på hemvägen för att bära med sig eld till borgen, och om de också se oss, se de ändå ingenting, ty de veta mycket och ana allt och tala litet. Dagningen har redan begynt och lövjungfrurna sticka brådväckta sina huvud ur trädstammarna. Under fågelsång kröner jag dig till drottning över dem och över hela mitt skogsrike, som börjar vid Björnbullra klev och räcker ända till Sunnantopps myrstack. Det är min största stad, där sju myrvägar mötas, men där du inte ens på den tystaste sommardag kan höra minsta ljud från den arbetande stacken. Nu är du drottning Omma. Försök att härma min röst och gå litet krokigare. Låt aldrig en man komma dig när och minns, att ett tysthetslöfte till en död kan aldrig återkallas.

Hon lyfte huvan från ett ansikte, som var alldeles vitt genom att under så många år aldrig ha träffats av solljuset. Med den krönte hon nu Gyda, efter att först ha kysst henne på båda ögonen, som stodo vidöppna av förundran. Därefter gav hon henne sin runstav och svepte om henne sin mantel och gick sedan bort mot branterna vid sjösidan.

Allt hade skett så hastigt, att den nykrönta drottning Omma icke visste om hon skulle ångra sitt löfte eller fröjdas. Hon såg på sin mantel och sin stav och det första hon kom att tänka på, var att hon stod ensam vid det sotiga offer-

stället. Och då började hon springa, så att manteln fladdrade i en vid båge.

— Varför springer du, drottning Omma? frågade borgatärnorna och stannade med elden.

— Skogen susar, skogen susar, svarade hon, andfådd och med förställd röst och skyllde på fruktan att gå vilse.

Tärnorna växlade en hastig blick och blåste på elden.

När alla tre kommo hem till borgen, fick Omma brått att skynda sig in i drottningrummet, som hon genast kände igen på den granna väggbonaden och de många runtavlorna, som stodo utefter bänkarna. Hon vände och lyfte nyfiket på allt, och efter en liten stund dukade tärnorna fram en silverbägare och en silvertallrik och den allra präktigaste älgstek på ett silverfat. När hon i bägarens runda vattenspegel fick se sig själv, alldeles som hon satt med den dystra huvan över ansiktet, och ändå visste hur litet hon själv var att frukta, blev hon så glad, att hon kunnat dansa.

Emellanåt passade hon också på att se litet närmare på sina tjänarinnor.

— Tänk så ful du är! sade hon och pekade på den ludna vårta, som satt mitt på den äldsta tärnans haka. När man är så ful, får man allt lov att vara riktigt snäll.

Tärnans näsa och haka krökte sig mot varann som halvmånens båda horn och hon böjde sig ödmjukt ända ned till bordskanten.

— Vi få väl se, svarade hon barskt. Jag vet nog mina plikter. Har du ätit nu?

— Och har du druckit, så att du inte är törstig? sade den andra. Nu kommer honungskakan. Och sedan kommer allvaret.

Omma tog för sig tre gånger så mycket av honungskakan som hon hade ätit av steken och aldrig hade hon varit på ett sådant gästabud.

Så snart hon lade skeden ifrån sig, vankade tärnorna ut med anrättningarna och lade i stället en av runtavlorna framför henne på bordet. Den var av brunt och gammalt trä och fläckig av sot och offerblod. Tärnorna ställde sig på vardera sidan om stolen. Med pekfingrarna på runorna började de stava och lära henne att läsa, utan att visa någon förvåning över att deras överprästinna på en natt blivit så okunnig i sitt yrke.

Omma stavade och riste på huvan och stavade igen, och ju längre hon höll på, dess mindre tyckte hon, att hon förstod. Till sist begrep hon ännu mindre än då hon började. En längre dag hade hon aldrig varit med om, aldrig när hon hängde upp notar och mjärdar, aldrig när hon lekte, aldrig, aldrig. Hon vred fingrarna under manteln och gäspade, så att det kunnat höras ända ut på vägen, och äntligen ställde tärnorna så undan den tråkiga trätavlan.

— Det här var ju alltid en början, sade de och bugade sig så djupt, att det såg ut som om hakan skulle stöta hål i bordet.

Omma sträckte på armarna och gäspade ut riktigt länge, och innan de hade hunnit halvvägs till dörren, låg hon redan rak lång på den vitraggiga getfällen i sängen och sov.

Nästa dag satte tärnorna fram en ännu ståtligare måltid och Omma åt upp hela honungskakan ända till sista biten. Slutligen åt hon till och med upp smulorna. Men knappt släppte hon skeden, så låg trätavlan på bordet igen och tärnornas båda pekfingrar möttes på den första runan.

Omma var trött och hade glömt allting under den tunga sömnen, och när hon en stund hade vridit fingrarna under manteln, frågade hon:

— Förstå ni själva det, som ni vilja lära mig?

— Vi känna runorna, men betydelsen av många ord har gått förlorad. Det tillkommer ditt ämbete att med ingivelsens makt småningom söka tyda dem, så att du fattar ordens mening.

— Följ då med mig!

Hon förde dem med sig ut på bergsluttningen. En skata, två kråkor och en fiskmåse hade där med sina fötter och släpande vingar intryckt följande spår i snön:

— Sannerligen, det är runor! utropade tärnorna och stavade. Den första runan heter os och den sista yr. Där står otydligt orden: Omma, din skog susar. Det är fågelrunor.

— Låt mig då efter mitt sinne försöka att tyda Omes mening i fågelrunorna och i skogsrunorna, som stå på var ört och vart barkstycke. Hämta ut min falk och mitt spjut och min jaktkjortel. Skogen susar, skogen susar!

De krökte sig för att visa sin lydaktighet, men

mumlade sinsemellan om ungdomens infall och hennes plötsliga förvandling till en sådan bestämdhet.

Spjutet var lätt för henne att lyfta och den gräsgröna kjorteln räckte henne ej längre än till knäna, men falken slog otåligt och fast hon hade ullfodrad handske, började fingret blöda. Hon aktade likväl ej stort därpå utan glittrande glad sprang hon ut i sitt skogsrike för att taga det i besittning.

För första gången märkte hon, att minsta träd eller buske hade sitt särskilda utseende, alldeles som en människa, så att det ej var nog att kalla granen gran och alen al. För att bättre känna igen dem, gav hon dem därför olika namn, men hon hade icke gått långt innan hon ej kunde minnas eller uppfinna flera, och då satte hon sig med getpigorna, som i början blevo mycket förskrämda. Sedan hon lugnat dem med vänliga ord, fick hon snart reda på allt vad de visste om örternas kraft och fåglalåt. Hon gick till Sunnantopps myrstack, som var lika hög som hon själv och där vårarbetet redan var i full gång, och först emot middagen stannade hon. Hjärtat bultade, ty nu var hon vid Björnbullra klev och hon hörde, hur Brumkarlen satt nere i grytet och rullade med sitt »ulva völva».

När hon kom hem, kallade hon på tärnorna.

— Är det inte så, att ni äro mina tjänarinnor och att ni, så fula ni äro, måste vara mycket goda? Visa mig då, att ni vilja vara mig till lags? Hädanefter skall jag var morgon väckas med solen och

älgsteken får det gärna bli med, hur det kan, men honungskakan skall vara dubbelt så stor.

En dag fram på sommaren, då hon satt vid bordet och matade sin falk, dunkade det på borgporten. Tärnorna anmälde, att det var en fattig getherde, som infunnit sig för att bedja om ett strå från drottning Ommas stora stack av visdom.

Hon makade huvans svarta tofsar till rätta och när hon kom ut på gården och till gallerluckan, såg hon, att det var getherden Grammar.

Hon stod honom så nära, att hon endast hade behövt att sticka handen över järnstången, för att han skulle ha känt igen henne. Aldrig hade hon heller förr lagt märke till, att han var så reslig som nu, när han stod där i sin ogarvade bockskinnskappa med näverluren som ett vapen på axeln och ett mörker av sorg över ögonen. Men hon mindes sin tysthetsed till den döda.

— Omma, sade han. Du är en led trollkvinna, men lika mångvetande som gammal, och jag blygs att vara i en sådan själanöd, att jag behöver tigga dig om ett råd. I det längsta har jag försökt att gå din dörr förbi, ty av alla goda människor är du fördömd.

Allting log och kvittrade inom henne, så att hon inte kunde hålla sig så högtidligt orörlig som hon ville utan oupphörligt snodde manteln fram och tillbaka om armarna.

— Till offergåva har jag smitt en rad av prydliga ringar, som jag skall fästa på din dörr. De ligga här i påsen och hammaren har jag med. Hör nu noga på vad jag säger dig. Gyda, Gisle-

finnes dotter, är sedan länge spårlöst försvunnen och alla sakna vi och begråta henne, ty det fanns ingen, som inte gärna såg ett så älskligt barn. Gislefinne sitter mållös i sin koja och svarar inte på några frågor. Hans nät hänga trasiga på sina störar och slå i blåsten. Du, som levat i hundratals år och ser allt, svara mig, lever hon?

— Hon lever! ropade hon så högt, som hennes röst hade klang, och förskräckt över sin glömska vände hon sig och sprang tillbaka rakt in i drottningrummet.

Hela kvällen hörde hon sedan, hur Granmar spikade på porten och fäste upp ringarna.

Tiden brusade fram och stänkte både regn och snö omkring sig, och åter stod Granmar vid borgporten. I två hela dagar arbetade han utan rast med sin hammare, innan han bad, att Omma skulle visa sig vid gallret. Nederst på porten syntes nu i stadiga beslag av järn syndens träd i lustgården och Sankt Jörjen och draken, men överst drottning Omma själv med kort kjortel och håret nedfallet under huvan, som han, gömd bakom en buske, ofta sett henne ila förbi på jakt.

— Min offergåva har denna gång kostat mig stor möda, sade han, och jag vet, att vart hammarslag suckande anklagar mig inför Guds tron, men jag kan inte längre undvara din hjälp. Om Gyda lever, måste hon vara bergtagen. Var skall jag sätta mig och låla i min lur, att hon må höra mig?

— Ibland om lördagskvällen, svarade hon med förställd röst, skall du sätta dig med din lur på

den kullfallna eken här alldeles nedanför mitt fönster. Du vet, den eken, som fortsätter att lövas, fast slagen av åskan. Där är rätta stället.

Efter den stunden skyndade hon om lördagsaftnarna alltid tidigare hem från jakten och satte sig vid sitt fönster. Hon kunde höra, hur han smög in hennes namn mellan sina maningsrop till getterna, när han lålade i luren, och han bekände om sin längtan och frågade, om hon aldrig skulle komma.

Hände det ibland, att luren länge förblev stum, så att hon hela lördagsnätter kunde vaka utan att hälsas av en enda ton, miste hon sin sinnesro. Falken fick då rycka i sitt snöre och jaktspjutet stå orört vid dörren. Eller också kom det ändå samma solskensväder över hennes tankar igen, fast hon både ledsnat på tärnornas älgstekar och förätit sig på deras honungskakor och stirrat sig ljusblind på skrakarna, som med långa bogsprötlågo och fiskade på sjön som en liten dvärgflotta i slagordning. Präktigt var det också där nere i djupet, där de vittrande bergsskepnaderna lutade över vattnet och tycktes så levande, att den gråaste hette Munken. Och på själva klippväggen tecknade lavarna en gulaktig jungfru, som satt och drömde i en evig solnedgång.

Drottning Omma hade heller ingen tid att gå och sörja, ty hennes undersåtar påkallade var stund hennes omtanke och uppmärksamhet. Hon lärde sig, att när skatan bygger sitt bo lågt i trädet, blir det torka, men när den gulblommiga spåmanstisteln öppnar sina fjäll, blir det regn. Och när

spindeln sätter sitt nät nära fönstret, blir det tö, men när han river sönder det och gömmer sig, då kommer stormen. Hon var så barnsligt nyfiken på allt och allt var så förunderligt viktigt och nytt. Om hösten torkade hon den avrepade och gråludna malörten på tegelstenarna kring härden. Vid vårtid plockade hon i kjorteln de sura tranbär, som koktes till feberkylande sirap. Under sommaren, när alla dörrar stodo öppna och snokarna listade sig ända upp i fatburen för att stjäla grädden från bunkarna, torkade hon i taket ögontröstens små skygga blommor, som bota sjuka ögon. Tjänstetärnorna, som redan förut visste så mycket om skogen, hjälpte henne, krokryggiga och buttra, men smögo sig ännu oftare ut i bygden och gjorde underverk mot någon liten belöning. De gnedo bikuporna med älggräs, så att den söta honungslukten gjorde dem trivsamma för bina. Den, som låg i gulsot, blev vit och frisk genom den bittra maskrosmjölk och den bruna ormrissaft, som de buro med sig i små träflaskor. De bryggde ett mjöd av getpors och klibbig bolmört, som vidgade de blåaste ögon, så att de blevo alldeles svarta och tände ett sådant raseri hos sjömännen, att de satte till alla segel i den vildaste stormby. Och när de själva blevo trötta, strödde de bolmörtsfrön på glöd och inandades röken och föllo sedan omkull i en sådan lycksalig yrsel, att de hörde harpslag och sågo skyarna brista sönder i blomsterregn.

Folket begynte tro, att allt välde över luften och örterna låg som ett förhäxat drottningäpple

i Ommas hand, och när hon trallande gick under sina ekar, visste hon ej, hur hon fruktades.

Gislefinne fick dock ingen fred för sitt samvete, utan stack slutligen båtyxan i bältet och gick ut till meningheten och munkarna. Alla ynkade de sig över honom, när de sågo, hur borttvinad och förarmad han stod på kyrkvallen.

Om natten följde de honom till Ommas borg. Så snart han fick syn på gårdshusen och de tre vitmenade hästskallarna, spratt han till och tog sig över pannan som om hans minne först nu slagit upp ögonen och igenkänt allt. Vreden återgav honom både målet och styrkan och han tryckte axeln mot ekporten, ända till dess den gav efter och läsöglan föll på stenläggningen.

— Lyft av porten, sade han, och sätt den i vår nya kyrka i Rogslösa! Den är alltför kostbart pyntad för horgabrudens näste.

Tjänstetärnorna sprungo omkring och letade på alla hyllor och skåp efter sina hågar, som de ej använt på mången god dag. När de från köksgluggen märkte, att gården fylldes av fiskare med båtshakar och allmoge med liar, gömde de sig, och munkarna pekade i luften och påstodo, att de sågo dem flaxa bort i fjäderhamnar.

Det var vid midsommartiden och alldeles ljust, ty solen var efter en kort blund redan åter i uppgående. Omma stod vid sängkanten och redde sitt hår och hon log, när hon tänkte på, hur det, som människor mest fasa för på avstånd, kan vara gott och vänt under masken. Vid bullret skyndade hon att draga över sig huvan och ryckte spjutet

från muren, men när hon igenkände faderns röst, kastade hon det ifrån sig på bordet.

Gislefinne bröt sig in i rummet framför de andra. Han mätte henne ett ögonblick, knappt i stånd att hålla yxan kvar i bältet, men vände sig sedan om och vinkade att alla skulle komma in. Båtshakarna och liarna skrapade i taket och när männen sågo, hur ensam och maktlös den fruktade stod där vid sängkanten, begynte de håna henne och skratta och några togo upp aska och kolbitar från härden och kastade på henne. Gislefinne hade svårt att få dem stilla. När det ett ögonblick äntligen blev tyst i rummet, berättade han högt och klart om allt vad han hade förbrutit och genomgått, då han för att bli en rik och mäktig man, lovade bort sin enda dotter åt drottning Omma.

— Har jag länge tegat, så har jag nu talat för att få ro i min grav, sade han och såg sig sökande kring i rummet. Här är runstaven. Den ser ut som en tallgren, grävd i fåror av maskarna, och så här bryter jag den itu över mitt knä. Här stå de heliga tavlorna och på detta sätt slår jag dem i bitar med yxhammaren. Och nu, Omma, gäller det dig själv. Var har du min dotter Gyda?

Hon räckte honom båda sina händer.

— Där se ni själva, hon har ingenting att svara utan ger sig fången på onåd och nåd! ropade Granmar som trängt sig in mellan munkarna och var ivrigast att komma i främsta ledet. Ståndrätt och dom! Uppe på berget, där hon offrade Gyda,

må hon lida sitt straff och sedan skola vi lägga offerhällen över henne, så att den kommer att tynga på hennes hjärta allt intill domedag!

— Så döma vi, liv för liv! ropade fiskare och allmoge och stötte med sina vapen i taket.

Granmar gick fram och lindade sin livrem om hennes handlovar och drog till, blind av förbittring.

— Så gammal hon är, har hon ännu det allra lenaste skinn. Att tänka, att de mjuka händerna släckt min Gydas livslåga som en lampa! Varför teg du så länge, Gislefinne?

Han slog henne med remmen över händerna så hårt han kunde, och drog henne med sig över gården. Då hon kom ut i skogen, hade hon ingenting annat att säga än:

— En sådan fågelsång, en sådan fågelsång!

Lövjungfrurna hade sovit tyst och gott i sina trädstammar, ty natten hade varit vindlös och stilla, och yrvakna stucko de sina huvud ur grenverket. De voro vita och genomskinliga som dimma och dagg, och den första de fingo se, var getpigan, som gick och vallade. Så kom vedhuggaren med sin yxa, och oroliga kröpo de ned igen i trädstammarna, men snart klingade hans hugg mot en stupad fura långt ute på myren. Då höjde de sig så mycket, att ögonen, som voro blågröna som taltrastens ägg, tittade fram över barken, och när de nu fingo se sin drottning, som kom med bundna händer, begynte de ana vad som skett under deras egen trygga sömn. Deras språk bestod av prassel och susningar, och de tasslade

och viskade med varann, att de skulle sträcka sina rötter ända ned i mullen efter henne och draga henne till sig. De lovade varann, att hon skulle bli deras syster och dela deras oskuldsliv och hon skulle för sin visdoms skull få den största linden att bo i, ty det fanns flera slag av visdom, inte bara uvinnans hoande utan också det unga hjärtats solskenskvitter.

Omma blev ställd bredvid offerhällen och bakom henne uppskottade männen en grav. Gislefinne hade medtagit hennes jaktspjut, men Granmar ryckte det till sig.

— Din syn är försvagad, sade han, och också jag har i dag hämnarrätt.

Han böjde sig fram och siktade och hans sena svällde på armen. Med säker hand slungade han vapnet, och spjutet susade genom luften.

Sedan gick han bort och drog huvan från den fallna, men alla utom Gislefinne vände sig bort för att slippa se de förtvinade dragen av en kvinna, som så länge gått levande på jorden. Med ryggen mot offerstället satte de sig ned i gräset och väntade.

Hon hade segnat ljuvligt och stilla och låg där lika vän som de aftnar, då hon lekte med ungdomen på stranden.

— Granmar, frågade efter en lång stund den ene av munkarna, har du ännu inte täckt över den gamlas ansikte?

— Inte ännu, svarade han, men hans röst var så kvävd, att den lät som ett sus långt borta.

— Gislefinne, frågade den andre munken, när

ännu en stund hade gått och allt blev stilla, är det ännu inte tid för oss att vända oss om?

Han fick ej något svar. Då slutligen alla begynte resa sig, sågo de, att graven redan var igenfylld med gräs och örter och de hjälpte varann att lyfta hällen däröver.

Gislefinne satte sig på stenkanten, lutad mot Granmar.

— Straffad, straffad är jag vorden, sade han. Vad skogen vet och vad jag själv nu vet, det kan jag åt ingen säga, ty min tunga slutar åter att tala och mina ögon sluta att se. Stöd mig under armen, du Granmar, ty redan i natt måste vi bryta upp, vi två och vallfärda till den heliga graven. Dröj här, fågelsång! Fågelsång, fågelsång i alla somrars blomstertider, fågelsång!

Kettil Runske och snokarna.

Dyster, svarthårig och mager stod Magnus Ladulås vid sin sjötrappa på Visingsö. En ring plaskade upp i vattnet framför honom och ur ringen steg, alldeles grön av sjögräs och med ett ljuster i handen, Kettil Runske, som bodde på stranden mitt emot och hade gått en mil på sjöbotten.

— Hala voro snokarna att gå på, där de lågo i gyttjan, hälsade han och stötte det sjuuddiga fiskspjutets skaft i marken.

— Ädelborna herrar och riddare, sade Magnus Ladulås till sitt följe, och de många guldkedjorna klingade, när han böjde huvudet, högt förtjänta hovmän och svenner, min huldhet och nåd med er alla! Vår mångkunnige Kettil Runske är lika slug i fiske som i runtydning. Med snokarna menar han ålarna och ibland kallar han dem månfolket. Han vaktar sig att nämna ålarna vid deras rätta namn, ty då skulle de sedan göra honom ont och ställa sig vid hans nät och varna de andra fiskarna. I dag har jag redan många gånger sett efter honom i vattnet och undrat, om han någonsin skulle komma fram. En jungfru drack en gång

med handen ur denna sjö för att stilla sin törst och hon tackade med så fromma och innerliga ord, att när hon kastade tillbaka den sista droppen, förvandlades den i fallet genom ett under till den klaraste blå ädelsten. Sedan dess lyser Vättern bläare än andra sjöar och nu har jag befallt Kettil Runske att leta rätt på klenoden i djupet, så att jag kan fästa den på min spira och med den öka min glans och rikedom.

Kettil Runske höll någonting i händerna, omvirat med mössan, men blå strålar gingo ut mellan fingrarna och alla kunde klart skönja, att han redan hade funnit stenen.

— Konung, du talar klokt, sade han. Så märkvärdigt som månfolket är ingenting i hela denna sjö. Först vadade jag ut ur vassen och steg sedan tyst ned under vattnet. För att inte halka i slammet eller sticka mig på de taggiga simporna, klättrade jag varsamt mellan de hala bergsskepnaderna. Ur de djupaste hålorna, där det rådde mörker, brusade underjordiska källsprång med en sådan iskyla, att det värkte i mina senor. Så kom jag ned på en grön åker och fick syn på ett sjunket skepp och framme i förstammen låg en krigare i full rustning med armarna hängande över båtkanten. »Vet du kanske besked, du?» frågade jag och ruskade honom i den avfjädrade hjälmbusken, men han hade ingenting att svara, utan de döda benen raglade inne i rustningen. Det gjorde jag bara för att hala ut på tiden, innan jag grep mig an med det värsta. Sutarna lågo krumböjda i dyn som sovande hundar och de

svartfläckiga lakarna lurade inne under båttofterna, men ingendera fruktade jag och jag anade nog, att jag skulle bli nödd att söka stenen hos månfolket. Därför kallas snokarna månfolket att de tillbedja månen som gud och noga akta och lyda hans omskiften, fast de aldrig våga visa sig i hans åsyn, ty de veta sig falska och förtappade. De töras varken vara fiskar eller ormar utan låtsas ibland, att de äro det ena, ibland det andra, och så snart de skymta något som glittrar, skynda de sig fram och svälja det i tro, att det är droppar av mångudens ljus, och rädda att inte längre få behålla sitt mörker. Därför visste jag nog också, var stenen borde letas. Om vårnätterna, när det är nedan, samlas månfolket vid sjömynningen och de äldsta gå med strömmen till havet och återvända aldrig. Bara ungarna, tusen och tusen små kräk, komma tillbaka uppför strömmen och vicka sig fram på stenarna i forsen och klättra upp på varandras ryggar som stormande knektar för att komma över dammluckorna. Men hur de födas vet ingen. Sagan berättar om snokmodern, det rysliga odjuret, som avskytt av andra fiskar ligger nere i djupet med små hål utefter sidorna som en flöjt, och ur dem skulle då ungarna krypa ut. Vad jag vet, det är att månfolket bor i små kulor på sjöbotten och genom öppningen i taket stiger då och då en luftbläddra liksom rök från en koja. Jag såg otaliga sådana små kupiga hus på sjöbotten och när jag råkade trampa på ett av dem och snoken halkade bort under foten, ropade jag högt, men vattnet stängde munnen. Till sist fick

jag se ett hus som lyste inifrån, och luftbläddrorna kastade ett sådant sken, att jag kunde läsa runorna på kavlen i bältet. Då siktade jag noga med justret och när jag sprättade upp snoken, som var stel och död av skrämsel över att lysa, föll stenen i min hand.

Magnus Ladulås stod ännu dystrare och framför honom hade sjön mist sin färg och svallade så lerig och gul som en vattengrav på ett gärde.

— Min tröst och dagliga fägnad har jag ändå inte råd att mista, sade han och slöt ögonen för att icke bländas och alla hovmännen gjorde som han. Därefter vecklade han upp höljet och kastade stenen tillbaka i vattnet, och genast blef det åter genomskinligt som den klaraste källas.

— Med dina ägodelar gör du som du vill, svarade Kettil Runske och skakade av sig det våta gräset, men nu får också din sjö blåna och lysa till domedag, för aldrig mer går jag ned till snokarna.

Katarina Jagellonicas död.

Det var timmen före dagningen, dygnets längsta timme, då riddaren av La Mancha ser, att väderkvarnarna äro väderkvarnar, då den sjuke enträget frågar, om det aldrig blir full dager och då de bleka missdådarna föras till avrättsplatsen.

Katarina Jagellonica, Bona Sforzas dotter, låg på sitt yttersta och hennes gemål kung Johan stod mitt i rummet med spetsig natthuva och en lång grön kåpa, som blivit alldeles överstänkt av ett kullslaget bläckhorn. Båda tummarna hängde i bältet, som glittrade av pärlor och stenar, och hans ljusa ögon strövade vankelmodigt och villrådigt mellan sängen och spisen, där biktfadern stod med händerna knäppta över ögonen.

— Ja, råd mig nu, sade han. Vad skall jag nu göra?

— I skall vara en barmhärtig människa, svarade biktfadern.

Ett vaxljus brann framför krucifixet på bordet vid sänggaveln, och på tavlan över dörren stod gamle kung Gösta så askgrå som hade han betraktat sin älsklingsson ur en avlägsen andevärlds

skymning. De på muren målade klasarna och äpplena skiftade färg med gryningen och fuktfläckarna med sina bruna ringar stirrade ur valvet som ögon på döda hjortar. Det låg högt med yrsnö på alla fönsterrutor; och liksom drivan utan vila ömsar skepnad i blästen, så ändrades beständigt kung Johans sinne.

Katarina vände kraftlöst på huvudet och endast det tjocka blåsvarta håret påminde om, att hon var en ättling av de milanesiska kondottiernas förvägna släkt.

— Är det blästen, som sopar över slottsvindarna? frågade hon.

— Nej, du hör suset av orgeln, som spelar nere i kyrksalen, svarade kung Johan och sköt natthuvan ännu mer på sned åt vänster. Musikmästaren lärer nog höra upp, när han förmärker, att jag gått därifrån. Käraste Katarina, du vet att jag låter honom spela, när jag vill tänka, och hela natten har jag gått fram och åter i kyrksalen för att uppsätta en teologisk skrift, som skulle kunna trösta och stödja dig. Till sist förstod jag, att jag täljde på en stav, som aldrig kunde grönska. Vem törs med rent samvete bjuda en olycklig våra människofunder! Vad skall jag nu göra?

— Tanken på skärselden, sade hon, ansätter mig med en ångest, som för var stund blir allt förfärligare och jag kan inte säga mina barn farväl och somna bort. Själen är så ängslig. Den stackars lilla fågeln slår med vingarna i sin bur, men fast han ser att dörren står öppen, vågar han inte flyga.

Han gick fram till henne och satte sig på sängkanten.

— Katarina, mitt hjärta, mitt gull, tänk på de goda minnena, på de fyra långa åren i fängelset, där du födde mig barn och hjälpte mig i mitt arbete, så att vi funno varann i vänskap.

— Jag var elva år äldre än du och vi äktade varann för att börja uppror. Därför sattes vi i fängelse. Aldrig glömmer jag heller Erik, din broder, sådan jag såg honom den sista gången, då han knäböjde och kallade dig majestät och kappan var så uppriven att stoppningen hängde ut.

— Om jag i denna stund hade varit död länge, länge, Katarina, och någon stode över gravstenen och talade ont om den olycklige kung Johannes, skulle jag svara honom: Allt var på nära håll så helt annorlunda än det ser ut, men du får tro som du tror. Jag gick några år på jorden som kung Johannes och rådde inte för, hur jag blev född, vis eller oklok, ärlig eller falsk, och nu ligger jag här och har ingenting mer med kung Johannes att skaffa. Jag vet bara bättre besked än du. Jag vet bara, att inte allt tillgick såsom världen säger. Men det är detsamma nu. Det är så länge sedan. Det är alldeles detsamma.

Hon förstod honom ej, utan sade högt till sig själv:

— Hur skola inte åren stå stilla, hur skola inte timmarna varda till år, medan jag brinner i den luttrande elden allt intill uppståndelsen! Bleve ock min skuld borttvagen, där världen anklagar, så finns det så mycket, som ingen vet. Jag tänker

på alla, som jag gjort sorg, och nu stå de omkring mig och begära räkenskap. Jag ser alla varelser, som jag dräpt under mitt jordeliv eller som på min önskan fått dö, våra trogna hundar, stätliga jaktdjur, fiskar i vattnet, råttor, fjärilar, flugor, myggor, alla tusen små hjälplösa kräk, menlösa i tanklöshet, brutna blommor, fällda träd. Jag kan nu höra de trädens vemodiga susning.

— Allra huldaste herre, sade biktfadern och kände, hur bedjande kung Johans ögon sökte honom, mitt hjärta brister, om jag längre skall höra denna kvidan. Dag efter dag har jag förgäves bjudit upp all min kraft för att trösta. Av miskund, befall mig, att taga steget fullt ut. I är vankelmodig och svarar mig intet. Må det då bli mig tillgivet, om jag av ömmande hjärta nu begår en svår synd! Min fromma husfru och drottning, mitt kärälskliga skriftebarn, med fyra ord kan jag stryka bort era kval så sakta och stilla som med en ängels hand. Och jag skulle djärvas att tveka?

Hon satte sig upp, väckt ur den drömlika dvalan av förväntansfull lycka. Ännu en gång blev hon Bona Sforzas dotter, som vuxit upp under helgonfanor och fladdrande kyrkljus och som så ofta förnyat sitt troslöfte inför stormstegar och dragna vapen.

— Du skall inte tveka, min far. Den stackars lilla fågeln sargar sin vinge mot det öppna fängelset, ty därutanför är så mörkt och han vågar inte flyga.

Biktfadern vände sig om och stödd mot spis-

kanten, pekade han bort mot sängen och sade helt sakta:

— Det finns ingen skärseld.

Då föll hon tillbaka på kudden med armarna rakt utsträckta och slöt ögonen.

— Min tro var min kärleks innerlighet, min hugnad och min hälsa. Nu är mitt liv intet och min krona ett lekverk för barn och min plåga och min död äro intet. Gå bort, Varsevitz! Jag har ingenting mer att fråga om, ingenting mer att tänka på, ingenting att tala om och i denna världen är jag redan död, fast jag ännu lever.

Sänggardinen makades åt sidan och den lilla prinsessan Anna, som suttit inkrupen mellan sänggaveln och väggen och sovit, vaggade fram till kung Johan i sin långa och styva kjortel.

— Far, far, ropade hon med förgråtna ögon, allt har jag hört, allt har jag förstått. Aldrig mer följer jag dig till en mässa. Tala bara med mig om dans och glam. Var är min bror? Sigismund! Var är du, Sigismund?

— Syster, jag är ganska nära, svarade Sigismund och öppnade dörren, blek och fager som en prins i en gammal månskensvisa. Jag har suttit på pallen utanför dörren och väntat. Far, varför tövar du att skicka efter korgossar och rökelse? Ingen Sforza har ännu dött som en avfälling.

De båda barnen fattade kung Johan vid vardera handen.

— Ja, råd mig, sade han. Vad skall jag nu göra? Här slitas ni om mig och den ena tror ett och den andra ett annat, fast ingen av oss

kan tala annat än genom liknelser. Varom står då striden? När jag går ensam i kyrksalen och orgeln spelar, då finner jag, att tonernas liknelser äro det enda, som säger helt och fullt vad vi alla mena. Barn, låt oss mötas i tonernas tro. De äro vissheten. De äro vingarna, de äro andarna. Men var finns hugsvalelse för denna stunden? Väl har jag hört om syndare, som omvänt sig på sitt yttersta, och det har varit lätt att bringa dem den sista trösten, men när en god människa i dödsögonblicket ser allt det, som hon trott på, blåsas undan som rök och bli genomskinligt och kallt, vad skola vi då viska henne i örat, vi som älska henne? Råd mig, mina barn, ni ofördärvade, som ha aningens tunga, ni välmenande, som kyssa och gråta utan att väga och sikta. Katarina, mitt hjärta, öppna dina ögon och kyss den son, som du födde mig på fängelsebänken.

Hon svarade ej och hon öppnade ej sina ögon utan låg lika stilla.

Biktfadern satt vid spisen och tände med vaxljuset under veden utan att se, att den redan brann med full låga. Sedan ställde han ifrån sig staken på golvet och gick ut och lämnade dörren öppen. Fast han gick sakta, hördes tydligt hans steg allt längre och längre ned i trappor och gallerier, tv var dörr lämnade han bakom sig på vid gavel. Först när han kom till den sista, som ledde till kyrksalen, drunknade med ens hans steg i det orgelbrus, som strömmade ut och fyllde alla rum.

Kung Johan böjde sig ned och lade huvudet på kudden och blundade som en sovande.

Katarina låg länge i samma dvala. Så begynte hon treva på hans bröst och tog honom med båda händerna om huvudet utan att se upp.

— Varom talade vi, jag har glömt det? — sade hon med så svag röst, att han knappt förstod henne och det gick ett sken från hennes ansikte. Jag drömde en orolig dröm och den blev till sist så fager. Nu flyger den stackars lilla fågeln så lycklig ur sitt fängelse.

Vid gränsstenen.

Lastade med hö rullade skrindorna mot logen, men när jag såg de i soldiset glimtande tjugorna, kom jag ihåg att klensmeden förfärdigat dem av kulformar och annat järnskrot, som han hittat i en låda uppe på kyrkvinden och icke haft förstånd att skona. Visserligen gick jag till fots, men tanken är en travare, som icke endast sätter över murar och diken utan även över århundraden. Hela landskapet mörknade och jag stod mellan hasselbuskarna i skogshultet ovanför en översnöad halländsk backsluttning vid den forna riksgränsen mot Danmarks provinser. På andra sidan den frusna bäcken framskymtade otydligt några kojor och lider.

En tiotal svenska marodörer hade, utmattade av ansträngningar och svält, för en kort stund kastat sig ned i drivorna mellan enarna, men oaktat februarinatten var frostkall vågade de ej upptända ett bål, ty de fruktade att bli bemärkta. En ensam fyrsticka fräste och flämtade i den blåsvullna handen på en småländsk bonddräng, som de för sitt långa hårs skull kallade Getaraggen. Det hördes på knektarnas rop till honom, att de

tvungit honom att följa med som vägvisare och för att leda deras enda trosshäst, en ohyggligt avmagrad, slintskodd och uttjänad klippare, som hade ett par påsar på ryggen och en blodfläckig trasa om det sårade frambenet.

Getaraggen, som rasslande med grimskaftet knäföll vid en buske för att binda hästen, samtalade oavbrutet i dämpad och ängslig ton med en knekt, som med den aderton fot långa piken tvärs över magen vältrat sig på ryggen i snön.

— I ären från samma socken som jag och en brav knekt, och det lättar mitt sinne att få språka med er, viskade han. Kommer I inte ihåg hur Jesper Cruus talade till oss vid kyrkovallen förra söndagen? Främst av allt, gossar, sade han, handlen aldrig i strid med ert samvete och Guds röst i ert hjärta.

— Det är just också vad jag säger, svarade knekten kärvt. Vill du vara i frid för ditt samvete utan skrupler, så lyd utan knot vad fänriken befaller. Ser du så karsk han ser ut, fänriken, där han sitter borta på stubben. Han har gått vilse som vi och befallt dig, som känner stigarna, att visa oss vägen. Passa du nu på att begagna vilan, dräng, för få vi bara sträcka på oss en smula, skall du få bevittna, hur svenska krigsmän brandskatta jutarnas by där nere bakom bäcken.

— Mitt samvete varnar mig och säger, att det är en svår synd inför Herren att överfalla och dräpa bondstackarna där nere, som ingenting ont gjort oss. Skall jag vara olydig mot sam-

vetet och Guds befallning i mitt hjärta för att lyda fänrikens befallning i mitt öra?

Knekten såg upp på Getaraggen, där han pysslade i det gula skenet från den slocknande fyrstickan. Getaraggen var ingen grovlemmad man av det slag, som svenskarna hade gott om, då de några dagar förut slogo danskarna på Kölleryds hed. Han var tvärtom tunn och ranglig med det hampfärgade håret hängande rakt ned som en kvinnas. Hans ansikte var ovalt med blanka grå ögon, som oroligt fladdrade av och an. Men de spåda mustascherna, som borstade sig rätt i vädret över hans tunna läppar, gåvo ett uttryck av uppstudsigt trots åt de annars veka dragen.

— Den som inte vill lyda i krig, han får sätta livet till, svarade knekten. Att hugga ned jutar är lika rättfärdigt inför Herren som att gå till skrift. Det påstås, men om det är sant vet jag inte, att när man river kläderna av ihjälslagna jutar, så äro de inte skapade som andra män och kvinnor. Och har du inte sett, att när en dansk man talar, så skjuter han fram hakan och glappar med munnen alldeles som en gammal käring?

— Så skall I icke tänka. I ser där på andra sidan bäcken något mörkt, som höjer sig över snöfältet. Det är platsen där de jutska bymännen bruka stapla upp sin ved. Nåväl. I vet att som halvvuxen kom jag med på en knivskärning och måste som dråpare gå skoggång i tre år. Då blev jag en natt i frostkalla midvintern utmattad liggande vid vedstapeln där nere. På morgonen tidigt

kommo två jutska gummor för att hämta bränsle. Den ena ville genast hugga mig i skallen med ett vedträ och ropa på bönderna, men den andra bad henne låta bli. I skullen sett så truten guppade på henne, medan hon snackade sin danska. De hade båda söner i kriget, sade hon — för jag förstår nu jutarnas mål lika gott som mitt eget — och om de visade barmhärtighet mot svensken skulle Gud nog frälsa dem och deras söner från svenskens kamrater. Fram på förmiddagen kom hon till mig med svartbröd och mjölk och den här fårskinnströjan, som jag har på mig än i dag. Så kom jag på benen igen och blev rapp i fötterna. Men jag hade sett, att gummorna bodde i den där kojan, som ligger ytterst där till vänster. Aldrig skulle jag kunna vara med om att bränna den, som nog är det enda de äga i denna världen. Står det inte i den heliga skrift...

— Nu gitter jag inte höra mer! gäspade knekten och blundade, men han tänkte på vilken besynnerlig människa Getaraggen alltid varit. Han hade varit en vild sälle, när han som pojke gick skoggång, men sedan kommit hem alldeles förändrad. Läsa skrivet och tryckt kunde han icke, men han hörde alltid på så noga i kyrkan och talade så mycket med prästen, att han var alldeles laddad med tänkespråk ur bibeln. Och ingen var så säker på en psalms ord och ton som han. Föregående afton hade knektarna brandskattat en halländsk bondgård och hängt bonden upp och ned vid spjället över glöden inne i spisen. Då hade Getaraggen hela tiden gått omkring och pre-

dikat bibelspråk ända till dess ett par soldater slagit honom så att han teg.

Med tanken på detta somnade knekten där han låg i drivan.

Efter en stund väcktes han av en ruskning i axeln, och han såg mot den klara natthimmeln Getaraggens slingrande gestalt, som böjde sig ned över honom. Men han gav honom en spark med klacken av sin tunga kragstövel och dundrade:

— Vill du en gång tiga, karl, och låta mig sova!

Därefter såg han Getaraggen gå bortåt några steg liksom tvekande och förbli stående. Slutligen försvann han i mörkret och mumlade: Må det då ske i Jesu namn!

Knekten hann knappast somna igen, innan han hörde ett rop. Alla sprungo upp. Ett brandsken glödde över snön, och på andra sidan den isbelagda bäcken, men inom bösshåll, stod vedstapeln i lågor. Utan hatt med det långa håret i oordning sprang Getaraggen omkring bland gnistorna och röken, makande och hopkastande bränderna för att underhålla elden. Hans skugga låg som en våd av sorgtyg långt över snöfältet.

Nedsmutsade, orakade, med trasiga älghudskyller stodo knektarna i skogsbrynet uppe på backen, och skenet blänkte i deras järnhattar, pikar och musköter. Fänriken, en undersåtsig man med stora knävelborrar och ett djupt ärr tvärs över näsan, ropade ned till Getaraggen:

— Är du galen, dräng, eller vad går åt dig? Vi äro inte mer än tio man och kunna endast

komma åt byn där nere genom överrumpling. Nu har du med din brasa väckt jutarna ur sin sömn. Hör du, de tuta redan i sina lurar! Och nu börjar kyrkklockan!

— Mitt hem, svarade Getaraggen, ligger två mil härifrån i Småland, och fast en sten, som står där uppe på skogsåsen, kallas gränsstenen, kan jag inte glömma, att de stackars bondsatarna här nere äro människor liksom vi. Varsko ville jag jutarna. Därför tände jag vedstapeln. Står det inte i Guds ord, att...

— Guds ord och krigslagarna äro skilda ting, det skall du snart övertygas om. En överlöpare skall man väl raskt göra sig kvitt. Hitåt två musketörer och hjälpen smålänningen till bibelspråkens rätta hemland!

Två knektar framträdde och uppställde de höga järnhakarna, i vilka de stödde sina musköter. De undersökte noga vid eldskenet krutet på fängpannan, och bakom dem stod en tredje knekt, svärjande och klingande med eldstålet för att få eld på luntan.

Getaraggen hade stannat framför den flammande vedstapeln med vänstra foten en smula framskjuten, huvudet med det oordnade långa bondhåret stolt tillbakakastat och de stora händerna hårt knutna. En eldbrand föll ned vid sidan av honom och belyste ansiktet, som med den fladdrande blicken riktad uppåt bar ett nästan förklarat uttryck. På det sättet väntade han döden. Men efter några ögonblick måste han höja handen och klia den ena axeln, där lopporna började bita. I

det samma dånade två skott i den vindstilla tystnaden.

Oetaraggen hade fallit till marken, men innan ännu huvudet sjönk ned och håret fattade eld, ropade han envist och stödjande sig på armbågen.

— Samvetets röst inom oss är heligare än fänrikens befallningar!

En av musketörerna svarade gäckande och med ett brett löje:

— Begriper du inte, att om alla tala på det sättet, blir det platt omöjligt att föra krig.

Ekot bar orden över de snöiga bergskrevorna, medan eldskenet rödfärgade sextonhundratalets februarihöga natthimmel.

Lasse Lucidors död.

Människorna hade hunnit att tröttna på sommarnätterna och det beständiga ljuset, som gjorde sömnen orolig och stack sig in i sängen tidigare än ens den flitigaste hade lust att vakna. De gladde sig därför åt det första månskenet, och de unga tryckte sina ansikten mot rutorna, lyckliga och förgråtna, ty hela världen låg så öde, som hade otaliga år redan susat över deras gravar. De, som ej gåvo sig till tåls med att ligga uppkrupna i fönstersmygen, gingo på gatan hand i hand, två eller tre, och till och med de gamla måste ut på trappstenarna i den varma augustikvällen. Ack du måne, hur gör du ej alla till unga, när du lyser rätt in i hjärtat och sveper allt i ditt enfärgade hölje, så att den tyngsta bedrövelse ej längre kan skiljas från den fullaste lycka!

Portarna voro krönta av skyltar och några av dubbelvapen, men alla korgar, garnhärvor och järnpannor, som under dagen vaggat på sina stänger, voro intagna. Rospiggar och sjömän, som prutat och trängts i de små krambodarna, hade begivit sig nedåt hamnen, där lyktan ännu brann

på en lybsk galeja. Det var den gamla Kindstugatan i Stockholm och vid Brända Tomten krökte den sig undan i mörkret.

Det var som en tyst överenskommelse, att för månskenets skull ingen fick tala annat än halvhögt, och där hördes nästan ingenting annat än det beständiga gåendet och då och då ett halvkvävt skratt från ett öppet fönster, där två flickor kivades om en strumpa för att se efter, om det var så ljust, att de kunde sticka.

Det var därför ej att undra på, om de vandrande tvärstannade och alla fönster begynte glänta, när en man plötsligt stämde upp en sorgesam visa om olyckor och död och det med så hög röst, som hade han gått mol ensam i skogen.

Han kom mitt på gatan och en gardeskapten höll honom envist i armen utan att vilja släppa sitt lag. Mannen var påfallande mager med håliga kinder. Nog satt stickvärjan vid sidan, men skjortan var öppen ända ned över bröstet och rockknapparna voro till största delen oknäppta eller borta. Barhuvad, som han var utan att man lyckades upptäcka en skymt av någon hatt, kunde han så mycket friare se på månen, under det att han sjöng, och i vardera handen hängde en handske.

— Det är Lasse Lucidor den olycklige, han är en ovälig karl, viskade flickorna i fönstret och skrattade ännu högre, och till och med de gamla nere på trappstenarna skrattade åt honom.

Porten till källaren Fimmelstången stod öppen och där ledde kaptenen in Lucidor. Han släppte

honom först, när båda väl hade kommit in i ölstugan.

Värden satt och skrev med en kritbit på räknebrädet och så ofta han vände sig, surrade flugorna i lövruskan bakom honom i spisen. Vid bordet satt en häradshövding, som hette Furubom, och en löjtnant, som hette Storm. Furubom var en blek herre med duvoögon och han höll sig helt tyst med händerna knäppta. Storm däremot var mycket varm och fet och hans fötter tycktes alldeles för små till en sådan börda. Han hade pudrad peruk och mustascherna voro så tätt klippta utefter överläppen, att de liknade två sotstreck. Nästa morgon skulle han avsegla till Grothusens regemente i Pommern och han var ute på avskedsöl. De ljusblå kläderna voro nya för dagen och mässingsknapparna blänkte som dukater.

— Nu må ni tro! sade kaptenen och sköt Lucidor fram till bordet. Behåll den här i ert förvar till dess han sansar sig. Det är det vackra månskenet, som stigit honom åt huvudet, och jag tyckte det var säkrast att föra honom hit, ty själv måste jag hem. Kan ni tänka er, när jag nyss kom från slottsvakten, fick jag se, att det var folkskockning. Då jag så gick litet närmare och sköt undan packet, ja, då stod vår gravpoet där och dundrade på själva kyrkporten och fordrade att bli insläppt!

— Mitt i månskenet skulle porten upp och det enkom för din skull? utbrast Storm, som ej ville Lucidor något illa men aldrig kunde låta vara att

retas med honom. Högfärden, högfärden, den är din arvsynd, Lucidor.

— En själs frälsning är väl värd att man vrider om ett nyckellås, svarade Lucidor och såg på honom utan någon förvåning. Jag ville bara ditin för att sjunga. Gud kommer inte alltid till oss med klämtning på söndagsmorgonen, utan han väljer själv sin tid.

Av gammal vana sträckte kaptenen ut händerna bakom sig för att värma dem vid spisen, men då där ej fanns annat än den torra lövruskan, i vilken flugorna återigen begynte surra, drog han dem hastigt tillbaka och önskade alla en lycklig natt.

Så snart han hade gått, sköt värden genast för portregeln och Lucidor satte sig.

— Ni dricka mumma, sade han dystert och kastade handskarna på bordet, obekymrad om att det var hål på alla fingrarna. Men jag vill ha vin. Mäster, sätt fram ett halvt stop och en pipa tobak! Hör du, ett halvt stop, ett halvt stop, ett halvt stop!

Det förnöjde honom att upprepa beställningen och för var gång knäppte han värden på näsan och slog honom i huvudet med räknebrädet.

— Sex dagar vatten och vin på den sjunde! gäckade Storm.

— Varför skulle jag inte dricka vin, när jag har jämt så mycket som behövs för ett halvstop?

— Och sen ligga splitt naken utan skjorta i vindsgluggen och sjunga för sparvarna?

— Varför skulle jag bära skjorta, när den gode guden låter solen skina?

— Och du är en stor tänkare, Lucidor. Du har tänkt ut, att både gammal och ung kan gå och kola vippen. Därom gör du var vecka en ny visa. Undra på att du är högfärdig! Och nu vin mitt i veckan, ett helt halvstop! Ingenting felas dig, likklämtare.

— Inte mig, men er felas det något och nu, mäster, lämnar du mig både kritan och brädet. Liksom fader Luther i Marburg vill jag fastslå ett ord genom att skriva upp det. Jag skriver ordet: K ä r l e k e n.

Lyktan i valvet över dem var så grumlig, att de sutto gula som vaxbilder, och endast den nedersta lilla hörnrutan i fönstret brann alldeles skimrande blå i månljuset. Lucidor kastade sig handlöst framåt över bordskanten.

— Ack, att jag vore i de land, där den gode herdens hus stå öppna om natten, fulla av ljus, och där barnen springa ta fatt bakom pelarna under mässan och katten sitter på altarmattan och tvättar sina tassar! Och var äro här de vänliga små gummorna som i Holland var morgon nickade åt mig! Jämt hade de så mycket kärt bestyr med sina ostar och sina hyacintlökar och lågo framstupa och borstade och torkade gatan, inte därför att det var en tung plikt, utan därför att de tyckte om sin gata och hade en sådan stolt glädje av att se den fin. Och hur strålande belåtna voro ej gubbarna, när de fingo måla sina skutor riktigt granna i alla regnbågens stegringar och snickra

ihop vidunderliga styren, som kunnat räcka till för en örlogsman! Hade jag också haft guld att bjuda dem, skulle de inte ha låtit narra sig därifrån, ty de surrade som en bisvärm, och förr än de fingo skutan till behag, visste de ingen ro. När såg du hos oss någon, som arbetade kärleksfullt! Varför äro våra båtar och redskap så fula och krukorna där på hyllan så klumpiga? Det är därför, att de äro likgiltigt och kärlekslöst arbetade, broder Storm. En gång under mina vandringar träffade jag ett par små italienare, som förfärdigade cittror. De inbillade sig på fullt allvar, att ingen i hela världen kunde göra bättre och vackrare cittror. De små elfenbensbitarna, som de fällde in i bucklan, plockade de ihop framför sig med samma omtänksamhet som du spelmarkerna, när du dobblar. Vad mer om de sedan halva dagen slogo dank och livnärde sig med litet surt vin. Den, som ej vill äta, skall ej heller arbeta. Men I viljen ideligen äta och därför mästen I ideligen arbeta, utan kärlek och lust, utan längtan till era verktyg, trötta och leda redan då ni begynna. Därför skrattar du åt mig, att jag vill leva för mitt yrke, liksom fågeln för att flyga, och därför kallar du mig högfärdig. Vem älskar här sitt yrke? Skomakaren sitter inte stolt vid sin pryl, ivrig att förfärdiga de bästa bland skor, utan han räknar timmarna till lördagskvällen. Han tänker inte: Där går hans högvördighet och där hans högvälborenhet och här sitter skomakaren, och nu skall jag visa, vad skomakaren duger till! Utan så här tänker han: Vad bekommer det mig, om mina skor äro de uslaste i världen, bara

jag stryker in penningarna och fort blir kvitt detta ledsamma och svarta göra. Så tänker skomakaren. Och snickaren sjunger inte vid sin hyvel och skräddaren hatar ingenting så mycket som sin sax. Jag har sett stora städer, där vagnarna åkte så tätt, att knappt en hand kunde stickas emellan, men aldrig körde hjulen ihop. Du skall inte tro, att det endast var därför att kuskarna fruktade näpst. Du skulle bara försökt att tillrättavisa en av dem för någon oskicklighet, då hade du fått höra. Då skulle han ha störtat upp kopparröd i ansiktet, och förklarat, att kusk var han, just kusk, bara kusk, kusk från stövlarna till hatten, och ingen skulle någonsin kunna säga på hans döda mull, att han inte varit kusk. Men här klatscha kuskarna efter varann och tänka bara på att få hasa sig ned från bocken igen och i gathörnen köra de ihop, så att hästarna stå på bakbenen. Sådana äro här kuskarna, broder Storm, och sådana komma de att förbli. Gud frukten I, I hårda, I sträva, men älsken I honom? Husbonden älskar inte sin tjänare och tjänaren inte sin herre. Ser du, broder Storm, det är kärlekens förunderliga makt att han adlar det minsta till något så stort, att det får ett värde och att du själv får värde, bara därför att du har kärleken. Den, som inte har kärleken, han sitter olustig redan i sin ungdom och vore han också den starkaste, visste han inte vartill han skulle nyttja sin kraft. Knappt hinner han att födas, innan han ängslas för, hur han skall få tiden att gå under de sextio år han har att leva. Ingenting är en

glädje utan allt en börda. Men hur kan inte kärleken till en enda tanke så genomträngа en människa, att hon kan pinas och förgöras, utan att hon i sin lycka känner det, bara därför att hon har kärleken... Och nu skall jag berätta något.

Lucidor vaggade en stund fram och tillbaka på bänken och slöt ögonen, liksom återväckte han i minnet en dröm. Så begynte han:

— Det levde en gång en blind sångare som hette Melesigenes. Folket sade, att han såg med händerna, ty de hade blivit så känsliga, att när han höjde dem, kunde han skilja mellan dag och natt. Då han om kvällen satt vid elden sade han till sin son: »Hur har jag så förtörnat ingivelsernas herre, att han släckt min syn? Väl må det vara därmed, att jag som ständigt gått från dörr till dörr och sjungit för bröd likväl aldrig vandrat den långa vägen till hans eget hemvist. Jag tror på sagorna. Jag vet att längst mot norr breder sig hyperboreernas lycksaliga land, där bitterhet och svårmod aldrig fyllt ett människobröst och där solen aldrig går ned. Där lever och bor den flyktade citterguden i evigt ljus. Dit skola vi vandra, ty jag har svurit att tjäna honom.» Han hängde sin arm över gossens axel och de begynte sin långa färd. De tiggde sig fram från by till by och då han blev alltför trött, hjälpte honom gossen att bära den nötta lyran. Med några seglande krämare kastades de slutligen så länge omkring på havet, att de nödtorftigt lärde sig deras språk, men när de om midsommarnatten

stego i land på den nordliga kusten, sade gossen: »Hemskare är detta nya land än det vi övergåvo. Klipporna äro kala, skogarna mörka och taggiga och kottarna så små, att det inte lönar att rosta dem.» Melesigenes riktade de blinda ögonen upp mot luften, ty fast det var sent, kände han utanpå händerna, att det ännu var ljust. Han gick så fort, att gossen knappt hann att stödja honom och böja undan enbuskarna, och själv bar han lyran, inte i en rem över axeln som annars, utan framför sig, färdig att när som helst börja spela. Han gick inte på stigarna utefter kärret utan uppåt, alltid uppåt, ända till bergets högsta välvning — och ännu var det ljust. »Du har så länge sjungit sagor,» sade gossen, »att du tror på dem själv. Den stund det blir mörkt skall du slita ditt hår.» Nu var det midnatt och ändå blev det inte mörkt. Himlen glödde och sällsamma fåglar flyttade sig fram och åter på tallgrenarna och framskorrade helt sakta två eller tre vassa toner. Med ens började ljuset åter växa och en solstråle sköt fram över molnstrecket. Då segnade Melesigenes på knä och de styva fingrarna mjuknade och sprungo så lätt på strängarna som ett danslystet barns. Han stammade fort och hastigt, men för vart ord allt saktare: »Ljusgud och fader, spådomens gud, sanna voro sagorna och här är ditt hem.» Lyran brusade som en stor harpa och bredvid honom knäföll också gossen och tryckte ansiktet djupt ned i ljungen.

Lucidor slutade att tala och såg stelt på den tindrande glasrundeln i fönsterhörnet.

Furubom, som hela tiden suttit tyst, lade sin smala hand på hans arm.

— Och när det så blev full dager utan att ha varit natt? frågade han.

— Varför väcker man mig! sade Lucidor. Det var så fagert vad jag såg. Hur skall jag kunna beskriva det? Men jag skall berätta om vad som sedan hände. När Melesigenes kom till jarlens gård, höll han ännu lyran framför sig. Några trälar stodo vid visthuset och snickrade på en vagn, men kärlekslöst och knotande, och han ställde sig framför högbänken i höganlofts-salen och spelade och sjöng såsom aldrig förr i sitt liv. Jarlen blev så betagen i hans sång, att han bjöd honom att äta vid sitt eget fat. Av fruktan att förlora en så ovanlig främling, lät han sedan stänga in honom i en särskild kammare med två bommar för dörren, och endast om aftnarna vid gästabudet fick fången åter träda ut för att sjunga. Så gick hela sommaren. Den ena kvällen kallade han sig en kämpe och besjöng sitt svärd, den andra en kvinna och rosade sin nål och sitt nystan och sin glädje över att alltid hålla sin kittel blankare än någon annans. Ibland kallade han sig träl och talade om hur vackert rovorna grönskade och hur han älskade sin grå vadmalskåpa, som liknade klippan och jorden. Alltid hälsades han av ett jubelsorl, men sedan kände han hur en isande kyla slog honom till mötes från salens väggar och alla började genast att likgiltigt glamma om annat och männen kastade ben på varann. En afton började han som vanligt

att knäppa på strängarna, men kölden smög sig så smittande in i hans eget sinne, att han genast tystnade. För andra gången höjde han lyran, och åter sjönk hon ner. »Jag kan inte,» sade han. »Det är tacken för undfägnaden,» ropade de vildaste männen nere vid dörren och alla sprungo upp, »slå honom!» Jarlen bet sig i läppen och teg. Då tog Melesigenes sorgset sin son vid handen och ingen hindrade honom att gå. När han kom ut, märkte han, att det hade fallit djup snö. »Är det inte mitt på dagen, lyser inte solen?» frågade han och kände med händerna i luften. »Ännu ser jag henne,» svarade gossen, »men jag kan inte förtiga, vad jag så länge av miskund har sökt att dölja för dig. Var dag har jag stått i svalen och följt henne med ögonen och för var kväll har hon sänkt sig allt tidigare.» De vandrade framåt under granarna och när de kommit upp på berget till samma ställe, där Melesigenes hade stått den första natten, räckte han ut armarna och vände händernas utsida mot väster. »Jag har blivit gammal,» sade han, »ty mina händer ha mist sin känsel för solen.» — »Fader,» sade gossen »nu har hon gått ned. Det är mörkt.» Då knäböjde Melesigenes på snön i den långa vinternatten och slet sitt hår, men när han hörde hur vördnadsfullt och aktsamt sonen tog upp den fallna lyran, tryckte han honom till sig och sade: »Tro ändå sagorna, min son, tro ändå sagorna, du, som med egna ögon har sett en natt utan mörker. Hör mitt ord, ty det är den enda arvedel jag har att lämna dig och dina ättlingar, som

i svärmod här skola vandra kring med sina lyror. Han väntar er, den som vi här sökte, men han bidar sin tid. Liksom han släckte mina ögon för att jag bättre skulle se det inre ljuset, breder han här mörkret och han är tålmodig att vänta, ty ännu är det något, som felas. Det är själva vattendroppen, som kommer kalken att koka, jästkulan, som kommer brödet att stiga. Det är kärleken.»

Lucidor hade under hela berättelsen icke tagit sina ögon från den månljusa rutan, men Furubom lutade sig alldeles över honom och frågade: — Och vad förstod då den gamle Melesigenes med kärleken?

— Och det frågar du! Vem kan nöjaktigt utlägga andemeningen av en döendes avbrutna meningar, som knappt längre äro hans egna ord utan anderöster ur ett ogenomskådligt fjärran. Börja med att älska ditt yrke och det lilla du har för handen. Älska din torra lagbok liksom jag älskar mina visor, ty nogsamt har jag förmärkt, att kärleken sedan hastigt förgrenar sig, så att man slutligen måste le åt sin kärlek och fråga honom, om han till sist skall omspinna allt med sin evigtgröna klängranka. Därom var det jag nyss längtade att sjunga i den gode herdens hus. Hur kunde jag tova, då jag kände, att mitt hjärta med ens blev så brinnande, att jag bävande sporde, om verkligen mitt usla och förödda stoft var värdigt att bära en så ren och himmelsk låga!

— Nåväl, sade Storm och ryckte honom ur

hans tankar med ett hårt slag i bordet. Fortsätt du att älska ditt yrke, men den kärleken föder något, som jag i min tur nu vill fastslå genom att skriva upp det. Jag tar kritan och räknebrädet och skriver ordet: H ö g f ä r d e n.

— Högfärdig, högfärdig är jag i mitt yrke, svarade Lucidor. Där skrev du ett sant ord och det har du sagt mig, allt från det vi voro små. Och ändå har jag aldrig knuffats med dig i hovtrapporna utan hellre spisat med drängarna i köket.

— Lucidor, fortsatte Storm, du har bjudit på vin för din sista fyrk, men fast jag har hyran på fickan, är jag inte en sådan slösare. Nu få vi dricka skålen för ditt sångarkall i simpla mumman.

Det svartnade för Lucidors ögon och han mindes icke längre ett enda ord av allt vad han sagt. Han såg bara Storm, som bred och myndig satt framför honom på andra sidan om bordet. Han tyckte, att aldrig någon med berått mod kastat över honom en sådan förolämpning och att samma köld, som Melesigenes känt i jarlagården, andades mot honom från väggarna.

— För sitt yrke dricker man i vin, svarade han.

— Om du inte gör mig besked i mumman utan har något otalt med mig, så kom ut på gatan. Där finns plats.

— Halt, halt! En hundsvott den, som inte står på sina skor!

Lucidor stötte undan den försagda Furubom

och, alldeles gulblek under den grumliga lyktan, begynte han redan draga på den trasiga högra handsken.

Då drog Storm också på handsken och nästan på en gång flögo värjorna ur skidan.

Lucidor svingade sitt vapen ett varv genom luften och ropade:

— För mitt yrkes heder!

Därmed rände han genast den andre in på livet och de förföljde varann under beständigt stickande, ända till dess Lucidor tumlade omkull i lövruskan i spisen. När Storm då såg, att Lucidor blivit stungen, sprang han förskräckt bort, och värden skyndade efter honom för att kalla på vakten.

Furubom slet upp västen på den stupade och såg att det sipprade blod. Fast han darrade, så att han knappt hade makt över sig, lyfte han upp honom och då han hade lagt honom på bänken, böjde han sig och viskade i örat:

Stora ord och magert bröd,
ringa tack och tidig död.
Godnatt, svenske sångare!

Steg hördes i förstugan. Han gav lyktan ett slag med käppen, så att det blev mörkt i rummet, och sedan drog han om sig kappan och flydde.

Hemvandrande karoliner.

Prosten Jesper Tibelius satt i sitt prästbol och sög på den utrökta tobakspipan utan att ännu en gång nännas stoppa den. Han hade nyss tagit på sig päls och halmsockor, ty vårblästen ven över upplandsslätten mellan enbuskar och offerstenar och han var icke den, som ödslade med bränsle. Han satt helt och hållet försjunken i en enda stor och hemlig tanke. Den tanken var också hans dagliga sällskap i det ödsliga änkemanshemmet och den hade sysselsatt honom under alla de år, då han gömt var hopsparad daler i det sprund, som han täljt upp i bordskivan rätt över lådan.

Trettio lödiga mark silver hade han samlat. Av dem hade han i tysthet låtit förfärdiga en ljuskrona, som redan stod under ett huckle ovanpå skåpet, och det var på den som han tänkte.

Hemvandrande karoliner kommo nästan varje vecka, två eller tre i sällskap, med sina påsar och knyten, och bådo om en säng över natten. Avskedade ur sin tjänst, hade de sällan något att betala med och de voro de enda främlingar från landsvägen, som likafullt voro välkomna. Var

Tibelius gästade en herrgård, såg han veteranerna eller de från Sibirien återvändande fångarna ledas till hedersplatsen. Talade han till dem om årsväxt och gröda, svarade de med att berätta om Narva och Bender. I sitt stilla sinne ångrade han, att han icke valt den blå kappan i stället för den svarta, fast han var liten och torr som en av de rödsprängda enarna på hans slätt, eller åtminstone att han icke tagit sin bibel under armen och gått med i fält. Om fyrtio år, tänkte han, om fyrtio eller femtio, äro alla Sveriges kyrkor stenlagda med hjältenamn, men ingen kommer att minnas oss andra, som sutto under den långa ofreden här hemma och svulto.

Han rev loss en remsa papper från ett alldeles nytt ark och såg mot den höljda ljuskronan.

När åren hade nött hans gravhäll, skulle ändå den kronan kärleksfullt sprida sitt ljus och var julotta skulle man minnas den forne herden.

Det enda, som ännu felades, var en inskrift med hans eget namn och han tog pennan och skrev:

> I nödens mörka år, när jag mig lärde frysa,
> jag detta silver spart, att er det mände lysa.
>
> Jesper Tibelius.

Han rullade ihop papperet och stack det i den ena ljuspipan under hucklet. När han blundade, tyckte han sig redan ligga under kyrkgolvet och hörde människorna säga: Blank och präktig lyser ännu den fromme Tibelii gåva.

— Blank och präktig, upprepade han halvhögt, men kom aldrig längre, ty Humleman, drängen, ryckte upp dörren och ropade med händerna i vädret:

— Salig kungen lever! Han står på vedbacken med en piga.

— Med en piga?

— En gardeskarl är också med och en skräddare, som han lönnligt bott hos i Uppsala. Och en knekt har han redan skickat i väg med ett upprorsplakat till dalkarlarna.

— Salig kungen fick ju dödsskottet vid Fredrikssten och ligger längesen på sitt tysta rum. Det måtte väl Humleman veta.

— Han säger själv, att det är han. Det var en av manskapet de lade i kistan och nu kommer han för att återfordra riket.

— När Humleman låg i febern i påskas och jag kom för att skrifta, bekände han inte då kanske, att han själv varit med i löpgraven och skjutit på salig kungen?

Drängen lade förskräckt alla fem fingrarna över munnen till tecken, att prosten skulle vara tyst.

— Jag har hållit mitt tysthetslöfte och det med ro. Gå nu och kör bort mannen.

— Pigan är stark och hon värjer honom.

Tibelius gick till fönstret och då blev han både grå och vit om kinderna. Där stod verkligen salig kungen på vedbacken i sin släta knektrock med handskarna stuckna över handkavlen på värjan och talade till allmogen.

— Nu måtte självaste den lede rida märket sade Tibelius. Sätt ljus i stakarna och ved i spisen!

Drängen hämtade in ved och fyrade på i spisen, så att det susade, och i vardera staken på bordet satte han ett tjockt vaxljus.

— Är jag vaken? frågade Tibelius och skakade honom hårt vid båda axlarna, fast utan att kunna slita sig från fönstret. Varje förnuftig skapelse måste inse, att här bedrivs ett dunkelt spel och det gäller bara att handla så klokt, att man går ur leken med hela vantar. Stora under kunna ske och ingen vet fullt visst, hur det tillgick den natten i löpgraven. Många olika rykten viskas. Om det också inte är salig kungen själv, kan det vara någon av hans förtrognaste. Jag skall noga sköta mitt, och jag lägger mig sjuk uppe på kammaren, men sätt i tysthet stallpojken på hingsten och sänd honom som ilbud till landshövdingen i Uppsala. Under tiden får Humleman föreslå vårdskapet och bjuda till att hålla den underlige gästen kvar. Humleman som tjänat på trossen har ju sett krigsmän förr. Försök varsamt att pröva honom. Kan han skriva, så bocka och skrapa och bulla upp allt som finns, men kan han inte skriva, så slå honom oförmärkt i skallen med ett vedträ och knuffa ned honom i källarsvalen.

— Här är kanske åntligen något att uträtta också för mig, tillade han saktare och mest för sig själv och gick ut på förstutrappan.

Salig kungen stod dystert orörlig på ved-

backen och fällde endast då och då ett par obegripliga ord.

— Kom honom ej för nära! ropade pigan och steg emellan, då hon fick syn på prästen. Han vill inte bli igenkänd ännu av alla utan först samla de fattiga och gemena.

— Så hälsar jag aller demödigst på avstånd, svarade Tibelius och tog åt kalotten. Jag är också beredd att överlåta värdskapet åt Humleman, så mycket mer som jag har frossan och måste lägga mig, och vill bara säga, att stora kammarn står uppeldad och redo.

Salig kungen gjorde en stolt kastning med huvudet och lade handen på värjfästet. Så snart prosten var borta, gick han in i stugan. Pigan surrade hela tiden omkring honom som en fluga och höll tillbaka de alltför nyfikna, men, när han kom in och fick se böckerna och tennstakarna och de svarvade stolarna, blev han förlägen och satte sig på kistan nederst vid dörren.

— Är det en plats för dig? frågade pigan och tog honom med sig längre fram.

Då kastade han ifrån sig handskarna på bordet och satte sig framför elden med de väldiga krigarstövlarna i kors. Folket trängde sig med in, så att hela kammaren blev full.

— Bussar, sade han, jag är hungrig och törstig.

— Det kommer an på, det! svarade Humleman och nöp sig illmarigt i hakan utan att lyfta på mössan.

Salig kungens brunsvarta ögon flämtade tungt och sorgset och irrade utan mål utefter väggarna.

— Jag är mycket törstig, upprepade han sakta.

— Si, här i prostbolet skall man allt kunna skriva för att få glänta på ölstånkan, sade Humleman. Visa prov på det då!

Salig kungen tog upp en gravstickel ur bröstfickan.

— Jag skriver inte på annat än på silver och guld, sade han och sköt undan papperet, som drängen lade fram. Under hucklet där uppe på skåpet ser jag någonting, som blänker. Hämta ned det.

Pigan skyndade sig att rycka undan hucklet och lyfte ned ljuskronan på bordet.

— Det är prostens krona, viskade drängen och sökte hindra henne. Repet är redan uppsatt i kyrkan, som den skall hänga på.

Salig kungen vecklade upp papperet, som var instucket i pipan och läste versen: I nödens mörka år, när jag mig lärde frysa, jag detta silver spart, att er det månde lysa.

Därefter tog han åter gravstickeln och ristade med stadig hand de fyra första orden på silverkloben.

Nu blev Humleman icke sen att buga och skrapa med mössan ända utefter golvet och hämta både ölet från källaren och gröten från kökasspisen. Han dukade upp med både fat och tallrikar och kall fågelstek och tände vaxljusen.

— Tro ni nu att jag är den jag är? frågade

salig kungen och brände sig på vattgröten, så att Humleman måste vara kvick med ölstånkan.

Ingen visste något att svara.

— Sen då bättre på mig, gossar, fortsatte salig kungen, som blev snabbare att tala, när han hade druckit. Där nere i Bender kunde jag ibland ha så många turkar på klingan, att jag fick kränga av dem med stöveljärnet. Men när jag vid Fredrikssten såg, att också mina egna voro mig emot, då pekade jag på en stupad dragon och sade: »lägg honom i min kappa och hatt och låt mig fördolt gå omkring där hemma bland bönderna och känna efter, var skon klämmer. När min stund kommer, skall jag åter stiga fram i härlighet för att näpsa och belöna. Och då skall jag bli en folkekonung och en fridskonung och dricka vin i stället för vatten och sätta en rosfager tös i famnen på var ärlig danneman. Tro ni mig nu?

Men ändå vågade ingen svara.

— Ni äro allihop enfaldiga bondtampar, ropade pigan och satte sig på hans knä. När hon också hade tagit sig litet ur ölstånkan, vek hon ned hans krage. Kom hit och se och må var och en själv känna på ärret, som går snett över halsen. Och här under nyckelbenet sitter ännu en blykula. Räck hit fingret, Humleman.

När Humleman hade känt på kulan, strök han sig genom håret och stod villrådig.

— Gud bättre, ingen vet vad som här rätteligen är att tro, men är det sant som I säger, då måste jag för min välgångs skull varna och be-

känna, att här är I inte säker, kära herre, för prosten har skickat ridbud till landshövdingen.

Pigan viskade då vid salig kungen och han drog värjan och stötte den fast mellan golvplankorna, så att den stod och darrade.

— Där är mitt värn, sade han, men är jag i en skalks hus, skall jag också veta att straffa honom.

Hans ögon lyste till av en så ond glans, att också pigan blev rädd för honom och vred sig litet åt sidan. Häftigt fattade han gravstickeln, men ingen förstod vad han ristade, ty ingen annan kunde läsa, varken skräddaren, som tyst satt och vaggade, eller gardeskarlen, som slutligen behöll hela ölstånkan för sig ensam. De märkte bara på det vilda uttrycket i hans ansikte, att han skrev något elakt, och nu började de verkligen tro på honom, ty de mindes, hur ofta de hört talas om salig kungens upptåg och lustigheter.

Nu blev det också ett makande och klingande med tallrikar hela bordet runt, så att ett bullrigare gille väl aldrig blivit hållet på den annars dödstysta gården. Det var redan långt lidet på natten och när salig kungen blev färdig med ristningen, befallde han alla att följa honom över gården till kyrkan. Blåsten hade saktat av, så att Humleman kunde bära vaxljusen framför honom, och själv höll han kronan.

— Hälsa prosten, sade han, när han hakade upp kronan vid det väntande repet över kyrkogången, att till lön för gästfriheten har jag nu skrivit på hans silver. Men vad är det? Det är

så många nya ansikten omkring mig? Jag är rädd. Håll mig i handen, Malin.

— Rör honom inte! ropade hon och ville försvara honom, ty det var landshövdingens ryttare, som redan hade suttit av i mörkret utanför kyrkan och nu kommo mellan bänkraderna. De satte handklovar på honom.

— Vad yrke? frågade de och skruvade till.

— Hela ofriden över tjänade jag redligt vid hären och fick femton blessyrer.

— Det är bra. Och vad har du nu livnärt dig med?

De skruvade till litet hårdare.

— Jag har tidvis varit guldsmedsgesäll. Som ung gick jag i lära hos en guldsmed i Viborg.

— Och du heter?

De skruvade till så hårt de förmådde.

— Dyster, stönade han med ett rop av smärta, Benjamin Dyster. Olycklig, olycklig var jag redan i mitt namn. Men hur talar jag nu? (Han lyfte de hopfjättrade händerna och slet upp rocken över bröstet.) Så sant jag lever, jag är salig kungen, som efter stridens år vill upprätta ett sällhetsrike. Så sant jag lever och andas! Nyss talade jag i en hemsk dröm.

— Finns det fler upproriska?

Han pekade på pigan och skräddaren och gardeskarlen och alla belades med bojor.

Allmogen stod tyst. De fångna ställdes mellan ryttarna och så tågade kavalkaden bort.

Genom Humleman fick prosten veta om allt, som skett, och han var glad att för ett fat gröt

och några stånkor öl ha fått sin tänkevers ristad på kronan. Nu hängde den på sin plats i kyrkan och hela världen kunde se den.

Nästa morgon kommo också församlingsborna, den ena efter den andra för att beskåda gåvan och han hörde ända upp i sin säng, hur kyrkporten oupphörligt gnisslade. Han blev likväl ej litet häpen, då slutligen en kapten gläntade på hans egen dörr. Han gick på träben och hade bara en arm och var ärrig och brunsvart över hela ansiktet.

— Pardon för en avskedad krigsman, som oanmäld tränger sig in, sade han, men jag och några hemvandrande kamrater, som hört om nattens händelser, rastade vid kyrkan med våra matsäcksknyten. Vi ha nu bara talat om er och ni är en man, det vill jag säga er.

Tibelius plockade på täcket och förstod till en början icke rätt vad kaptenen menade, men så undslapp honom ropet:

— Det är om silverkronan.

— Ja, det är det, svarade kaptenen. Ni skämtar drastigt, herr prost, men är kanske det kvickaste huvud inom hela vårt prästerskap och då är det heller inte så lätt att hushålla med saltet. Er ödmjukhet och er stränghet mot er egen mänskliga fåfänga äro sant berömliga.

Så snart Tibelius blev ensam igen, lade han händerna över sina ögon. Äntligen hade han då blivit en berömd man. Till och med de av sår och ära höljda hjältarna hade suttit en hel vacker vårmorgon och talat bara om honom. Men var-

för kallade de honom kvick i stället för from? Hans egen storhet blev honom mer och mer en gåta, och omigen gick dörren upp. Nu stod där en storväxt fältpräst och hans vita skägg bredde sig över hela bröstet. Hans ansikte var tungsint, men en bottenfrom godmodighet glittrade fram under de många bekymmerfulla rynkorna.

— Frid över salig kungens hjälteöden, började han, men de ha så uppskakat hela vårt folk, att var och en vill ha sin andel i händelserna. Den ena springer om natten ur sängen och anger sig som hans mördare, den andra inbillar sig på liv och salighet att han är salig kungen själv. Jag var med på Rügen och förband guldsmedsgesällen, när han låg med sönderhugget huvud. Sedan dess förvirrades hans sinne och jag förlitar på kung Fredriks mildhet. Så har den ena fått släppa till armar och ben och den andra sitt förstånd. Och ni, min kära prost, ni vill heller inte stå i skuggan, men ni tyr er till er kvickhet.

Nu kunde Tibelius ej längre behärska sin nyfikenhet utan, påklädd som han låg, sprang han ur sängen och skulle alldeles ha glömt att han ställt sig sjuk, om icke fältprästen bjudit honom armen. De gingo ned över gården.

Några av de vandrande krigarna hade satt sig här och var i kyrkbänkarna för att vila och somliga blundade. En svala slog mot rutan för att komma ut och gravstenarna voro strödda med enris och redan vissnade vårblommor. Kronan hängde i sitt rep, som var trätt genom förgyllda

träkulor och fältprästen stannade och pekade på den ingraverade versen och läste med höjd röst:

I nödens tunga år fick min församling frysa,
för att mitt eget ljus dess bättre skulle lysa.

Jesper Tibelius.

Tibelius föll ihop och stödde sig mot bänkdörren. Så blint kastade då ryktet sina håvor. Han hade varit en fåfänglig och enfaldig man och han blev berömd för självförnekelse och kvickt huvud. Där vi ivrigast letade åran, blev hon oss snabbast frántagen, och där vi aldrig sökt henne, satt hon helt oväntat och nickade sitt: Godmorgon, kamrat! Ett ögonblick föll det honom in att han borde tiga och låta den elaka guldsmedsgesällens vers få gälla för hans egen, men stoltheten rann honom i sinnet. Att stå med ett par tre lånta små fjädrar mitt bland så många ärliga förtjänster, därtill höll han sig dock för god. Nej, nästa dag var söndag och då skulle han inför hela församlingen bekänna om sin dårskap och sedan skulle silvret nedsmältas och i stillhet delas mellan de fattiga.

Den lille mannen blev med ens så styv och rak, som om ingen världens makt längre kunnat böja honom. Han räckte åt fältprästen pappersremsan, som ännu satt instucken i ljuspipan med den rätta versen. Fältprästen skakade på huvudet, men så började han förstå, och han lät sina breda händer falla på hans axlar. Han stod där så präktig och de bekymmersfulla rynkorna jämnades och

han lyste upp, så att ingen kunde se på honom utan ett återsken av hans egen värme. Det var som när solen äntligen bryter fram efter en lång vinter.

— Alldeles för intet drev ändå ej den falska salig kungen sitt spel här i natt, sade han, utan må både han och prosten ha ett tack från oss trasiga krigsmän, därför att vi ännu en gång i livet äntligen få skratta!

Och så skrattade de svartbruna karolinerna för första gången på många år, gott och länge och av hjärtat.

Brassebonden.

Den som en blåsig afton stod vid Brassegården, ville icke tro, att människor kunde leva och bo ännu längre upp mot norr, ty det fanns ej en magrare och fattigare bygd. Gården var ett gammalt skogshemman, som fallit sönder genom köp och skiften, och fast stugorna stodo i en tät flock, skulle de steniga små åkerlapparna knappt kunnat förslå för ett enda hushåll, om de åter lagts under gemensamt bruk. Ingenting, som fröjdar ögat, trivdes där, icke ens snön, ty den sopades genast undan igen av samma oväder, som den kom med. Runt om på hällarna växte bara enbuskar och i sjön var det strömt mellan de kullriga klippstränderna, så att han ända in i vintermörkret låg öppen och svart med simmande isflak som ett dött vatten vid världens ände.

Ingen av folket bar någonsin en kulört halsduk eller väst, och det växte en vitaktig mossa på de grå stugorna och alla broar och brunnslock. Korna voro brungula och små och hästarna magra utefter ryggen, med lurviga och uppblåsta magar, små nyfikna och rädda ögon och uppvikna mungipor, så att de tycktes stå och skratta framför lasset.

I den ena stugan bodde en änkling, som hette Melker, men man och man emellan kallades han helt enkelt Brassebonden, liksom hade han ensam rått om hela det forna hemmanet. Det namnet hade han fått så småningom, bara därför att han såg förmer ut än någon av de andra, fast han på spiken var lika fattig. Han var ljusare i skinnet och fetare och längre och med åren blev hans hår alldeles silvervitt. Som helt ung hade han varit skogvaktare och fått pli och hållning och det var något av herreman hos honom, antingen han gick i arbetet eller satt och åt sin gröt vid slagbordet framför stugfönstret.

Då hände det helt oväntat en dag, att han efter en avlägsen anförvant fick ärva sex hundra riksdaler och ett bokskåp av valnöt med alla fru Carléns romaner i svarta pärmar med guldbokstäver på ryggarna.

Det var en stor tilldragelse, när han om lördagskvällen kom hemkörande med bokskåpet på oxvagnen och ställde upp det snett för ena hörnet i kammaren. Det fanns ingen annan plats, ty mitt på ena väggen stod den vitlimmade spisen och på var och en av de andra var där ett fönster. Grannarna hjälpte till med att bära och de andades och gnedo på skåprutorna och valnötskanterna. Hela vintern fram igenom fingo de i tur och ordning låna böckerna till läsning. De tyckte, att Brassebonden hade haft tur, och de talade jämt om hans sex hundra riksdaler och hans bokskåp, men egentligen undrade de ej på, att lyckan just valt honom till sin gunstling. Det låg redan på

förhand i hans väsen, att han borde ha det en smula bättre än andra.

Själv talade han aldrig om sitt arv utan gick i arbete alldeles som förut, kanske till och med ännu litet ivrigare, fast han annars var känd för att vara maklig och långsam. Men han blev modigare, när talet föll på penningar eller gemensamma nyanläggningar, ibland rent av övermodig. Han började tycka, att det i alla fall inte var så alldeles omöjligt att till sist lägga av litet på kistbotten, och hans dotter Helga fick om kvällarna opåtalt stjälpa hela sockerstruten över gröten.

Kom någon och hälsade på, kände han sig uppfordrad att bjuda på riktig kalasmat och om våren målade han upp hela stugan i rött med vita knutar, så att den sken lång väg mellan alla de andra fattiglapparnas fallfärdiga kåkar. För att få råd till allt detta utan att taga av de sex hundra riksdalerna, blev han dock tvungen att småsnåla i det osynliga och isynnerhet på sig själv, så att han ibland hela dagen bara levde på svart kaffe.

Det dröjde icke heller länge, innan det kom friare i gården, men Helga vände bort ögonen och stod vid fönstret och plockade damm och dun från sin klänning. Hon gick aldrig med ute i arbetet och hon såg ut som en nunna i sitt svarta huckle. Och när friaren sedan fick se, hur ljus i skinnet och dryg Brassebonden satt vid bordet i sin söndagsrock, som tycktes så blank och fin, som nyss kommen från skräddaren, fast den var lika grov och gammal som någon annans, vågade

han inte tala stort om sitt ärende utan stod snart bara och tummade på skinnmössan.

Brassebonden sköt genast bort sin kopp och lät sätta på nytt och bättre kaffe, och Helga ställde fram det avlånga fatet med kringlor. Han förstod ganska väl, vad besöket gällde och slutligen sade han kärvt och lugnt:

— Jag har vant mig vid den tanken att Helga skall göra ett burget gifte, och ni här från bygden få allt se er om på annat håll.

Därvid fick det bli.

Oupphörligt kom det sedan nya friare, men alla gick det lika illa, ty ingen var nog värdig. Brassebonden märkte icke, hur dottern på kiv gick omkring och trallade och skrattade allt mer retsamt och hällde upp hela berg av socker, så ofta hon kom åt. Han hade också en son, som hette Johan Melker, en spak och stillfärdig gosse, som stod i dörren och tittade, men som han sällan talade med, ty hans stolthet var dottern. Aldrig hade han haft så ont om penningar och så svårt att få ihop vedpinnarna till spisen och godsakerna till köksskåpet, men han kände sig nöjd och rik och mäktig. Han blev språksammare än förr, fast han i sitt sätt alltid höll sig en ton högre än de andra, och hans frikostighet fick glimtvis tycke av slöseri. För att kunna åstadkomma så mycket, måste han till sist ibland glänta på kistan, där de sex hundra riksdalerna lågo i en träask i femtior, och för var gång han släppte ut en sedel och ett ögonblick höll den mellan fingrarna, kände han sig rik och trygg. Själva komministern tog numera

alltid in hos honom, när han kom åkande och Brassebonden gjorde i ordning tre nya och präktiga spiltor bredvid båsen i ladugården.

De andra ville nu icke heller vara sämre än han utan begynte måla upp sina stugor och plantera krusbärsbuskar och vägen till Brassegården blev torrlagd och grusad som en hel landsväg. Det bredde sig mer och mer ett visst yttre välstånd över det förut så dystra samhället och Brassebonden fick ett sådant anseende, att han allmänt hölls för den rikaste och förnämste i bygden.

En sommar vid tiden för sockenmarknaden ankom till trakten en simkonstnär, en lång mager karl, som såg ut som en mördare. På en röd affisch, som han uppspikade på en björkstam vid vägen, berättade han om sin storhet och om de mäktiga konungar, prinsar och hertiginnor, inför vilka han visat sina färdigheter, höljd av ära och de sällsammaste medaljer och ordenstecken. Han hade själv präntat sin affisch och trodde lika fullt och fast på sin storhet som Brassebonden på sin rikedom, och båda sågo snett på varann och hatade varann från första stunden. Som en så stor konstnär likväl icke kunde taga in hos någon ringare än den mest betydande mannen, fick han härbärge hos Brassebonden. Klädd i blå simbyxor med påsydda tygstjärnor, begynte han sedan förevisa sina dykningar och trampningar i den svarta sjön.

Flera dagar i rad upprepade han sina föreställningar efter nya och alltid lika prunkande affischer. Han avbrände svärmare, kastade vatten-

bomber och dök med tänd cigarr, och så ofta han stack upp det drypande huvudet, höll han tal. Hans väldiga stämma hördes ända långt upp på åkern, där Brassebonden stod och plockade sten. När han steg ur vattnet, skakade han och hackade tänder och hans kropp var alldeles blåröd och mörk av köld.

Han intog alltid sina måltider hos Brassebonden, men denne satt högdraget butter och tyst. Den store konstnären skröt och talade hela tiden och på sina mörka armar visade han för Helga tatuerade ankaren och fiskar och en mängd ärr, som han sade sig ha fått under dueller med grevar och baroner. Han hade en tjock silverring på pekfingret, vita snedgångna skor och en tigerprickig halsduk, som ibland var knuten om halsen och ibland stack upp ur bröstfickan på den grönaktigt urblekta sammetsjackan.

Han gjorde heller ingen brådska med att fortsätta sin färd. I stället inrättade han sig på skullen så bekvämt som möjligt med två medförda flaggor och en påse. Det såg nästan ut, som om han funderade på att här vila ut på sina lagrar under hela sommaren, utan att i sin anspråkslöshet misstycka, att den synliga bädden endast bestod av tilltrampat hö. Han föraktade icke vilan, utan han var en storhet, som, mätt på denna världens fåfängliga ära, gärna levde en tid som en simpel man av folket. Så kände han det och knöt då och då en ring av några höstrån eller satt i grinden och såg på, hur de andra arbetade, alltid med de nötta sammetsärmarna uppkavlade och helst

utan hatt. Han slog bönderna på axeln som en uppmuntrande fältmarskalk brukar göra med rekryter och förmanade dem att inte gå och hänga med näsan. Men Brassebonden vågade han sig aldrig på, utan gick några steg ur vägen, fast helt långsamt och försiktigt, så att ingen skulle se det. Brassebonden envisades också att aldrig svara eller ens höra honom, men det gick hans högmod för när att visa bort en person, som han en gång lovat tak över huvudet och som helt och hållet levde på hans gästfrihet.

En dag infann sig komministern för att tala med Brassebonden i sockenärenden och någonting sade den store konstnären, att han den dagen icke skulle hållas god nog att få sitta med vid Brassebondens bord. Han blev röd under ögonen vid blotta tanken på ett sådant nederlag mitt inför allas blickar och höll sig undan på skullen. Genom golvluckan kunde han se komministern, som helt enkelt och naturligt själv spände från sin häst och satte in den i en av de nya och vita spiltorna. Det var en ung präst, rättfram och kamratlig, med ett glatt ord till var och en och emellanåt skrattade han torrt och kort och skar med tänderna som hade han sagt den spetsigaste elakhet.

Simkonstnären satt i höet och väntade och tänkte, att till sist skulle kanske ändå någon komma och ropa på honom, men när vällingsklockan hade ringt, såg han flera av bönderna gå upp till Brassebonden i sina bästa kläder och Helga stängde dörren efter dem. Då förstod han, att allt hopp var ute och att Brassebonden och de andra

skämdes för en sådan som han, och i sin rasande vrede visste han på en lång stund icke vad han skulle taga sig för. Slutligen klädde han av sig splitt naken och krängde på sig de stjärnströdda simbyxorna och gick ut mitt på gårdsplanen.

— Jag vill inte störa prästgöken, som kan ha allvarligt att tala om, sade han till drängarna, som ej fingo vara med inne i stugan. Utan nu skall jag gratis en sista gång visa er mina konster i sjön.

Just i detsamma böjde prästen undan gardinen i det öppna fönstret och såg ut.

— Är den där fulingen en tattare? frågade han och skar med tänderna.

Alla togo nu mod till sig, den ena efter den andra, och skrattade högt och elakt. De kände, att hans ord med ens hade förlossat dem från deras plågoande och det var bara ett par tre pojkar, som följde efter simkonstnären och hoppade och fnittrade omkring honom, när han linkade av nedåt sjön. Det såg ut som hade vattnet, blankt som ett svart marmorgolv, speglat en ond ande, när han stod på klipporna med armarna korslagda över bröstet.

Nästa morgon, då Brassebonden gick till åkern, ropade han på Helga, men fick intet svar. Efter väl en timmes tid ropade han igen, men ingen svarade. Han gick då tillbaka och när han kom in i stugan, satt Johan Melker alldeles tyst och stel vid spisen med händerna i knät. Brassebonden anade en olycka och när hans rockskört kom att

svepa över kistkanten, föllo hänglåset och det lösbrutna järnbeslaget skrällande i golvet.

Han öppnade genast locket och såg, att asken med penningarna var borta.

Johan Melker hade hela morgonen suttit och tänkt på vad han skulle säga, ty länge hade han förstått, att det var något mellan simkonstnären och systern. När han nu fick se, att fadern aldrig i hela sitt liv hade stått mer bredbent och högfärdig än just nu framför den uppbrutna kistan, kom han av sig och han lät nästan snäv och stucken, när han skulle börja.

— Jag skall nog stanna hos dig, far, fast Helga ledsnade.

— En mindre att försörja, svarade Brassebonden. Något skulle hon väl i alla fall ändå ha fått av mig och jag har nog råd att bära det.

Han gladde sig själv åt de sista orden och tänkte gå ut till arbetet igen, då han fick höra Johan Melker säga:

— Det värsta är, att hon gick med en tjuv. Men du kallar väl inte på länsmannen, far. Det vore en sådan skam. Och så finge folk sedan veta, att det inte på långt när ligger så mycket i asken, som man går och tror.

Brassebonden tvärstannade och såg på sin son, som så oförmodat mött honom i samma tanke och sagt honom, att de egentligen voro två fattiglappar, som hade hela sin trevnad i att känna sig burgna. Med välbehag iakttog han för första gången, att gossen hade vuxit upp och blivit lika ljus och mjuk i skinnet som han själv.

— Det blir mer över för dig, sade han och plockade eftertänksamt på de vackra, vita testarna vid öronen och såg så prydlig ut som den väldigaste storbonde. Till hälsan är du svag, men kanske har du huvud på ditt sätt och jag har nog tänkt på, att du borde gå läsvägen. Det blir väl så att du får resa till staden i höst och börja. Laga nu i all tysthet kistan och lova mig att tiga, så tala vi aldrig mer om den här sorgen.

Sedan gick Brassebonden igen som förut på sin åker och hojtade bakom plogen. Han hade icke råd att hålla dräng på år och när nu dottern var borta och sonen i staden, fick han ett tungt arbete för att hålla allt i stånd. Hans stolthet var breven från sonen, som berättade att denne tagit namnet Melker till släktnamn och redde sig på de små smulor, som någon enstaka gång skickades hemifrån.

När Johan Melker slutligen hade strävat sig igenom en handelsskola, fick han plats i något affärsföretag, som ingen människa hade det minsta reda på. Fast han gjorde sina kläder hos en liten skräddare vid en dunkel bakgata, behövde han bara träda armarna i en rock för att den genast skulle sitta förträffligt och till och med få en viss dyrbar glans över själva tyget. Han blåste och knäppte jämt på sina kläder och det såg ut som om han alltid nyss förut lagt från sig en borste. Därtill bidrog också mycket, att han hade tunn hårväxt och tidigt blev skallig, så att den blanka hjässan sken av renhet och ans ovanför det glesa, ljusa håret och den styva vita kragen. Han arbe-

tade ej över hövan, men han blev så omtyckt för sitt stillsamma och behagliga sätt, att litet var småningom gjorde hans bekantskap, och det var snart knappt möjligt att gå ut på en gata utan att möta honom.

Omkring honom böljade den yppiga huvudstaden, på en gång lika högtidlig och lika lättsinnig som Fredrik I:s största peruk. Bodarna översvämmades av kostbarheter, skjutdörrarna öppnades i alla våningar, som i skymningen förvandlades till upplysta festgallerier, och alla människor voro muntra och sågo i livet något tillfälligt, som icke blev bättre genom att onödigtvis tagas som en börda. När han om aftnarna satt med sina vänner, smittades han utan att märka det av deras vanor, och så likgiltigt och naturligt som hade han bett om ett glas vatten, uppräknade han på en halv minut för hovmästaren vad han inom ytterligare några minuter ville se framför sig på bordet. Han ville ha rom, som fiskarhustrurna vid Kaspiska havet tryckt genom maskorna i sina såll och packat in i små lådor av lindträ. Han bestämde sig för ostron, som med stor möda blivit uppfödda på en bank i Nordsjön, och för svarta tryfflar, som gömt sig så väl under Piemonts jord att de blivit uppsökta som ett jaktbyte med spårhundar. Han beställde fåglar, som stupat i Lappland, och frukter, som plockats av flickorna utanför Palermo eller av öknens döttrar i palmlunderna vid ett egyptiskt Isistempel eller som, taggiga och tunga, skurits med kniv från sin stjälk av en brasiliansk negerhand. Efter en hastig och knappt

märkbar tvekan beslöt han sig för ett vin, som i åratal yrvaket legat på lur i sin dammiga glaskista och väntat det ögonblick, som skulle rymma både befrielsen och förstörelsen. Eller också valde han en hetare sort, vars sockriga druva flera dagar på en halmbädd fått mottaga solens brudgumsbesök, innan hon kastades i vinpressen. Järnvägsvagnar hade skakat hundratals mil och skepp hade under månader stampat i vågorna för att från jordens alla hörn kunna bringa ihop allt det, som ställdes fram för Brassebondens son på några tallrikar — och däråt ägnade han icke en halv tanke. Vännerna hörde knappt på utan skämtade om annat, men ibland, när samtalet stannade av, hände det att någon av dem i tysthet satt och undrade på, var de andra egentligen hade sitt för världen okända Peru. Det gjorde han isynnerhet själv och minst av allt begrep han, var han hade sitt eget Peru. Det blev honom den djupaste gåta, ty hans lilla lön var icke mycket att tala om och visade ingen lust att klättra i höjden med sjumilastövlar på någon himmelsstege. Om han satte sig och räknade efter på ett papper, hade han icke råd till någonting alls, men när han lät det gå som det ville, låg ändå alltid i sista stunden det nödvändiga i fickan. Han beslöt då att för vart år bara skriva upp behållningen och det gick lätt, ty den var ingen. Ju fler rika han blev bekant med, dess rikare kände han sig själv. Han lånade icke mer än andra, men snart kom han underfund med, att en mängd av de rika i grunden icke hade så många fler slantar än han själv, och då växte gåtan till ett helt livs-

problem. Han kom ihåg, att han var av ett folk, som alltid förvånat världen med sitt överdåd och sin prydlighet och sin tomma pung, och han drev sin filosofi allt längre. Han började upptäcka, att det hela icke bara berodde på reda myntteckеn, utan att det fanns något annat obestämbart därbakom, en omedveten byteshandel, som dagligen fortgick i det minsta, i åtbörder och ord, i sättet att vara, i förmågan att behaga. Den gav somliga en särskild frihet och makt, så att de kände sig rika och därför också voro det. Andra däremot voro fattiga av natur och kunde aldrig bli annat. De kändes igen på långt håll, ty jämt måste de fundera på, hur de skulle reda sig ur sin förlägenhet. Om de också blevo aldrig så rika, satt ändå fattigdomen kvar i dem, så att de ideligen måste fortsätta att spara för att få det att gå ihop och ända till sin död sågo de lika besvärade och olyckliga ut. Han lärde sig, att han icke hörde till dessa luddslitna styvbarn, utan att han var sin faders son. Han lämnade därför snart allt räknande åt sitt värde och nekade sig ingenting, viss att på något oförklarligt sätt ändå i elfte timmen hitta det nödvändiga i sin ficka.

Han fick en mängd små förtroendeuppdrag och var med på alla fester för stora män, även om han aldrig förut kommit att tänka på den firades storhet, och han glömde den sedan lika lätt igen fram på natten. Han älskade ingenting och hatade ingenting utan såg så fördomsfritt det berättigade i alla meningar, att han en dag plötsligt började finna hela tiden utan vilja och must. Han

kunde icke hitta något att leva för, ingenting att tro på. Det var första gången han kände sig förbittrad och hans vrede vände sig isynnerhet mot skalderna. Vart folk hade sin stil och hade man läst en bok, så kunde man de andra. Så här lät en rysk bok: Någon kom i trappan och tog av sig galoscherna. Var det doktorn? Något rullade över golvet, måhända en boll. Buh, buh, buh, far lilla, snyftade den sexåriga lilla Tjata i sängen, jag har så ont i magen.

Nej, det var bara kvalm alltihop och hos honom vaknade ett begär till dåd, en lust att själv fatta brandfacklan och slunga den mitt ut i tomheten. I flera dagar gick han i tysthet och förberedde sig, utan att riktigt veta hur han skulle börja, men så doppade han en natt pennan och skrev en hel timme. Sedan blev han alldeles utled på det evinnerligt återkommande »då sade hon» och »då svarade han». När han tänkte på att författare kunde sitta ett helt liv och sno och snurra på sitt »då sade hon» och »då svarade han» ända till dess det för var gång lät som något alldeles nytt, kastade han förargad slutligen pennan ifrån sig, så att hon sprätte högt upp och blev liggande på andra sidan penntorkaren. Och där fick hon ligga.

I stället sträckte han ut sig på soffan i sin nattrock och försökte drömma. Han visste icke fullt säkert, vad han helst önskade, men kanske var det stora och djärva händelser. Han inbillade sig, att väldiga härar tågade in i landet med trummor och bajonetter. Och själv stod han i riddar-

husets gamla sal, ej mitt på golvet, utan långt nere, knappt fem steg från dörren, och med rösten darrande av rörelse talade han anspråkslöst som en kojans son och förmanade ridderskapet att inte glömma sina fäders mannamod.

Han skrattade åt sina infall, när det blev full dager, och aktade sig att berätta dem för någon förnuftig människa, men de fördrevo tiden, då han icke kunde sova. Slutligen tog han sig samman och reste ned till fadern och sade honom rättframt och varmt, att han ville övertaga gården för att bönderna med tiden skulle kunna rösta på honom, så att han kom till riksdagen.

Det var en stolthet för hela samhället att få hem en sådan gäst, men glädja sig kunde ingen riktigt, ty alla sågo, att de hade framför sig en sjuk och bruten man. Redan som gosse hade han blivit förgiftad av mjölken från de små och utmagrade korna och nu avbröts hans tal oupphörligt av hosta.

Han begynte också själv känna, att det led och han tog det med jämnmod, i tanke, att sådant var livet, och när han såg, att fadern ängsligt bar något outtalat på sinnet, sade han:

— Jag har flera hundra riksdaler kvar på banken och knappt mer i skuld.

Då ljusnade Brassebonden, och några veckor efteråt dog hans son bekymmerslöst och stilla som en i grunden lättförnöjd människa eller en svensk filosof, hur man vill kalla det.

Brassebondens stamträd hade med hans son skjutit en gren mot höjderna och när den torkade

och föll, vissnade också hans egen kraft. Förgäves upprepade han oupphörligt, när han gick bakom plogen: — Det blev ju ändå inga skulder, alls inga att tala om. Gossen förstod att sköta sig. — När han skulle lyfta något, orkade han icke längre och fingrarna rörde sig och darrade på handen. Halmen ruttnade på logtaket, stockarna skevade i väggen, gärdesgården lutade och i stugan rykte det in. Själv blev han till sist liggande i dragsoffan och orkade knappt upp för att sätta på kaffet.

Han talade icke gärna med någon, och bäst han så låg, kom tidigt en morgon hans dotter in i stugan och satte sig på pallen bredvid honom. Hon hade silkesschalett och var lika svartklädd som förr i tiden och såg lika rak och stram ut. I korta och karga ord beskrev hon, hur hon blivit övergiven av simkonstnären, som till sist hamnat i kedjor och järn. Sedan hade hon gått i tjänst och haft det bra, därför att hon vetat att hålla sig uppe. Hon kom inte heller hem för nöd skull, sade hon, utan för skams skull, så att ingen skulle kunna säga, att Brassebonden låg ensam och utan hjälp på sina sista dagar.

Därefter tog hon vid i sina sysslor, där hon hade slutat sista gången, och gick ut och in ur stugan, som hade hon aldrig varit borta.

Brassebonden svarade knappt ett enda ord, men han blev orolig och begärde fram bläckflaskan och papper. Det syntes, att han ville sätta upp sitt testamente, men hur mycket han än grubblade,

förmådde han icke tänka ut, vad han skulle skriva, och då skickade han efter komministern.

— Jag önskade nog, sade han till honom, att få komma med heder i jorden, efter jag haft det bra i livet, och att det skulle bli riklig traktering.

— Far har visst inte en skilling, viskade Helga bakom komministerns rygg, och jag börjar undra, om han någonsin haft det.

Prästen gjorde stora ögon. Han tänkte på de sex hundra riksdalerna och bokskåpet och all storvulen frikostighet under den tid, då de andra gingo och snålades och lade ihop. Hur han så räknade och dividerade, kom han till den summan, att Brassebonden egentligen i alla sina dar varit den fattigaste på hela socknen.

— Jag skall nog se till, att det blir, som du bestämmer, sade han på sitt torra sätt och skar med tänderna.

— Då förlitar jag därpå och nedlägger mitt dagsverke utan att skriva någonting alls, svarade Brassebonden och såg genast lika trygg ut igen.

När han sedan var död och komministern stod i stugudörren och talade med de andra bönderna som smällde med snusdosorna som med bösshanar, sade han:

— Inte sant, mina vänner? Det heter att var och en skall begravas i sin tro. Några äro rika, men gå och ynka sig och det är inte mer än rätt, om de också bli jordade som fattiglappar. Men där inne ligger en med sitt vackra vita hår, så blank och fet som den grannaste länsman, och det finns inte så mycket som en skilling till traktering. Och

ändå har han gjort sin son till herrekarl och i hans tid har det kommit färg på era stugor, så att det lyser om dem, och nu växer det både stickelbuskar och sötbär i Brassegården. Det blir inte annat än att vi få skjuta ihop.

— Det blir väl inte annat, eftersade bönderna.

Så blev där ett dundrande gravöl i dagarna tre; och ännu ibland, när man sätter sig där uppe i en stuga och fryser och knappt hittar en bit färskt bröd för penningar, kan man få höra det svaret: — Annorlunda gick det allt till på Brassebondens tid.

Bruksherrn.

Ni skulle bara själva ha sett den gamle bruksherrn för att genast ana, att han var oinskränkt fylkeskonung över tre hela mil vilda tivedsbygder. Högdragen var han ingalunda utan språksamt nedlåtande mot litet var, men isynnerhet mot dem, som genom sitt beroende voro blyga och ödmjuka. Icke heller var han slösaktig. Vem skulle ha hopspunnit en sådan beskyllning? När han spatserade på sina vida ägor, hade han på käppen i stället för doppsko en liten spade, med vilken han allt emellanåt tog upp spillningen från vägen och kastade den in på åkertäppan. Drängarna logo vid harven, när de sågo honom på andra sidan gärdesgården böja sig och hantera sin järnspade. Men hans orädda vana att på skämt eller allvar slunga vem som helst ett gliporð i ansiktet förrådde, att han aldrig mött en motsägelse på de aderton år, vilka aderton gånger lagt sin nyttiga snö över moras och vintervägar sedan den höst, då han fick kaptens avsked. Hans hörsel hade länge varit dålig, och kanske visste han icke själv, att han ibland tänkte högt. Till och med en gång, då han gästades av en excellens, som upptornade alltför

många plättar på sin tallrik, hörde till sin skräck hans systrar honom vid middagsbordet helt lugnt och halvhögt utbrista för sig själv: Si en så'n plättlasse!

Han var godhjärtad och nöjeslysten, men mer än femtonhundra människor tilltalade honom aldrig annat än med hatten i handen, och bruksbokhållarnas rum hade han låtit bygga över själva knipphammaren och befallt, att man skulle draga på var morgon klockan fyra.

Det fanns emellertid ingen orkeslös stackare på godset, som han ej genast gav ett undantag och just i sin blandning av oöverlagd frikostighet och ytterlig sparsamhet liknade han sina föregångare ända upp till farfars farfar. Det var denne, som först hade kommit till trakten, då bruken ej än voro anlagda eller erhållit koncession. En julafton hade han hos en bonde, innan gröten burits in, skjutit med sin lodbössa sju rävar för glugg och, förtjust över sådana jaktmarker, beslöt han att stanna där för alltid. Med tiden blev han sedan så övermodig, att han i stället för stol satt på en tunna, som var fylld med kopparmynt. Nu hade dock sederna förmildrats och kopparmynten blivit så mycket mindre och lättare, att bruksherrn utan skryt kastade dem i sin pulpet.

Liten, fetlagd, med kastanjebrun, framstruken peruk, ljusgula mustascher och ett fint och skärt ansikte, trippade han med käppspaden på ryggen. När han gick i angenäma funderingar och hörde hamrarnas jämna dunk och såg ån, rikligen bräddad med vatten, spegla sina täcka hängbjörkar,

trumpetade han halvhögt kända melodier och helst: »Goda gosse, glaset töm!» — Under tiden utsåg han längs vägen träd, som borde nedhuggas. Han hade svårt att uppleta någon grund, varför de icke kunde få stå kvar, ty de voro lika värdelösa som oskadliga, och deras borttagande skulle endast förfula vägen, men liksom han hade behov av att om morgonen raka sin haka, kände han också jordägarens begär att skala bort buskar och träd och styra och ställa med landskapet efter egen smak. Han fick en förnimmelse av sin egen driftighet och alltings underdånighet var gång han helt likgiltigt kunde få säga till inspektoren: — Det där skräpet ska' vi ta och hugga bort.

Den vaxduksklädda stolen på kontoret behövde han icke slita många timmar av dagen, ty det var i den gamla goda tiden, men det hade blivit hävd, att kom någon yngre kvinna dit in, skulle hon ledas bort till honom, änklingen, och bli omklappad en smula, innan hon fick framföra sitt ärende.

Annars var han en fader för sina underlydande. Skulle i hans närvaro någon oförbätterlig kolare eller dagsverkare slita spö nere i drängstugan och hade denne illistigt gömt en kudde under byxorna, lät han udda vara jämnt och låtsades ingenting märka. När han satte sig främst i kyrkbänken, när han framför sina gäster åkte i första släden till julottan med sprakande bloss, upphörde han aldrig att tänka på, hur det skulle taga sig ut inför folket, och alla dessa krokryggiga grågubbar, som i skumma månader sutto på sina ensliga torp bland mum-

lande ödemarker och överyrda stigar, sågo i honom den makt, som skiftade deras väl och ve.

Ingen kunde som han hålla kuskar, jungfrur och betjänter i ständig rörelse. Än skulle han plötsligen ha ett varmt bad, än skulle han oförmodat mitt på förmiddagen ha en kokt ensam honkräfta och ett glas öl. Han hade i sitt liv utdelat flera örfilar, än någon kunde räkna, och på skrivbordet hade han en hundpiska, som han klatschande höjde mot husan, när hon hade glömt klippa veken i den höga oljelampan av mässing.

Särskilt om morgnarna var beständigt hans goda hjärta en bottenfrusen brunn, medan samtidigt all retlighet, all galla, som han sparat ihop, flödade över i elakheter och trätande ord. Då tordes man aldrig skicka någon annan på honom än den grånade inspektoren, som var västgöte. Det regnade förebråelser och snärtande sarkasmer, under det att bruksherrn gick upp och ned genom sängkammaren och klädde sig. Slutligen grep han alltid tillfället i vingen och omtalade med mördande uppriktighet, hur omöjliga, hur platt odugliga han just fann alla västgötar. Under tiden inblandade han i sitt tal oupphörligt ordet: gott!

Inspektoren, som stod i smorläderssstövlar vid dörren, blev allt rödare och rakare, och det kom var morgon en given stund, då han icke längre kunde hålla svaret tillbaka.

— Ja, jag är västgöte.

Men då skulle ni ha stått vid nyckelhålet och sett, hur bruksherrn tvärstannade mitt i sin häftiga gång.

— Jaså! skrek han och för vart ord blev stämman allt tunnare. Är inspektorn västgöte? Å fan! Är inspektorn verkligen det? Vaba? Gott! Det kan jag tro.

Först fram mot middagen blev hans lynne ljusare, och det var i skymningen, när hans båda ogifta systrar Constance och Melusine sutto i var sin lilla soffa, som han började samtala. Själv satt han ensam i den långa mittsoffan under en tavla av Hilleström och knackade med långfingret på gafvelns mahogny. På den grå vita tapeten syntes otydligt i den tynande dagern Olympens gudar, och utanför fönstren, vilkas rutor nedtill kantades av snö, låg trädgården begraven under drivor, och hamrarna sjöngo i den långa tystnaden sin dova, hemtrevna arbetssång. Då någon av dem ett ögonblick förstummades, var det som en av ställets pulsar upphört att slå. Stillheten medförde en känsla av tomhet, som först vek när de båda smärre hamrarna åter tvemännings stämde i. Men när så smälthammaren föll in med sin bas liksom djupt nere i jorden, ljöd de andras korta dunk endast som ett ivrigt och småaktigt gnabb.

Breven voro få och nyheterna inga, och tankarna samlades därför beständigt gärna kring samma ämnen liksom tama duvor kring det fönster, där de äro vana att finna korn. Bruksherrn talade med förkärlek om spökhistorier, ty det syntes honom aristokratiskt, att en gammal gård var rikt rustad med sådana. Men det var särskilt en berättelse, till vilken han så ofta återvände, att hon nästan vart som en inskrift över dörren till hans

själ. Alla kunde den länge sedan utantill, men hon var så sammanvuxen med hans person, att de liksom hade ett behov av att åter få höra den, om de ville att en viss frispråkig glättighet skulle lösa tungorna för aftonen.

— Det finns mycket outrett — kunde han begynna, mycket dunkelt. — Jag har särskilt ett minne, som lärt mig att icke skratta åt det övernaturliga i livet.

När han uttalade dessa ord, bleknade de båda halvvuxna sönerna, som i hans närvaro alltid måste förbli stående, och som därför med händerna på ryggen lutade sig mot var sin dörrpost. Bredvid dem stod informatorn, den krullhårige studenten, som behandlades så barskt, att han icke ens fick spisa vid stora bordet. Men ingen av dem dristade med ett ord falla i talet eller locka fram den beundrade och efterlängtade berättelsen, hur girigt de än lyssnade. Det var på sin höjd gamla faster Melusine, som kunde våga ett sådant steg.

— Du menar kanske den där kappsäcken, — tordes hon möjligen inskjuta försiktigt och varsamt frestande.

Ofta nog svarade bruksherrn ingenting, och då var historien utan hjälp förlorad för den kvällen, men kom han riktigt i patriarkaliskt humör, kunde det hända att han började berätta.

— Ja — brukade han då svara. — Jag kan aldrig gå upp på vindskontoret och se den röda kappsäcken med sitt malätna tapisseriarbete utan att minnas något, som hör till det mest oförklarliga, jag någonsin upplevat. Ni vet nog. Vaba? Det

var när jag skulle resa på ångbåt från Stockholm till Karlskrona. Gott! Jag hade många saker med mig i hytten, men jag minns tydligt och klart, att ungefär när vi gingo förbi Jungfrun, öppnade jag den där röda kappsäcken och tog fram min tobakspung. Så kommo vi till Kalmar, och där lågo vi ett helt dygn för tjocka. Nå, men vad tro ni sedan hände? Jo, när jag så, då vi väl voro ute på sjön igen, skulle lägga in tobakspungen, var den röda kappsäcken borta. Gott! Jag genomletade hela hytten. Jag vände mig till kaptenen. Jag gick omkring och frågade varenda passagerare. Men borta var den saten. Under hela färden talade vi inte om annat än den röda kappsäcken. En präst, som också var med, satt långt in på natten i min hytt och pratade om det myckna besynnerliga som kan hända oss... Gott! Nu ska ni få höra. När vi så nästa morgon skulle lägga till i Karlskrona... Jag stod just bredvid kaptenen, och jag bad honom låna mig kikaren, innan jag tordes säga något. Så förbluffad, så häpen var jag. Jag märkte något rött borta på bryggan, och när jag så satte kikarn för ögonen... då såg jag min röda kappsäck redan stå där på landningsbryggan och vänta. Jag kunde ganska tydligt läsa mina initialer och se kronan. Alltsammans var sytt med svart sefirgarn på den röda bottnen. Gott! Det är min röda kappsäck! skrek jag, men man gapskrattade både till höger och vänster och det förundrar mig inte, att ingen ville tro mig. Jag trodde mig knappt själv...

När bruksherrn hade hunnit så långt i sin

berättelse, tystnade han alltid ett ögonblick och reste sig och begynte gå av och an.

— När ångbåten så lade till, fortsatte han, gick jag i land och stack min gamla hederliga nyckel i låset och öppnade kappsäcken. Kaptenen och passagerarna stodo i ring runt omkring, och när jag väl packade upp mitt på bryggan min egen märkta nattskjorta och mina strumpor... då måste de tro mig. Men varken då eller sedan har jag hört någon förklara, hur min röda kappsäck kunde försvinna under resan och sedan stå i solskenet på bryggan i Karlskrona, när vi kommo dit. Vaba? Det är det mest underbara jag någonsin upplevat.

Alla hade nu ryckts så med av berättelsen, att de utan tvång började prata om varandra. Till och med sönerna vågade ett par tvekande ord, och för att riktigt låta sin välvilja slita alla tryckande band kunde då bruksherrn skämtande gå informatorn på livet.

— Hur önskar nu herrn lönevillkoren till nyåret? sporde han. Herrn läser tyska romantici. Gott! Om herrn finge ett kungarike och hela jorden dessutom, skulle det nog för herrn ändå bara vara en droppe i önskningarnas vida ocean.

— Åja, svarade informatorn och modade upp sig till djärvhet. Min ideella livsönskan... Men om vi tala om min resignations så att säga rent jordiska lillönskan, kan jag vara nöjd med femtio banko om året och en kardus tobak i månaden.

Efter en sådan frispråkighet ansåg sig bruksherrn berättigad att också unna sig själv litet nöje

och lät därför framlyfta spelbordet, allas fruktade sträckbänk. Han var ett snille i spel vid sidan av informatorn och de båda systrarna, som med vita bandmössor på de fundersamt nickande huvudena ängsligt ordnade sina kort. Därför mördade han dem tum för tum med en skur av tillrättavisningar och elakheter. Det fanns ingen sårbar punkt, ingen egenhet, som han ej letade fram och genomborrade, utan att någonsin få ett förnärmat svar, och utan att de någonsin trodde sig våga glömma, att han var husets herre och herre över tre mil Tivedsbygder.

Från de ohjälpliga medspelerskorna flög slutligen hans uppjagade förtrytelse som en hungrig kråka till nya kornfält. Han rasade mot Crusenstolpe och mot den oro, som hölls vid liv av bläcksuddarna, dessa samhällets tattare. Ströko de inte kring på bekostnad av dem, som ägde torvan! Tiden var en rövarkula, full av uslingar och bedragare. Hans beskyllningar blevo allt orimligare, hans ord allt grymmare, ända till dess betjänten tillkännagav, att kvällsbordet stod dukat. Då tvärtystnade han med ens och steg ut i matsalen lika lugn och stilla, som om ingenting hänt — och pärsen var över. Han prisade till och med den goda laxöringen.

Många människor ville han emellertid alltid se omkring sig, och på hans födelsedag flammade om aftonen marschaller i trädgårdens allé av mörka kastanjer. På en i det fria särskilt uppförd teater spelades lustiga pjäser, och gamle Storm från soldattorpet slog sina stela trumvirvlar, medan

salutkanonernas hackhosta hördes från kullen. Väl klagade gärna hans tunga över de summor, som svaldes av hans stora hushåll, där de många jungfrurna sprungo varann i vägen, men i den mest förborgade vrån av hans hjärta låg en hemlig belåtenhet med allt detta sus och dus, som fyllde hans rum med tobaksmoln och vinångor. Hans klagan var endast en omedveten förklädnad åt hans stolthet över sin ställning och över de plikter, som han ansåg förenade med denna. I hans fars dagar hade där druckits ännu djupare ur glasen, och så snart en gäst anlände, skulle han då släpas in i salen och drickas under bordet, såsom gästfriheten fordrade den tiden. Det fanns knappt någon herreman av den äldre stammen, som icke i detta hus en eller annan gång blivit buren till sängs. Så var där icke nu, men bruksherrn satte en ära i att kunna tala för sina viner, och han hade olika sorter för olika gäster. Några unnade han på sin höjd det sämsta, och när prästerna kommo till husförhör, fanns där icke annat på bordet än ett par bespottande och stoiska ölbuteljer.

Med satanisk fröjd slungade han prästerna sitt fritänkeri rätt i ansiktet. Skulle de ha ett nytt tak på komministerbostället eller bara nya ramar i sina fönster, svarade han på stämman ett obönhörligt n e j, och detta gjorde dem endast dubbelt artiga och beroende. Det var icke heller lätt för en fattig komminister, när han i sin svarta långrock och sina plattnästa stövlar satt vid det furstliga herresätets bord, att ej småleende gå in på

mycket, som sedan uppe på det tysta gästrummet stack hans samvete som en tagg.

Däremot slog bruksherrn upp sin dyraste constantia så snart han fick besök av bror Hampus, som också var änkling men bodde i huvudstaden. Bror Hampus satt där elegant och modern som en yngling, med pitschaft, pösande uppstående ärmar och den blå frackens kolossala krage högt i nacken. Signetringen bar han på vänstra tummen. Den breda svarta halsduken var stramt lindad om halsen och det fina vita håret kammat i bucklor vid tinningarna. Bröderna voro stela och otillgängliga mot varandra och ändå så hjärtligt roade, ty gällde det mat och dryck och fågeljakt, fanns ingen djupare kännare än bror Hampus. Men där låg också gränsen, ty om bror Hampus, som dock hade hälften i egendomen, vågade sig in på några tankar om bruksrörelse och lanthushållning, då blev bruksherrn etter rasande. Kanske bror Hampus förstod sådant! Vad visste han om konjunkturer och det eller det lagret i England! Prat, bara prat! Ett år hade han som ung försökt att sköta bruket, men i arkivet fanns från det året intet annat än en kvittens på återskickade tombuteljer.

Tre gånger hade bruksherrn blivit änkling, den spjuvern, och var gång en av hans hustrur somnade hän, stannade han det blåbetsade pendeluret i salongen. När sedan efter någon tid de båda systrarna märkte, att han åter i all tysthet tummade lod och visare och satte uret i gång, förstodo de, att en ny husfru snart skulle över-

taga nyckelknippan. De hade också ett annat kännemärke. Som han i all sin tid burit peruk men också ville, att den utvalda skulle ha kännedom om denna onämnbara hemlighet innan han friade, lät han, då hon kom på besök, betjänten om morgonen borsta peruken ute på trappan eller i förstugången, där den ovillkorligen måste falla i ögonen. Nu visste systrarna, när de mötte betjänten med perukstocken, att broderns hjärta åter fattat eld. När äntligen det nya bröllopet så nalkades, och gödoxen och den fetaste hönan redan föllo för yxan, medan det vaxade papperet lyftes från syltburkarna, framletades den gamla kaptensuniformen ur skåpet och föryngrades. På det sättet gick det till, att bruksherrn tre gånger stod brudgum med samma pantalonger.

Men bruksherrn var lika oförbätterlig, och en natt, när han skulle fara hem från en bjudning i staden, där han lämnade kvar bror Hampus, berättade denne honom viskande, att snett emot apoteket bodde en blond mamsell.

Bruksherrn befallde Karlsson, kusken, att stanna utanför apoteket och bulta.

En lång stund fingo de vänta, och månskenet lyste över isen på fönsterblecken och på den förgyllda björn, som med sin mortel red käpphäst på skyltstången. Till sist gläntade en sömnögd och halvklädd gosse försiktigt på porten.

— Här ska bo en blond mamsell, skrek bruksherrn i sin kibitka.

Gossen stirrade förvånad och enfaldigt. — Det är bäst jag väcker provisorn.

Gossen drog igen dörren och, nästan gömd inne i kuren bakom kibitkans fördragna lädergardiner, satt bruksherrn i sin yviga vargskinnspäls och väntade. Pälsen hade håret utåt, kusken bar fårskinnspäls och själva kibitkan var nedtill klädd med skinn, så att det hela liknade en besynnerlig kringkörd marknadsbur med två björnar. Frosten skot skott i knutarna, och när först efter väl fem minuter den väckte apotekaren kom ut på trappan i nattmössa av grönstripig nätteldug, sträckte bruksherrn fram huvudet mellan lädergardinerna och tog honom nedlåtande och småförtroligt i rockknappen.

— Hör nu, provisorn, här ska visst bo en blond mamsell i närheten.

Apotekaren skakade på huvudet. Han trodde det knappast. Men gästgivaren skulle kanske veta besked.

Apotekaren följde efter kibitkan fram till gästgivargården och lät portklappen dundra.

Det dröjde länge, innan slutligen en piga slog upp köksfönstret med en lång och manhaftig svordom, men när hon fick se patronens kibitka, blev hon fogligare och lät övertala sig att gå upp och väcka gästgivaren.

När gästgivaren, gapande och undrande, äntligen kom ned på gatan, skakade också han på huvudet och visste ingenting. Men det rann honom i tanken, att man kanske borde köra fram till torget och fråga hos Enbergskan, hon som bakade.

När nu kibitkan hade stannat utanför bagarboden, slog gästgivaren på porten, och det blev

uppståndelse i huset med smällande dörrar och tända ljus. Men där utanför i vinternattens sömn låg det kala månbelysta torget med stadshuset, stadens enda byggnad av sten, och med de röda längorna av mörka trähus.

Enbergskan kom utstörtande i tofflor med en lykta i handen och en piga bakom sig och bedyrade under häftiga åtbörder, att hon, min själ, ingenting visste om sådana ting. Apotekarens lärling och pigan från gästgivargården hade nyfikna och tigande också följt med, och där stodo de nu alla sex runt kibitkan och de rykande hästarna.

— Gott! brummade bruksherrn häftigt. Kör, Karlsson!

Han förstod att bror Hampus helt enkelt hade narrat honom, och i snöyran nästa morgon talade hela staden om bruksherrns senaste Eriksgata.

Men åren gråmenade småningom hans fina ansikte, och summorna i huvudboken ville aldrig väga jämnt. En riddersman, som hellre skulle mottagit tiggarstaven än en fläck på sin ära, hade han som penningeman det enda lilla felet att aldrig kunna handskas med penningar. Mannen, som befallande dock snart skulle sätta sig på hans nötta kontorsstol, stod redan vid hans sida. Icke var det någon av hans nu vuxna söner, de båda officerarna, som endast kommo dit ut ibland för att ligga och läsa franska romanböcker. Nej, mannen var en gleshårig smedson med spetsig näsa och kloka ögon. Redan som bokhållare gjorde han sig strax oumbärlig och visste att förvandla den gamle inspektoren till ett odugligt

inventarium, som allestädes var i vägen. Snart köpte han sig på lån in i egendomen, ombyggde smedjorna och lät åt sig nere vid sjön uppföra ett plankslott med torn, som de förbiresande togo för själva herrgården. Den nästan åttiosexårige bruksherrn hade endast kvar en liten del i det hela och det på skuld. Alltså ägde han icke heller den. Han ägde intet. Han var endast ett hederligt namn, vilket hade kredit och därför hissades som flagga. Han var ett odugligt och viljelöst barn, där han varit konung. Hans rike hade blivit republik, och statsformen kallades aktiebolag. Så snart han själv gjorde en försäljning, misslyckades han, och hela hans verksamhet blev att skriva under. Han var en docka, som skickades kring på middagar, men hans avsöndrade värld hade blåsts bort, hade blivit en oregelbunden besynnerlig figur utan medelpunkt. Det tusenarmade väsen, vars huvud han hade varit, hade fått en mängd främmande småhuvud, vilka ibland drogo sig in i kroppen och gjorde sig osynliga som på en sköldpadda. Men vanan att vörda honom var ännu så stor, att ingen förändring märktes till det yttre. Vid middagsbordet skonade han lika litet sin nye herre som någon annan, och han tilltalade honom endast med namnet.

— Olsson talar om arbete, sade han. Gott! Tidens mål är arbete, och arbetets mål är pengar, och pengarnas mål är att åter utveckla arbetet. Gott! Har någonsin världen hört en armare och uslare filosofi uttutas som ett århundrades lösen!

Vaba? Fy tusan plåtar! Det är min fåfänga, att jag inte duger för Olssons tid.

Så kom bruksherrns sista födelsedag, och bror Hampus hade tagit med sig en protokollssekreterare, som också var en djupsinnig gastronom. Vid bordet blev bror Hampus upprymd och berättade om hur han som ung kvällen före slaget vid Austerlitz ankommit till österrikarnas läger med ett brev från svenska regeringen. Aldrig hade han hört några skryta som de. Vinet hade sprutat och korkarna smällt. Nu hade de korsikanaren på klingan. Men han berättade också om dagen efter, om den vilda skräckfyllda flykten, då han själv kastade sig på en häst och erfor en outplånlig förnimmelse av att något mer än mänskligt, något övernaturligt förde den gråklädde lille segraren över Europas slagfält.

Bruksherrns hoptorkade ansikte, som redan nästan var en död mans, färgades ett ögonblick, och höjande sin tunna hand begynte han sin gamla historia om kappsäcken, det mest övernaturliga och oförklarliga han upplevat under hela sitt åttiosexåriga liv.

Protokollssekreteraren vågade icke avbryta honom men bugade gång på gång med huvudet, som hade han råkat bekanta, och så snart bruksherrn tystnade, föll han honom skrattande i talet.

— Kors! utbrast han. Nu skall du få höra. Jag var med på den ångbåtsresan, fast jag då var nästan pojke. Inte sant, på vägen mellan Stockholm och Kalmar såg du, att du hade kappsäcken. Så låg du vid Kalmar mer än ett dygn för tjocka,

och när du då skulle ha kappsäcken, var den försvunnen. När du så skulle lägga i land i Karlskrona, paff! där stod kappsäcken redan före dig väntande på bryggan. Nåja. Jag skulle vara i Karlskrona på en bestämd dag, och när vi fingo tjocka i Kalmar, steg jag av och tog skjuts. På vägen märkte jag till min blygsel och förskräckelse, att jag hade fått med mig en liten röd kappsäck, som inte var min. Du kan tänka dig min obehagliga känsla. Emellertid kom jag ihåg, att jag hade sett kappsäcken ombord, och när jag i Karlskrona hörde, att ångbåten var att vänta inom ett par timmar, lät jag helt enkelt ställa kappsäcken på bryggan. Där har bror nyckeln till hela den övernaturliga gåtan.

Det vart alldeles tyst utefter det långa bordet, och ingen tordes lossa på munterhetens kedjor och black, innan det visat sig hur bruksherrn upptog en så förstörande avslöjning av det övernaturliga. Icke ett drag förändrades i hans ansikte. Icke en skiftning i ögat förrådde honom, och det förblev fortfarande lika tyst i matsalen. Man hörde endast rasslet av knivarna.

— Gott! svarade bruksherrn helt kort.

Men länge efteråt undrade man, vad han tänkte den middagen. Man talade ännu därom den morgon, då hans trettiotvå byråar, hans långa soffor, hans spegelbord och tavlor kantade förstugan och auktionsklubban gav eko i den matsal, där han aldrig mer skulle sitta som patriark bland de sina. Nu var han mull, och folket, som i nära tvåhundra år bofast på torvan växt upp kring

honom och hans fäder, trängdes tyst i dörrarna. Men när den avdankade och giktbrutne inspektoren, västgöten, som stod vid auktionskommissariens sida, hade inropat den röda kappsäcken för ett par stackars tolvskillingar, höll han den upp i luften och utbrast med så skarp stämma, att det hördes genom hela salen:

— Här stå ni och fnittra, era grönskållingar, och det får gälla vad det kan. Nog hade jag det hett om örsnibben ibland, men ännu tar jag allt ett tag åt mössan, när jag tänker på den gamla stammen.

Lek och liknelser.

I.

Gossen, som lärde sig att leva på statens bekostnad.

Frukosten var nyss slutad och onkel Lucien, som grätten och gnatande låg på soffan med ett täcke om sina lama ben, kastade en rad spelkort på bordet. Han ville icke fortsätta det parti reversi, som assessorn, hans vård och frände, hade försökt att mjuka upp honom med. Alltid var hela huset i penningknipa, och han var så trött på assessorns dagliga små lån, att han nyss hade låst in sin börs i skåpet och stoppat nycklarna på sig. Det gjorde honom ett nöje att skramla med dem i fickan.

Rummet, vars öppna dörrar vette åt gården, var stenlagt med sexkantiga tegelplattor, och det steg en beständig köld från golvet. Vid sidan låg en danssal med lampetter och förgyllda sidenstolar, men de voro betydligt slitna och det syntes på allt, att det var ett hus, där det var tommare i kassan än på festbordet.

Assessorn, som var en vacker och talför herre.

i violett rock och vita silkesstrumpor, hade ställt en av sönerna mellan sina knän. Han stoppade en konfektbit i munnen på honom, men han måste skjuta på med fingret, ty den olydiga och bortskämda gossen bet envist ihop tänderna.

Hans hustru kom i gårdsdörren med en korg torkade tvättkläder och började plocka upp barnstrumpor och små underbyxor och stack fingret genom vart slithål. Hon såg högväxt ut, därigenom att hon ännu var mycket smärt.

— Se här! sade hon med en blandning av allvar och leende och fortfor att plocka upp allt möjligt ur korgen. Vi bli tvungna att skaffa en ny utstyrsel åt gossen, om vi verkligen ämna tänka på att skicka honom till skolan.

— Dit skall han, dit skall han! ropade fadern och strök smeksamt gossen över den krokiga näsan. Och en man i staten skall han bli. Om ni bara visste, hur högt jag önskar, att alla mina kära barn skola komma sig upp och få det bra.

— Det är väl därför, som du själv på dina resor brukar skriva dig för greve? inkastade onkeln ironiskt.

Assessorn varken jakade eller nekade utan skrattade och blev bara ännu livligare.

— Jag var ju ett brushuvud i min ungdom som allt livligt folk och var med om upproret här i trakten, men därpå vann jag inte mycket. Jag är glad att ha blivit guvernörens vän, jag upprepar ordet vän, hans goda och uppriktiga vän! Jag har rent av tillåtit mig att ägna honom en liten dikt och om ni vilja, skall jag läsa upp den.

— Tack, jag har en smula ont i huvudet, svarade onkel Lucien.

Assessorn, som redan stuckit handen i bröstfickan, drog den tillbaka.

— Nåja, den är anspråkslös nog och kan väl knappast roa någon annan än honom själv. (Han pekade artigt på guvernörens bild, som i full ämbetsskrud betraktade honom ur ramen ovanför onkel Luciens soffa.) Men jag vill giva dig ett råd, min snälla pys, en faders råd, som du skall lova mig att noga minnas en dag, när jag gått hädan. Du skall alltid först och sist försöka att få din inkomst hos staten. Som advokat fick jag pröva mångt och mycket här i livet men sällan till varaktig båtnad. Först nu sedan jag sitter med ett fast statsämbete, komma penningarna, låt vara sparsamt, men punktligt och säkert. Nu har jag bland allt annat fått saltverken och plantskolorna att sköta och det går klent, men vad gör det, när staten står bakom? Staten består. Den har råd och är frikostig. Staten silar mygg och sväljer kameler. Den är en sköld, om du känner dig svag, men beskedlig och medgörlig, om du är klok. Den är både järn och vax. Guvernören har lovat att skaffa dig friplats i skolan. Där kan du själv se. Det blir ditt första steg i livet — alldeles gratis och på statens bekostnad. Det är en god början, som du kan lära av. Glöm aldrig, min vän, att låta staten sörja för dig, om du vill bli något.

Gården, som också var stenlagd med sexkantiga tegelplattor, var icke stor, utan alldeles

beskuggad av det höga huset, och kylan tvang modern att kasta silkesschalen över huvudet.

— Kom, sade hon och räckte handen åt gossen, som spottade ut konfektbiten på golvet och genast lydde henne. När jag bar dig under hjärtat, var det upprorets år, och mer än en natt låg jag gömd uppe i fjällhålan under ett örnbo. Det var ändå på sitt vis stolta tider. Gå nu ned på gatan och lek med de andra barnen. Men glöm därför inte pappas råd. Han är en klok man, som sett mycket och lärt mycket. Tänk alltid på, vad pappa sagt.

— Det är en trilsk pojke, sade onkel Lucien och vände sig inåt väggen.

Gossen brydde sig icke om honom, utan med nedhasade strumpor och bruna vador gick han ut i trappan. Där satte han sig grensle på den ärggröna ledstången och åkte i en blink ända ned till porten.

När han kom ut på gatan, blev han först nästan blind av allt det strömmande solskenet. Runt omkring hoppade andra barn och spelade, halvnakna, med apelsiner. Allihop voro de lika svarthåriga som han själv och alla hade krokiga näsor och samma litet hesa väsande i rösten, så att de liknade en svärm av yra korpungar. En gumma med en apelsinkorg på hjässan stod och såg på deras upptåg, och slutligen gick hon fram till gossen vid porten.

— Varför leker inte du som andra barn? — frågade hon. — Vad funderar du på? Hur gammal är du? Du skall få en apelsin, om du svarar

snällt. Nå, säg nu vad du heter. Jaså, du kan inte tala?

Hon tog honom under hakan och såg på honom.

— Jo, svarade han surmulet och sköt ut läpparna, jag heter Napoleon.

II.

Min herre, jag litar på er ridderlighet.

En riddare blev en gång avkastad på en gödselstack utanför en övergiven gård, och durkande försvann hästen inåt vildmarken. Då kände riddaren en tung hand på sin axel, och bakom honom stod en storväxt stigman.

— Packa dig din färde, tiggare! dundrade riddaren häpen och vred håret på vänstra kindens stora vårta. Hans ansikte var skägglöst och gult med sneda ögon, men den hopsugna munnen lyste som ett friskt nypon.

Stigmannen svarade ingenting, men slöt tigande sin platta hand om hans handlove.

— En blick på ditt ansikte är nog för att övertyga mig, att du borde hänga, skrek riddaren. Jag har varnat dig, slusk, och nu slår jag till! När jag så kommer hem i frustugan, frågar man: Ädle herre, varför har du svettdroppar i pannan? Och då svarar jag: Det har jag därför, att jag agat en näsvis trashank. — Sedan frågar man:

Ädlaste herre, varför skrattar du? — Då svarar jag: Därför att jag tänker på, hur ömkligt stackaren jämrade sig, när jag tog honom vid örat.

Icke heller nu svarade den starke stigmannen, men han omslöt järnhårt riddarens båda händer i sin ena.

— Se så! fortsatte riddaren. Vad är det här för dumheter? Förstår du inte, att om du, i stället att pocka, helt ödmjukt ber om en allmosa, skall jag som en sann kristen tömma hela min börs i din karpus.

Beständigt lika oföränderligt stum fattade stigmannen med sin andra ännu lediga hand om riddarens smalben. Då började den hotfulla rynkan att välvilligt utjämnas i riddarens panna, och han stammade:

— Min stackars man, låt oss gå vidare och gemensamt skratta åt hela detta upptåg. Vi ha nu skämtat tillräckligt, och ditt öppna ansikte väcker mitt förtroende. Du ville pröva en ädlings kållblodighet, och jag låtsades överraskad för att pröva dina avsikter. Nu förstå vi varandras gyckel, och du skall följa mig hem och spisa vid mitt eget bord.

Till svar ruskade stigmannen riddaren, så att det klang och skramlade i harnesk och benskenor. Därefter kastade han honom baklänges på ryggen och satte sitt knä på hans bröst.

— Jag kan inte bruka mitt svärd, efter jag råkat halka ikull, stönade riddaren fridsamt småleende och med kalla svettdroppar på pannan. Ridderlighetens lagar... Min herre... Tillåt mig

att kalla er min herre... Min herre, jag litar fullkomligt på er ridderlighet.

En glans for vid dessa ord över stigmannens ögon, och han svepte in riddaren i hans mantel som i en säck och knöt ihop snibbarna över huvudet till två öron.

— Nu förstår jag, min vän, vad klockan är slagen, sade han och klappade honom på hjässan mellan de båda långa öronen. Men låt ej mina starka händer och dammiga kläder skrämma dig. Min anständiga doktorskaftan hänger på kroken hemma i skolsalen. Jag är bara en man, som garna strövar kring i skog och mark för att stanna och granska det beaktansvärda jag råkar hitta på min väg. I förrgår var det en ört, i går en guldbagge, i dag är det en människa.

III.

Filemon och Baukis.

Förnöjda och lyckliga sutto de båda gamla vid elden, och deras enda gäs kröp in under bänken för att också få del av värmen. Vinterregnet plaskade över deras torvtäckta hydda, som mellan hagtornsbuskarna stod på sina runda stolpar som ett litet fattigt och bortglömt skogstempel.

Filemon makade sig närmare intill sin gråhåriga hustru och hjälpte henne att lägga kottar

på härden. — Mörk och kall natt, men ljust och gott här inne, sade han och såg ut genom springan i lövväggen. Stackars alla ensamma i världen.

IV.

Djurens Messias.

Det är kall vinternatt och över Galileens kullar lysa stjärnorna, få men stora och så orörliga som ilade under dem en människoålder snabbare än en afton.

Vid den klippiga vägen till Endor ligger ett stall, och några nyss anlända resenärer släcka sin fackla med ett par kraftiga slag mot stenväggen. Den ene av dem, en skägglös yngling, stannar och håller händerna över det ännu glödande skaftet för att värma sig. Hans skjorta är sammanhållen om livet av ett nött läderbälte, pannan rak nästan som en hellens, håret högt och tillbakakastat, och de eftersta vandrarna viska till varandra: Det är människornas son, det är Messias.

Då begynner det sucka och kvida runt omkring i dunklet och förfärade böja sig hans följeslagare intill varandra och draga över sig mantlarna. Inuti stallet resa sig åsnan och hästen ur halmen, och grimmorna slamra. Kamelerna, som utanför ligga i rad, vagga ängsligt på sina stora gethuvud och hundarna, som smyga fram utefter

väggen som en grå strimma och likna vargar, utstöta en långdragen klagan. Hyenan, som hela kvällen tassat i ring på begravningsåkern och vilkens på en gång mjuka och raspande steg påminna om ljudet av en springande fågel, stannar fnysande och vädrande. I öknen kastar sig lejonhanen ned i sanden och ryter, men så kvävt, att hans mål liknar en gråtande mans, och alla djuren säga till varandra:

— Kommer aldrig vår Messias, han, som till de starka, vilda, blodgiriga människorna skall säga miskundens brodersord också om oss? Eller är han kanske redan kommen? Är det månne den allvarlige främlingen, som värmer sig över facklan? Visserligen måste det vara han, fast de som följa honom, ännu i dag icke förstå honom i allt.

Vid de sista orden blir det tystare, men suckandet blir djupare liksom av lättnad och sångfåglarna begynna sjunga — först helt sakta, först bara två eller tre, bara de allra minsta och svagaste, som sitta djupast inkrupna under lövverket och som aldrig våga riktigt sova utan beständigt luta på huvudet och lyssna. Snart locka de likväl också de starkare med sig, och genom de vidsträckta skogarna ända upp mot Tabor klinga slutligen fågelrösterna i den stjärnljusa vinternatten, högt och klart i oräknelig mängd, fast det ännu är långt långt till dagningen.

V.

Hösåtarna.

Det var en gång för länge sedan en ljus midsommarnatt, då allt gräset doftade och hela skogen stod vaken. Tjuv-Kajsas pojke, som hade smugit sig ned till herrgården för att se folket dansa, kom ensam ute på gärdena. Ensam hade han också fått stå hela kvällen vid loghörnet ett långt stycke från de andra, ty ingen brydde sig om honom, och ingen talade någonsin till honom, så vida det icke gällde att gripa honom i örat och säga: Det var väl du, kan jag tro, som tog mina äpplen i natt. Nu ska du få! — Och då susade det och small om kinderna på honom, så att han såg sju solar.

Hans mor bodde i en liten eländig koja uppe på skogen, och runt omkring den var det bara vassa stenar. Hon brukade gå omkring i bygden, krokig och enögd och med en stor risknippa på ryggen. Hon talade aldrig, men ögat blinkade och rullade, och tog någon ifrån henne risknippan och öppnade den, så — titta! — alltid låg där ett fisknät eller ett stycke blekväv eller något annat, som icke var hennes eget. Ju mer hon tog, dess fattigare blev hon, och hugg och slag och gråt och hårda ord hörde hemma i hennes stuga.

Tjuv-Kajsas pojke var dammig och svart i ansiktet, och den runda näsan såg ut som ett rött körsbär på en upp- och nedvänd sotig gryta. När han nu kom på gärdena, där man nyss hade slagit

med lien och sedan satt upp hela skörden på störar för att den skulle torka, blev han rädd. Han tyckte, att höstackarna, som stodo där med sina träspjut i långa led, sågo ut som en här av lurviga och skäggiga gastar, och han sprang, ja, han sprang, så att hjärtat flög i halsgropen. Var sommar hade han sett dem komma tillbaka och ställa upp sig på åkrarna, och alltid kallade han dem rätt och slätt höstatarna; men aldrig hade de så skrämt honom som nu i skumrasket. När han såg sig omkring, begynte de också att röra på sig och springa bredvid honom på vardera sidan om vägen, väl två eller tre hundra stycken. Hu, hu, vad det knastrade och frasade och rasslade och stampade! Slutligen måste han stanna för att hämta andan, och nu såg han, att gastarna också stannade, och då märkte han, att det bara var därför, att han själv sprungit, som han tyckt, att de också hade rört sig. Ha, ha! Då blev han med ens modig, kan du tro, och ritade med foten i sanden på vägen och drog slidkniven och försökte att tälja en pipa av stjälken till en hundloka och hoppade jämfota över diket och satte sig och steg upp och gick kors och tvärs framåt och hittade på de underligaste konster och upptåg.

— Höstatar, höstatar! ropade han. Varför komma ni aldrig till mor mins stuga?

När han hade huanit upp till kyrkbacken, satte han sig på stättan, som ledde över kyrkogårdsmuren. Lindarna där inne stodo orörliga, och kyrkfönstren glödde i midsommarnatten, och

klockstapeln såg ut som en stor gubbe med hatt, men lika modig var han för det.

— Hösåtar, hösåtar, ohej! ropade han. Varför komma ni aldrig till mor mins stuga?

Men då stack det till i honom, och han fick stora ögon, ty nu började hösåtarna röra sig igen, fast han själv satt stilla. De stötte med sina träspjut och tassade och pustade, och det knastrade i höet, och långsamt och tungt och vaggande kommo de rad efter rad upp till muren, och samlades kring gossen. Där stötte de alla med ens sina träspjut i marken, och den största och lurvigaste hösåten böjde på huvudet och sade:

— Vi hörde dig ropa oss. Vad önskar du, barn? Vet du inte, att jag är den väldige Solvolme, hösåtarnas kung!

Nu var det åter slut med modet hos Tjuv-Kajsas pojke, och han satt på sned och bet i pekfingrets knoge och kunde icke finna på något annat än att med den svagaste och ängsligaste viskning taga om sitt:

— Hösåtar, hösåtar, varför komma ni aldrig till mor mins stuga?

Solvolme fortsatte att tala, och hans stämma lät som mullret, när lastade skrindor rulla in på en loge.

— Vad talar du om mor dins stuga? Vilken trevnad och välfägnad har du där att giva mitt följe? Vem bjuder gäster, som inte kan mottaga dem? En gång i forna tider i ett avlägset land samlades min skara var sommar hos en fredsäll hövding, som hade ett slott av bara vit marmor.

Hövdingadottern brukade själv komma ned till oss med sin silverskära, och hon var så fager, att jag ville kora henne till min härskarinna och brud och aldrig lämna henne. Men jag bedrog mig på henne, ack, jag bedrog mig! En sommar, när vi återvände, hade den fromme hövdingen dött, och genast lät hon hamra sin skära till ett svärd och trädde en brynja över sin dräkt och steg till häst med allt sitt folk. Brand och härskri fyllde luften, och dag för dag glesnade min skara, ty hösåtarna trivas aldrig bland våldsdåd och svärdshugg. Ingen omhuldade oss längre. Jag var den siste, som drojde, men slutligen vandrade också jag med tunga steg min färde, och när hövdingadottern kom tillbaka med fångar och byte, stodo hennes marker tomma. Hon hade guldtallrikar men ingenting på tallrikarna; hon hade tre hundra rövade hästar i stallet men ingenting i krubborna, sedan vi hade gått. På den tiden vaknade min misstro mot människorna.

Tjuv-Kajsas pojke satt och stirrade. Det gick runt för honom, och han visste icke, om han hade somnat och drömde, eller om han var vaken, och om igen stammade han men ännu tystare:

— Hösåtar, hösåtar, varför komma ni aldrig till mor mins stuga?

— Mor dins stuga! fortfor Solvolme och ruskade på sitt stora huvud, så att ax och strå prasslade. Jag ser på ditt svarta, toviga hår, att mor din och du måste stamma från de småväxta och onda människor, som, klädda i ludna djurskinn och med urhålkade trädstammar till båtar,

smögo kring här bland skogarna, när vi kommo hit upp i forna tider. De stucko efter varandra med flintknivar, och hur de vinkade och vinkade, kunde vi, hösåtar, aldrig förmå oss att gå dem nära. Det var först utanför de stilla klostermurarna, som vi riktigt började att trivas, och där lärde vi oss att älska klockringning. Gosse, vill du kalla oss till mor dins stuga, så stig upp var morgon med solen och ring i en klocka.

Tjuv-Kajsas pojke hade ingen klocka och icke heller någon att ringa för, det visste han bäst själv, och han klättrade ned från stättan och smög utefter muren med händerna på stenarna, och först när han hunnit ett stycke bort, stannade han och vinkade.

— Kom med, hösåtar! ropade han.

Men då han såg dem stå dröjande i skymningen och dimman och hörde, hur de viskade till varann i nattvinden, och hur de suckade, började han springa och tordes ej se tillbaka. Han tyckte, att han icke kände igen sig själv, och han höjde handen som till ett löfte. Så blev det då slut på den natten.

Och åren gingo med sommar efter sommar, men icke såg Tjuv-Kajsas pojke några hösåtar komma till stugan. Likväl steg han upp var morgon med solen och plockade sten efter sten ur åkern och ryckte upp enbuskarna med roten. Under tiden växte han själv, och när han bäddade modern bakom den kyrkogårdsmur, där han hade suttit under midsommarvakan, var han redan en bredbröstad och ståtlig ungersven. Hans stuga

vart honom allt kärare och ibland kunde han klappa stockarna, som man klappar sin häst. När stugan blev så mycket för honom, vad begynte han då icke också känna för hela den vida bygd, ur vilken våra fäder plockat stenarna för att kunna bjuda hösåtarna välkomna!

Hur det så var, fick han en vacker sommarkväll syn på en liten skygg och förlägen Hösåte, som kom och ställde sig utanför stugfönstret och tittade in.

Han sade ingenting, men han blev het om kinderna, och han ställde så, att han fick flera män till hjälp och en vallingsklocka, som klang var morgon. Ingen kunde längre rätt förstå, hur han fått namnet Tjuv-Kajsas pojke, och för var sommar kommo allt fler och fler hösåtar, och den tjugonde sommaren höll han bröllop.

Handklaver och fioler spelade och bössor smällde och ute på åkern, där hösåtarna ställt upp sig i tredubbla led, hade själva den väldige Solvolme rest sig till hela sin höjd och godmodigt stött sitt träspjut i marken.

— Hösåtar, hösåtar, ropade Tjuv-Kajsas pojke, så att det sjöng i knutarna, välkomna till mor mins stuga!

Så blev bröllopsbordet utlyft i det fria med både ostkaka och tårta, och spelmän och gäster och hösåtar stodo om varann. Det blev sedan där i gården ett bruk, att var sommar, när Solvolme hade kommit, möttes ungdomen om kvällen och dukade efter dansen hösåtarnas bord mitt ute på åkern.

VI.

Humlemumle.

Innerst i skogen, där mossan aldrig rispats av hov eller mede, bodde Humlemumle Troll. Han hade rest sitt hus av rullstensblock och så skickligt täckt det med allt slags vindfälle, att ingenting annat än en svart glugg kikade ut mot världen. Han var redan till åren kommen och skallig, men en grå hårtest stod rätt i vädret vid vardera tinningen som ett lyssnande rävöra, och det syntes gott på hans kloka ögon och långa sammanbitna mun, att han var ett övertygelsens troll. Häröver var han själv också lika stolt som över sin nyss vuxna dotter, som satt i källarsvalen med sneda ögonspringor och med sitt blanka tagelhår slätt tillbakastruket från ett runt och barkbrunt ansikte. Likväl var han ganska rättskaffens och var söndagsmorgon, när han hörde de avlägsna klockorna, slog han händerna samman med en ljudande smäll och stack ut huvudet genom fönstergluggen och sjöng:

Med sparsamhet och Herrans nåd
jag samlat som en konung
till vinterns tid ett gott förråd
av lingon och av honung.

En morgon, just när han slutade sången med ett nytt slag i händerna, stannade Troll Gråben nedanför gluggen. Han var ännu ung och spenslig

och mycket kortväxt, men snurrade övermodigt sin enkäpp mellan fingrarna. Den spetsiga näverluvan var skjuten i nacken och om sin smala höft bar han endast en snävt hopknuten gördel av ekorrskinn. När han gick hade han ett sätt att kasta foten åt sidan, och det retade den gamle Humlemumle, som själv var låghalt.

Hur lekte ej solskenet mellan stammarna över de ludna blocken, som lastats så högt, att de lyfte knippen av ormbunkar i jämnhöjd med tallarnas kronor och låto bladen genomskinliga avtecknas mot själva himmelen! Runt Humlemumles hus stodo enarna stela och svärmodiga som vaktande en ättehög och vid en murknad björk hängde ett pipande nystan av bin.

— Nu friar jag till dotter din, begynte Gråben och darrade på rösten.

Humlemumle strök hårtestarna vid tinningarna. Hans högra framtand var bortslagen och i tomrummet rörde sig tungspetsen, när han talade.

— Varsamt, varsamt! Jag vill inte fästa mig vid olikheterna mellan oss, ehuru jag håller på min mening, att alla småväxta narrar som du, som inte ens bära en fotsid och skylande kåpa, aldrig heller bli annat än narrar. Men i ett stycke är jag bestämd. Någon hemgift kan den gamle Humlemumle inte giva. Det är min åsikt, att svärsöner själva skola skapa sin lycka. Du får naturligtvis inte fatta detta som självviskhet. Det är min övertygelse.

— Aja, svarade Gråben och gick in i rullstensnästet och lyfte dottern på ryggen. En över-

tygelse måste man visa aktning. Men säg mig nu, Humlemumle, hur många gemåler ska ett troll ha?

— En, naturligtvis en.

— Varför inte lika så gärna två?

— Därför att det vore opassande för ett troll.

— Det är lätt att säga, men varför skulle det just vara passande att ha en? Att ha ingen, det kunde så vara... Att ha två är på sin höjd dubbelt så opassande som att ha en. Men har du väl en, då är gärdet uppgivet. Fem anser jag vara strecket. Det är min övertygelse.

Humlemumle reste sig förtörnad men snavade på sin långa kåpa och mellan enarna såg han Gråben springande försvinna med sin börda.

Sommaren gick, och först när änderna började lyfta i Humlemumles skogssjö, begav sig den gamle haltande till Gråbens hus.

Det hängde på en vild stupa över en fors, och på bergväggen mitt emot låg ett annat hus, där Gråbens alla gemåler och trälinnor sutto i dörren. Huj! Irr! Hoho! Högt i luften kastade de storskrattande glödgade barr, som de öste ur en tänd myrstack, och framför sig hade de stora stenskålar med lingon och honung. Om sina korta halsar, som liknade brunbetsat trä, buro de klargröna skalbaggar uppträdda på ett snöre, men djuren voro ännu levande och deras vingar surrade glittrande.

Tvärs över forsen klättrade Gråben mellan de båda husen på ett vidjerep, över vars båda ändar han hade lagt ett klippstycke.

Brydd och tvehågsen lutade sig Humlemumle över stupans kant och såg ned på Gråben.

— Du känner hjärtats hemligheter. Du har byggt dina gemålers hus på andra sidan avgrunden, så att du måste våga livet var gång du får lust att klättra dit över. Ganska djupsinnigt uttänkt. På så sätt bevarar leken sitt behag. Men nu, min kære svärson, är det också din plikt att hjälpa mig, stackare, ty i går natt tog björnen all min honung.

— Ingenting ville jag hellre, svarade Gråben och klättrade ängsligt vidare, ty det gapande djupet ryckte med osynliga händer i hans kläder. — Men jag kan det inte. Det är din åsikt, att svärsöner själva skola skapa sin lycka. Men nu skall du få höra på *min* sista övertygelse.

Humlemumles mun blev allt rynkigare och mindre och ögonen lyste. Han makade undan klippstycket och tog fast i repändan och släppte långsamt efter.

— Nå, vad är nu din sista övertygelse? frågade han, när Gråben till sist bara hade huvudet över vattnet.

— Jo, det är, att svärfäder själva skola skapa sin lycka, ropade Gråben och försvann i forsen.

— Det va' mig ett övertygelsens troll! sa' Humlemumle och strök hårtestarna.

VII.

Vokalernas vandring.

A-ljudets stora klocka av ädelt ljudande silver hängde en blå soldag på en gren i sagans skog. Då kom från sitt hus i staden vokalen E med varma pälssockor och halsduk och ett smalt och gråblekt ansikte. När E fick syn på den prisade klockan, grep han avundsjukt om dess rundel och kramade denna till en oval. Ur detta besynnerliga famntag föddes genast en bredmynt och korpulent varelse, som i de stolta vokalernas skara alltid såg ut som en borgmästare från Mjölköping. Denna bastard fick i dopet namnet Ä. Vokalen O med sin krans av Melpomenes cypresser, U med sin grå mantel och sin indiankrona av berguvens fjädrar, I med sina blanka fjäll och sitt ormhuvud, Y med sin rutiga harlekinsrock och sina tokiga åsnesparkar, Å med sin yppiga italienska venusgestalt och Ö med sin smånäpna kyrkängelsmun — alla gingo de jublande kring i naturens rike och lärde sin sång åt forsar och vindar och djur. Ensamt Ä kunde, trots allt sökande, bara finna en enda lärjunge, och det var fåret.

Sedan dess höra vi ingenstädes ä-ljudet så fylligt och rent som i våra beteshagar.

VIII.

Hyläsauros.

Stormen brusade genom ormbunkskogen och på havsstranden stod det förfärliga vidundret Hyläsauros, mörkt och stort som en klippa. Han hade ett lejons platta nos, men den resta manen bestod av vassa kamsågar och den släpande stjärten var en ödlas. Hans rustning av sköldar och fjäll var prydd med rutor och rundlar, liksom förfärdigad av en tung men stilfast hand.

I bränningen framför odjuret reste sig den lika fruktansvärda Plesiosauros, svart som en val, och trampade i vattnet med sina simfötter. Gång på gång slungade han fram sin långa svanhals och högg sin fiende över nacken, men alltid måste han rycka tillbaka sitt ormhuvud utan att ha dräpt honom, och hans mun rann av blod efter de ursinniga stötarna.

Hyläsauros stod alldeles orörlig, men när Plesiosauros ett ögonblick reste sig till hela sin längd för att med sin tyngd tiodubbla kraften av sitt bett, sprang Hyläsauros mot honom i skummet. Han rev upp hans hud, så att det gröna späcket blev synligt, och en av hans tänder bröts av och blev sittande i såret, krokig som en hundtand.

Båda skakade av förskräckelse och vrede och öppnade sina gap och försökte ryta, men ingendera kunde få fram annat än ett väsande likt det skrapande ljudet från en slipsten, som går torr.

— Behåll havet för dig, väste Hyläsauros, och frossa på sjöstjärnor och regnbågsfärgade fiskar. Jorden med allt vad däruppe är, det är mitt och så skall det förbli i dag och i morgon och — ja, längre kunde Hyläsauros icke räkna, men han visste dunkelt vad han menade.

Ingendera ville ödmjuka sig och bli den första, som vek, men smärtan tvang Plesiosauros att bita i sitt eget sår, och då vände sig Hyläsauros trögt och tungt inåt ormbunkskogen. Lata sköldpaddor släpade sig i sanden, små drakar stodo på bakbenen med vingarna hopfällda utefter ryggen, och allt var det hans. Det var bara en liten pungråtta, som lugnt klättrade i ett träd och oupphörligt pjoskade med sina ungar, utan att han på något sätt kunde nå henne. Redan en tid hade han lagt märke till detta småsluga och märkvärdiga djur och återigen väste han och lade sig därefter i skuggan vid trädet för att sova på sin bragd.

Sömnen blev orolig, ty han hade fått en rispa mellan ryggsköldarna, och blodkulorna rusade dit för att mota de inträngande små giftdjuren. Somliga av giftdjuren makade sig framåt med långa håriga svansar, några rullade som kulor med sexton armar, andra studsade som käppar och bröto sönder sig själva och var ny bit började slåss på egen hand. Nästan blinda av dagsljuset, som föll in i rispan, vältrade sig blodkulorna som magar med vidöppna gap över de största och svalde dem, men sönderslitna invärtes togo de till flykten inåt ådrorna och som pestsmittade spridde de förödelse, var de kommo. Med giftdjurens

svansar hängande ur sina munnar, sprungo de in under det lågvälvda taket i Hyläsauros' huvud, men där hade värmen stigit och på den grå hjärnväggen kvarstod bilden av den lilla pungråttan, som envist pjoskade med sina ungar. Ljusandarna dansade där som tokiga med sina lyktor och svarade övermodigt, att det alls icke var någon allvarlig fara på färde, utan att bilden av pungråttan för ögonblicket var det enda i hela världen, som ägde någon betydelse för den mäktige Hyläsauros, jordens förste konung. Han hade nämligen småningom förgiftats under sömnen och i ett djurs förvildade yrsel drömde han, att pungråttans ungar blevo allt större och fingo samma färger som insidan på en havsmussla och att de icke väste utan kunde framstöta klara ljud, som han aldrig förr hört. Under tiden krympte ormbunkarna, så att de till sist knappt blevo högre än gräs och han själv, den allsmäktige Hyläsauros, blev en så erbarmligt liten stackars ödla, att han i var stund var nära att ihjältrampas av pungråttans bortpjoskade ungar.

Bilden brann allt orörligare på den grå hjärnväggen, ljusandarnas lyktor slocknade en efter en, och över jättens rustning föll det murknande träd och mull. Och vad hände sedan?

Tiden har gått. Åter står Janus' tempel öppet, och förskräckt darrar jorden under vapenbrak och tågande härar. Är det Hyläsauros, som vänder sig i sömnen?

IX.

Filosofen på äventyr.

Säg ej, att ytan bedrager. Det var nog att möta vår filosof för att genast kunna säga till honom: Du är först och sist ett hjärtans gott barn, som inte nänns göra en mask för när, allra minst den ludna kålmask, som ligger tvärs över jorden och gonar sig och heter samtiden.

Hans panna var kullrig och hög som en tekittel och hans kinder skärrosiga som en ung flickas. Hela hans olycka var också bara den, att han hade förläst sig på adertonhundratalets alla många böcker om naturen, alldeles som man förr i tiden läste sig kollrig på riddarromaner. Återvänd till naturen, stod det på var sida och han greps av en djup leda för civilisationen.

Det var heller inte att undra på. Han hette Thunér och hans naturliga mor, som hette fröken Karlsson, hade lamphandel. Han älskade henne mycket, men något orimligare och enfaldigare och fulare än de missfoster, som stå uppradade på hyllorna i en lamphandel, finns ju inte på hela jorden. Somliga lampor voro runda som tjocka bobbor med små taxfötter, andra sågo ut som påsar eller burkar och några som högbenta storkar med krinoliner. Allihop voro överhöljda med små besynnerliga missbildningar, förgyllda vårtor, knölar och pucklar. Kunderna, som kommo in, ruskade förtvivlade på huvudet, men de visste, att en förnuftig lampa inte stod att få köpa för

guld inom hela kristenheten. Och vem kunde resa till det inre Arabien bara för en lampas skull! Efter mycket väljande och pustande lade slutligen kunderna sin betalning på disken. Bland dessa vanskapta ting, som voro ämnade att om vinterkvällarna samla familjerna kring sitt stilla ljus, satt den stackars gossen med sina naturromaner i knät, en brådmogen och småklok rännstensunge, full av längtan och funderingar, men alltid rädd att stöta mot någon av de förgyllda vårtorna eller pucklarna.

Fick han ibland följa med sin mamma mitt över gatan till konsul Isak, som förtjänte så micke, micke pengar, att han hade elektriskt ljus i julgranen, var där heller ingen trevnad. Kärnan för ett hem är ju först och sist ett rum, rätt och slätt ett rum med fyra kala väggar, ett par stolar och ett bord. Där fanns ingenting sådant. Väggarna voro utslagna och ersatta med skjutdörrar, så att hela hemmet var förändrat till en festlokal för borgerliga kalas. På alla mahognybord var det likörfläckar och från trappuppgången dundrade allt emellanåt en förfärlig kanonad av piskande rottingar. I stället att lägga köket och skafferier och möjligtvis en liten nyfikenhetsglugg för fruntimren åt gatsidan och vända hela den övriga härligheten åt en tyst och planterad gård, bodde man här så gott som ute på gatan i en täckvagn, bara skild från folket genom några glasrutor. För att det inte skulle »se kallt ut» voro tak och väggar strukna i sirapsfärg och för att det inte skulle »se tomt ut», fanns det knappt något gammalt

skräp, som inte spikats upp på tapeterna eller lagts fram på byråar och bord. Våningen såg ut som en julmarknad. Här och var i vråarna igenkände gossen sin mammas hjulbenta lampor och de stodo där med sina lysande insektshuvud som husgudar, inför vilka man tillbad den självförvållade och meningslösa otrevnaden.

När modern såg, att han leddes och inte var som andra barn, tog hon honom med sig utanför staden om söndagarna, men där lågo de bruna villorna och tittade in i varann utan trädgårdsmurarnas poesi liksom för att befrämja broderskapets tanke genom att locka människorna att glömma sig själva och uteslutande sysselsätta sig med varandra. Gossen fick då segla ut i skärgården, långt utanför civilisationens råmärken, där fabelaktiga naturväsen sutto i sina korgstolar på verandorna och läste morgontidningarna. Där fick han med egna ögon lära känna den vilda natur som stadsbon särskilt kallade skön: en liten ö, en liten tall, en liten stenklimp och ett sund med en liten kutterherre.

Gossen kände sig besviken och började allvarligt grubbla. Han trodde, att landsbor i sin hälsa först och sist voro något otroligt löjligt, som man alltid måste skratta åt och som man bäst liknade genom att grimasera och sätta ut ena kinden med tungan. Han hoppade som en stolle i dalpolskor, och för att vara mer naturlig i sitt sätt, bemödade han sig gå och stå drumligt och bredbent. Kamraterna fylkade sig om honom och då han växte upp och fick det första skägg-

fjunet, förutspådde de redan, att han med tiden nog komme att bli ett ljus, som till och med skulle överglänsa moderns största krinolinlampor. De sutto därför också tysta av beundran den kväll, då han med följande ord invigde dem i sitt beslut:

— Allt är här bara halvt. Nej, gå till sjöss! Resa till vildarna!

Mamman gick bakom disken och grät, men hon ville inte lägga några band på hans begåvning. Hon köpte honom en resväska, som kostade så mycket som sex av hennes lampor och var inredd på det präktigaste med askar och saxar och don. Men där fick han åter göra med kulturens förbannelse. Ingen tvål fick rum i asken och ingen borste i glasröret, inga våtvaror stannade i flaskorna utan runno genast ut, och det var ej tal om att ens kunna klippa itu en papperslapp med den odugliga saxen. Med allt sitt glas och nickel var den förträffliga väskan dessutom lika tung som en hel liten koffert. Förargad ställde han undan väskan i en garderob och fann på att helt enkelt linda in sina borstar i en liten bit vaxtaft. Det var egentligen från den stunden, som han på allvar kände med sig själv, att han var filosof, och sex veckor därefter befann han sig långt ute i världen på en pärlfiskare, som seglade till Stilla Havets lycksaliga öar.

Det var ett kostligt skådespel att se vår filosof uppriggad till jungman med sin vita och runda flickhals böjd över lovarts reling, där han offrade kulturens sista rester åt de rasande naturkrafterna.

Hans rop på naturguden, eller Ulrik, som han kallade honom, blevo slutligen så enträgna, att kaptenen på gammalt sjömansvis lät sota honom i halsen med en härsken fläskbit. Han blev sedan mindre efterhängsen med sina knäfall vid relingen och tröstade sig med, att det var något onaturligt i all skeppsfart, ty människan var icke född att gunga. I stället började han gå omkring bland besättningen för att tala om naturens under och bilda skola. Allting var ett och samma, berättade han, både fock och mesan, svabbar och flygfiskar, kranbalk och vatten. Allting var ett och samma, bara människan och naturen voro två.

Kaptenen, som var född svensk och kommit sig upp i utländsk tjänst, var en kärnkarl av rätta sorten, fast han med sitt gråsprängda kindskägg såg ut som en gorillahane. Han satt vanligtvis i kajutstrappan och valkade sin snugga från den ena mungipan till den andra. Han lät ej höra många ord, när han ej kommenderade om brassar och boliner, men ibland, då barken låg med frisk vind på låringen och sköt god fart, hände det att han blev språksam.

— Vad pratar du, min vän? sade han en gång, då han skenbart halvsovande en hel eftermiddag hade suttit och hört på filosofens predikningar vid stormasten. Vad falls? Är jag onaturlig, jag gamla sjöbuss? Hårt bröd är min bästa spis, men skeppshunden ratar mitt bröd, om han inte får smör på det. Du talar om naturunder. Ja, under är allt, som man inte är van vid. Du berättar om ödlor på femtio fot, som krälat på

jorden, innan den lilla människan kom och fördärvade allt med sina små mått. Jag har sett ett djur, som var sextio fot långt, och det var binnikemasken i patron Olssons mage. Tänk dig patron Olsson, om du kan, stadsbarn som du är! Litet röd här bak på halsen och väl åtrevade polisonger här på kindbackarna. Ingen människa hade någonsin sett honom ro en båt själv eller gå en mil för sitt nöje. Därför fick han också slagfluss och Gud tog honom snart till sig. Frid över gubben, för det var min egen salig far, begriper du. Dock en trotjänarinna hade han, rum i storseglet och ett riktigt naturbarn med pappersblommor på hatten och som skrek i sömnen på nattkvisten och trodde, att det satt spöken i alla garderober. Det största under, hon kunde tänka sig, var vaktparaden i staden. Jag begrep inte på den tiden, att sextanten var sämre än gödselgrepen utan jag gick och längtade till sjöss, fast nog sved det en smula, innan jag kom loss från torvan och blev beckad och tjärad. Men därigenom fick jag i alla fall se det största naturundret på denna jorden och det är staden London. Då strök jag mig allt tre varv under hakskägget och började förstå, att naturen var ofattlig och väldig i sina skapelser. Och nu skall du höra ett råd. Reta inte de andra gossarna, för i sin lilla naturaliesamling här ombord ha de både katt och dagg.

Vår filosof begrep naturligtvis icke ett jota och tordes heller icke varken fråga eller svara.

På julafton strök barken med svag vind tvärt förbi ett palmbevuxet ringrev. Thunér satte ut

kinden med tungan och gav en av sina vanliga föreställningar bakom det slappt hängande fockseglet. Den sysslolösa besättningen klappade i händerna och skrattade av hjärtans lust, men kaptenen, som var surmulen för den dåliga vindens skull, blev otålig och visslade filosofen till sig.

— Jag vet bara på mitt enfaldiga vis, begynte han, att när jag klipper dig på örat, då är det inte riktigt jag själv. Och när jag groggar i gunrummet eller är uppe i hamnkvarteret med förste styrman, då är det alls inte jag. Men ibland, när jag en natt sitter vid ratten och det är så högtidligt stilla, att jag kan bli het om ögonen, så barkad jag är, då förefaller det mig, att jag ser rätt in i min egen sanna natur, sådan jag nu en gång fått den av min skapare. Om en människa glömmer sin värdighetskänsla och rullar sig i fjäder och gör sig toklustig, då tänker jag: Vad den stackarn nu är oärlig mot sig själv! Kom litet närmare, skall jag visa dig något. Där nere på väggen sitter över min koj en gammal affisch, som jag fick fatt på i London och som jag tycker om att se på, därför att den är så vacker. Där ser du alla möjliga djur, både giraffer och noshörningar och zebror. Du skall nu inte fästa dig vid modedårskaperna inom djurriket, inte vid manar och örontofsar eller de granna plymer, som några fåglar ha i pannan, men se på lejonet som ligger överst på klippan och stirrar på en stjärnbild. Det är naturens högtidliga allvar, oskuldstillståndet, som vi glömt. Och nu inte knyst vidare! Två man lovarts! Brassa in hårdare på förnocken!

Några av matroserna hade vaggat fram för att höra på och Thunér kände, att nu gällde det. Han tog mod till sig och gjorde ställning.

— Jag är en klen jungman, herr kapten.

— Hörde ni, gossar?

— Jag säger som sanningen är. Jag tog hyra på barken för att på så vis komma hit till de vilda öarna och långt från städernas ondska få göra bekantskap med ett ofördärvat naturliv.

— Jag tar gossarna till vittne på dina ord. Ledsnar du, så hissa din skjorta, när vi, om Gud vill, segla förbi här på hemvägen vid trettondagstiden.

I detsamma hördes en eftertrycklig smäll och innan någon ännu fullt klart hann uppfatta vad som skett, stod filosofen på huvudet i det smaragdgröna vattnet.

Så snart han hade vänt sig rätt igen och befriat ögon och strupe från vattnet, begynte han häftigt simma inåt det lummiga ringrevet. När han hade krupit i land under kokospalmerna, som likt en rotunda av pelare omgåvo den alldeles vindstilla sjön i öns inre, avkastade han de förhatade kläderna och stod där såsom naturen danat honom, icke skön men naken.

Barken, som hade satt till alla segel, försvann snart långt ute på havet. Sköldpaddor och eremitkrabbor sutta nyfikna omkring honom på det snövita korallgruset. Lutande på huvudet betraktade honom havsulorna från sina bon i grenverket, och krokiga i knåna och med tornshög hårklädsel närmade sig vildarna forskande.

Han steg dem till mötes utan blick för deras spjut och räckte fram huvudet för att hälsa med den övliga näsgnidningen, men hövdingen sköt honom ifrån sig med en åtbörd av högdragen ovilja. Hovceremonielet var så invecklat och långt, att den obevandrade filosofen slutligen blev alldeles villrådig och brydd.

— Icke trampa hövdings skugga! sade vilden, men hans röst klingade helt vänligt. Han visste ingen skillnad mellan ont och gott och han såg ut som en godmodig rysk general utan kläder.

Han band ihop filosofens händer med några remsor av kokosfiber. Därefter stack han honom en smula med kniven i överarmen och smakade med ett missnöjt grin på blodet.

— Icke vara spanjor, sade han. Spanjor vara bäsk. Icke vara kines. Kines vara söt. Den man smaka sötsurt kvalmigt.

Det var den germanska humorn, som hade gått filosofen i blodet och kväljde vilden.

Männen höjde nu spjuten och kvinnorna som kastat sina bröst över skuldrorna, uppförde en dyster offerdans. Under tiden lade hövdingen filosofen framstupa och satte sig gränsle över hans rygg.

Utan att brådska eller skifta det vänliga uttrycket i sitt mörka ansikte, började han att vässa två långa knivar, och filosofen insåg nu, fast för sent, att de harmlösa naturbarnen tänkte äta upp honom.

Det är en sägen, att när han då kände det första knivrispet i skinkan — och det på själva

julafton — skall han ha avsvurit sin tro och med hög röst vittnat mot den vilda naturen. Det påstås till och med, att hans sista ord var ett rop på polis.

— Jag förstår inte, sade min vän förnärmad, när jag läste upp denna berättelse för honom, att man kan börja så trovärdigt och sluta så platt. Jag hade verkligen väntat mig något helt annat.

Herakles.

I.

Månen hade nyss gått upp, klar och full och de små apor, som under dagen fyllt urskogen med sina upptåg och skrik, sutto hopkrupna i akaciernas översta och ännu gungande lövverk. De större människoliknande aporna voro för tunga att våga sig så högt. De hade uppsökt sina sovställen på järnekarnas kraftigt knutna nedre grenar och voro svåra att skilja från de hängande murgrönsknippen, i vilka de sutto gömda som fåglar i sina bon. Först på nära håll blev det möjligt att upptäcka dem, ty de sovo icke utan vände sina skäggiga anleten mot månen, och när de ibland ömsade ställning, föll dagern på den hårlösa och ljusa insidan av deras händer.

Varken träden eller klängväxterna eller aporna kastade några bestämda skuggor på marken, ty den låg djupt begraven under taggiga buskar. Skogen var belägen på en bergssluttning och i den dimmiga dalgången blänkte en damm, som den just nu tilländalupna regntiden ymnigt hade för-

sett med vatten. Dammens ena kant skymdes av palmliknande papyrusväxter, men på den andra sidan var all grönska nedtrampad och där stod en beskedlig gammal satyr, som hette Forkys. Den fuktiga leran bubblade och smällde, så ofta han lyfte sina klövar. Liksom alla satyrer måste han vagga och svänga på kroppen för att kunna gå, men det var nu hans natur, och det föll honom icke in att skratta åt den ludna best, som grinade mot honom i vattnet, när han böjde sig för att fylla sin getskinnssäck.

Människoaporna bekymrade sig ej heller stort om honom, ty de visste vem han var och voro förtrogna vänner med honom, utan sedan de en stund hade följt honom med sina tindrande ögon, vände de sig åter mot månen.

Så länge solen ännu stod på himmelen, hade deras sinnesstämning växlat mellan vrede och kärleksrus, mellan illmarig ysterhet och trumpenhet, men liksom de spridda skogsbäckarna runnit samman till en damm, hopflöto nu de stridiga känslorna till något, som på människors språk skulle heta vemod. De höjde ena handen mot månen som till omedveten besvärjelse eller åkallan och i den ställningen förblevo de sittande långa stunder, så att endast ögonlockens plötsliga rörelser förrådde att de voro levande varelser. De voro heller icke ensamma i sin tillbedjan, ty när månen skiner, sover ej skogen som vid djupt mörker utan halvdrömmer i omtöcknad dvala. Vart träd känner dagern på sina löv och fylls av en förtunnad ljusning. Allt det, som män-

niskan sjunger vid lyran och altaret om stjärnor och gudar, om kärlek och sorg, det börjar då att födas och röra sig i de två blåbleka strålar, som lysa in under djurens pannor. Därför medförde nu icke heller natten sin vanliga stillhet. Det prasslade under buskarna och i sanden. Ormarna lågo icke hårt sammanringlade som annars utan mer utsträckta. Små fingerslånga ödlor letade sig fram på stenarna, men endast ett litet stycke, och blevo sedan liggande alldeles stela med huvudet lyft rakt uppåt, och i ödsliga klyftor samlades de vilda hundarna till stora flockar, som beständigt voro i rörelse, liksom i dans. Stirrande på månen tjöto och skällde de med en sådan klagan i rösten, som hade de anat alla olyckor och allt ont, som skulle komma över jorden intill tidens ände.

I ett av de lövfattigaste träden satt en mycket storväxt människoapa med yvig och utstående skäggkrans och gråaktigt ansikte. Det var utposten, som höll nattvakt, och hon begynte sakta framsjunga ett försiktigt:

— Kolu, kolu!

Ljudet »ko» betydde välbefinnande och smeksamhet och brukades därför ofta mellan hanarna och honorna, när de sutto hopkrupna och helt och hållet voro upptagna av varandra. »Lu» angav däremot något fientligt. Det framstöttes lika ofta i hat och raseri under en pågående strid som till varning för en annalkande fara, men då med en djupare och mer sjungande bröstton. Efter människoaporna nu hörde båda ljuden, förstodo de att de tills vidare kunde förbli trygga, men att

likväl något tilldrog sig, som de borde uppmärksamma. De sänkte därför den mot månen lyfta handen, och håret på deras huvud vände sig framåt och borstade sig. Likväl kunde de ej upptäcka någonting annat än den ofarliga gamle satyren, som hade vadat ut i dammen ända till midjan och stod och väntade, att det från botten uppstigna grumset skulle sjunka, innan han fyllde säcken.

Missnöjda över att ha blivit störda i onödan, knurrade de sakta och gjorde sig i ordning att åter försjunka i sina betraktelser, och håret lade sig med ens bakåt, alldeles slätt och blankt.

Knappt hade de likväl kommit i ro, innan de hörde, att den vaktande människoapan bröt av en gren för att väpna sig, och strax efteråt framstönade hon med djup röst det hotfulla krigsropet:

— Lu, lu, lu!

Nu såg det ett ögonblick ut som hade de tunga murgrönsknipporna löst sig från trädstammarna och begynt att röra sig. Det var människoaporna, som reste sig i månljuset, ludna, långarmade och svarta, och andedräkten ångade som rök om näsborrarna. När de väl stodo upprätta, urskilde de, att huvud och skuldror närmade sig i dimman nere i dalsänkan. De lade genast märke till något, som väckte deras undran, nämligen att dimman alltid tycktes tätna, just där de okända främlingarna drogo fram över gräset, liksom hade den i vita tappar hängt fast vid deras midjor. Småningom upptäckte de likväl, att denna villa berodde därpå, att främlingarna nedtill hade vit-

håriga hästkroppar och nu begynte de ana, att det var en svärm kentaurer, som kom för att dricka.

Människoaporna, som ville ha skogen för sig, både hotade och fruktade kentaurerna, ty dessa brukade anfalla och förfölja dem med stenkastning. De hissade sig därför ned ur ekarna, väpnade med trädgrenar och pinjekottar, som vid denna årstid ännu voro gröna och hårda, och smögo sig fram utefter marken som en här av gastar. Snart voro de också så nära, att de kunde höra hur satyren samtalade med nykomlingarna, fast de inte förstodo hans ord.

— Hästmän, sade han, dagen har varit het, men hur törstiga ni än äro, måste ni giva er till freds och inte grumla dammen, innan jag fyllt min säck.

— Det är rättvist begärt, gnäggade den bortersta kentauren, som ett pilskott en gång hade sårat i ena frambenet, så att han alltid blev efterst. Han hette Nessos. Det är rättvist begärt, ropade han omigen ännu högre. Ängslig att han icke själv skulle få klart vatten, ville han uppehålla de andra, som redan stampade i strandleran, och skyndade genast att tillägga:

— Berätta oss nyheter, satyr! Helt visst har du en gäst i din koja, efter du är så nogräknad.

Manarna hängde över kentaurernas ögon, och långa hästmunnar och de slogo omkring sig med de seniga armarna eller piskade med svansarna, fast flugorna redan försvunnit med solen. Men så

snart de stodo stilla, blevo deras kritvita länder på nytt osynliga i dimman.

De törstigaste ville redan böja sig ned för att dricka, men Forkys hejdade dem ängsligt.

— Ni fråga om jag har en gäst i kojan. Det är nästan för litet att kalla honom en gäst, ty till aftonmål spisade han min enda killing, så stor den var, och själv tordes jag knappt bedja att få gnaga på ena lårbenet.

— Så varen då lugna, förmanade Nessos, som under tiden hunnit in bland de främsta. Låt oss höra vad Forkys kan ha att säga om sin besynnerliga gäst. Det är tydligen en sådan storätare, att om vi togo oss var sin klunk ur dammen, räckte inte sedan vattnet till hans kvällsvard.

Nessos hade nu hunnit allra främst och som han för sin höga ålders skull själv älskade att kalla sig kentaurernas konung, stack han först av alla handen i vattnet.

Forkys vände sig om mot honom.

— Hästmän, när jag säger er namnet på min gäst, tror jag, att er törst med ens skall vara botad för hela natten. Och ändå såg jag aldrig godmodigare ögon och jag fruktar nästan, att han är en smula trång om huvudet, ty när jag ville roa honom med att gissa gåtor, låg han som en bild av dött trä. En stordråpare, det är, vad han är.

Nessos vek tillbaka och kände ett sting i det länge sedan ärrade pilsåret på sitt ben.

— Jag säger er, att han har slagit ihjäl sin

egen tvillingbror och sina två bästa vänner, och när hans lärare ville förmå honom att inte bara vörda gärningens storhet utan också ordets, ryckte han till sig hans cittra och med den slog han den darrande gubben till marken. Men när man ser honom, måste man tro, att han går omkring och dödar i ren godmodighet liksom ett barn bryter ihjäl blommor. För att sona ett dråpslag har han nyss tjänat som slav och är nu på hemvägen. Vem har jag till gäst? Behöver jag nu omtala det? Det är hjälten från Tebe, Alkmenes son.

— Herakles, Herakles! svarade kentaurerna och till och med människoaporna begynte oroligt mumla. De förstodo icke ordet, men de hade ofta hört det skrias av missdådare, som sökte ett gömsle i skogarna, och de trodde, att det var ett varningsrop, med vilket Devkalions barn förkunnade en annalkande fara.

— Jag är inte törstig, sade Nessos, men så betänkte han, att om de andra flydde, skulle han bli efterst och därför föll han genast sig själv i talet. Jag är inte längre törstig, ty gamla hågkomster vakna till förnyat liv. Det var Herakles, som sköt pilen i mitt ben den gången vi stridde med honom om ett vinfat och mycket blod flöt den kvällen. Men är det klokt att leva i evinnerlig fiendskap med en sådan man? Säkert är han nu trött efter sina vandringar och om vi hjälpa satyren att ödmjukt betjäna honom, förvärva vi kanske hans ynnest för alltid. Vi hästmän, vad ont ha vi gjort honom? Vem bryr sig om ett gammalt vinfat? Varför hotar han oss? Ja, än mer

vill jag säga er, om ni stå stilla och inte genast ta till flykten. Tro inte, att det är eldflugor, som snurra och blinka mellan sävbuskarna. Det är ögon. Människoaporna stå på lur, färdiga att kasta sig över oss. När nu hjälten ätit och druckit och hunnit att vila ut och begynner att bli farlig, skall han känna sig hedrad och sysselsatt, om vi bedja honom att jaga människoaporna ur skogen. Då skola vi äntligen få komma dit upp på berget, där nymferna vakta solgudens hjordar. Hästmän, längta vi inte dit?

— Dit och endast dit till de rödhåriga nymferna! svarade de. Är det sant att de ha ett guldhorn i pannan och ögonlock av guldfjäll? Det påstås, att en jägare, som hittade en död nymf, gjorde sig knappar av hennes ögonlock.

— Vad vet jag! En gång kom jag så högt upp på berget, att jag hörde deras sång, men apornas kottar dunkade mig i tinningarna som ett stenregn, så att jag måste vända. Alkmenes son är den ende, som kan föra oss dit upp.

Forkys, som med stor varsamhet fyllt säcken ända till sprundet, kände, att den började bli tung. Illmarigt strök han öronen så långt bakåt, att huvudet blev runt som en kula, och hans inställsamma röst skorrade som en gets bräkande.

— Man skall vara gammal för att tala så klokt som du, Nessos, så på en gång vågsamt och beräknande. Tag nu säcken över ryggen och gå först, så att hjälten ser dig, men glöm inte att hålla väl till om sprundet!

Förnöjd att se en annan sticka ryggen under

bördan, kunde han omöjligt motstå frestelsen att finna på något puts och, i brist på bättre, smög han oförmärkt en stenskärva i säcken, just då han lämnade den ifrån sig. Han blev så yr av belåtenhet över sitt streck, att när tåget nu satte sig i rörelse, bekransade han sig med rosenlager som det var bruk bland satyrena på förvåren, då vinstocken stod utan löv. Bakom Nessos dansade han med de tokigaste svängningar och snedaste språng och blåste på vassgigan, som hängde i ett tagelsnöre om halsen. Kentaurerna däremot gingo allt stelare och långsammare. De skakades ibland av en frossa och nedanför runt hela kullen satte sig de svartludna jättarna i en forskande ring med sina trädgrenar och kottar.

— Zevs, min fader! ropade en djup röst ur satyrens lövhydda och redan på stämman igenkände kentaurerna den fruktade, som så många gånger slagit sönder deras gelikars ryggar och ben. När de hade hunnit några steg högre upp, kunde de se honom i månljuset, utsträckt som han låg på lejonhuden. Det svarta beotiska skägget klöv sig i två lockar och bröstet var hårbevuxet, men det obeskrivligaste var ögonen, ty de voro djupblå och trohjärtat klara som en huld kvinnas.

— Zevs, min fader! ropade han och hans fingrar trevade på den nötta klubban. Varför slår du mig med vansinne, så att jag övergiver eller dräper mina närmaste, varför leder du mig vilse på jorden, så att jag icke återfinner vägen hem?

Forkys kunde aldrig höra klagan av människorna, de mäktiga, lyckliga människorna, som

voro så sköna och ljusa i skinnet som törnrosor och klädda i så många färger som regnbågen, utan att han av fullaste hjärta brast i strömmande tårar. Lika hastigt som en vindil vänder lövet i ett träd kunde en enda skugga över ett människoansikte förvandla hans ystraste munterhet till djupaste bedrövelse. Han släppte gigan och utan att komma ihåg sin fruktan vaggade han fram ända till lejonhuden och ställde sig bredvid Nessos, som höll fram vattensäcken.

— O, Herakles! sade han och strök med sina brännheta fingrar över hjältens fot. Har du redan glömt hur jag nyss dansade för dig? Det är månen, som har lyst in i dina ögon och kommit din själ att darra. Skogens invånare samlas nu för att uppassa dig. Varför hatar du kentaurerna? För ett lumpet gammalt vinfats skull? Sparka de inte alla dagar sönder vinfat och dörrar utan att veta varför? Herakles! De kunna rycka till sig starkaste nymfer och sörpla suraste vin och sätta över högsta stenrös, men tre ting äro dem förnekade. De kunna inte suga ihop sina långa skrattande hästmunnar till ett O och därför heller aldrig uttala Apollons namn, de kunna aldrig fälla tårar och de kunna inte tillbedja något, inte ens solen. Därför äro deras ansikten styva och blanka som vaxmasker.

Forkys' tankar kommo och gingo som molntappar på en solig himmel och han hade redan glömt bort, att han skulle tala väl om kentaurerna för att blidka hjälten. I stället tänkte han på sig

själv och sina anförvanter i skogarna och tårarna glittrade ända ned i det stripiga skägget.

— Det går en sägen mellan oss bockmän, sade han, att för mycket länge sedan bodde här i dalen en stam av svartludna varelser, som förstod att vörda elden och knacka flintspetsar. I allt annat voro de människoapornas likar. Med sina brinnande kådstickor flyttade de allt högre och högre på berget och den natt, när de kommo upp på själva den översta toppen, där det ännu låg snö, var det fullmåne som nu. När då månen sken in i deras ögon, skälvde deras förstånd av en ännu aldrig anad hänryckning, så att de ville stiga ännu högre, fast det inte fanns några trappsteg i luften att gå på. Därför buro de fram stenar och byggde sig en altare och när de sågo offerlågan stiga, hög och klar, på den lufttrappa, som inte bar dem själva, kastade de sig ned i tillbedjan. Det var det första altaret och från den stunden kallade de sig människor. Några glömde sig likväl kvar för att äta rötter och från dem stamma vi bockfotingar. Och några stodo likgiltiga och kunde omöjligt förstå varför de skulle möda sig att lyfta stenar, då det inte gällde att rasa och slå sönder. Från dem stamma hästmännen, och deras förstånd skälver aldrig i månljuset. Se endast på deras ögon, som äro orörliga och runda som hål efter en lansstöt! Vandrare, det är en sorgesam saga som jag berättat dig, och när vi bockfotingar minnas den, kasta vi gigorna i det månljusa gräset, men då se hästmännen likgiltigt på oss med sina

runda ögon och tycka, att de äro lyckligare än både vi och människorna.

II.

Så snart Forkys slutat sin berättelse, haltade Nessos fram med vattensäcken, och knappt hade hans kropp skymt månen och kastat sin skugga över den vilande hjälten, innan denne genast syntes lugnare.

Herakles fattade säcken vid sprundets båda kanter som en kruka och drack den långsamt i botten. När han hade hunnit dit, fick han stenflisan mellan tänderna och han reste sig vredgad från lejonhuden.

— Stenen är svart, sade han, det är en giftig slaggsten från de underjordiska ässjorna.

— Det är hästmännens verk, sade Forkys.

— Det var Forkys, som fyllde säcken, mumlade kentaurerna och stegrade sig och deras beständigt skrattande munnar stodo vidöppna av skrämsel. De kunde bara icke begripa, hur satyren vågade stå kvar, listig och förslagen och med ena handen framsträckt som en talare i en folkförsamling.

— Nåväl, skorrade han, jag ville pröva ditt förstånd, främling, och provet utföll illa. Betrakta noga, hur stenen ljusnar, medan den ligger i min hand. Den är redan gråvit. Nyss var den svart, därför att den var våt.

Nu väntade kentaurerna att få se honom slås till marken, men han var van att leka med bin och solstrålar och han skulle ha lekt med en björn utan att komma ihåg faran, förr än han kände klorna i skuldran. Därför stod han lugnt kvar, road av sitt upptåg.

— Och jag ville mer än pröva dig, sade han. Jag ville narra dig upp från lejonhuden, där du låg som en förgråten kvinna. Nu ser jag, att du är lysande som en gud i din vrede. Att stupa under din klubba måste vara en härlig död. Jag skall räcka dig den.

Han fattade om den blanknötta klubban men förmådde icke röra henne från stället, och då han ropade åt kentaurerna, att de skulle hjälpa honom, vågade de icke närma sig. Därför knöt han i stället lejonhuden om hjältens höfter.

— Hör mig, främling, bad satyren under det att han vred lejontassarna i knut. Du har gått vilse i skogarna, men rosa må du det öde, som förde dig till min koja, ty om du hjälper oss att driva undan de vilda människoaporna, skola vi följa dig och visa dig vägen upp till berget och till det uråldriga altare, om vilket jag berättade. Därifrån kan du se havet och över havet går vägen till ditt hems kuster.

— Zevs, min fader, utropade Herakles och grep ivrigt sin klubba, är då min långa strafftid ute och hemvägen återfunnen?

Kentaurerna förstodo nu att satyrens slughet var dem mer värd än fem mäns vett och de lösbröto åt sig så stora klippstycken de förmådde

lyfta. Där stod Nessos med ett kullrigt block, på vilket en orm ännu hängde i mossan och där slungade den starkaste av hans frustande kamrater en så spetsig häll, att den klöv en ek ända till roten. Framför dem gick Herakles med sin klubba mot den svarta hären. Satyren, som icke kunde strida, följde vid hans sida endast för att få betrakta honom, ty han tyckte sig aldrig ha sett något väldigare.

Apmänniskorna klättrade i sådan mängd hoptals upp i träden, att dessa vacklade och störtade, och rötterna, som tappat sitt tag i den darrande jorden, vände tomhänt sina krokiga fingrar mot de krossande stenkulorna. Natten blev gul av det uppkastade dammet och gruset föll tillbaka som ett slagregn över de stridande, och än en gång skallade genom skogarna det segerbådande ropet: Herakles, Herakles!

Vad det led, blev det tystare och Nessos, som följde hjälten och satyren upplför fjällstigen, upptäckte, att alla hans kamrater hade blivit efter och bitit i gräset. Höljd av ärr efter otaliga strider och styv i frambenet efter det ryktbara slagsmålet om vinfatet, fick han ännu en gång återse gryningen. Han kunde redan höra rämandet av solgudens hjordar och nymfernas sång, som beständigt ljöd både natt och dag sedan tusen och tusen år, alltid i samma två växlande toner, en djup och en hög isklar. Det lät som skulle en hammare vid ett rep ha svängt mellan två skålar, den ena av koppar, den andra av silver. När satyren hörde de stigande och fallande rösterna,

blev han yrare i huvudet än en cyprisk herde under vinfesten och föll in med sin stråva stämma, men kentauren kunde endast framblåsa den djupa tonen och just därför tycktes honom den höga dubbelt skön och lockande. Han blev så nyfiken, att han fnysande ställde sig på bakbenen och såg över de murgrönsklädda klipporna.

Svalkad av den kalla luften steg Herakles upp på ängen, där de heliga hjordarna lågo i gräset och tuggade. Korna och kvigorna voro mjölkvita och hade icke hornen glimmat, skulle han icke förmått att skilja dem från det snöfält, som bakom dem försvann i moln, men tjurarna voro brunröda. Mellan deras ryggar dolde sig de rödhåriga nymferna så väl, att endast de översta bladtopparna på deras kransar förrådde, var de gömde sig. Han gick fram till altaret och för att ej förbryllas av sången lastade han med buller upp de nedfallna stenarna, men han hade varken eld eller något att offra, och så snart altaret var upprättat, blev han därför tyst stående med de blå kvinnoögonen riktade mot havet.

Då vaggade satyren fram till honom och likt ett barn, som vill pryda ett alltför högt beläte och blåsa bort dammet ur veck och fåror, gjorde han sig så lång han förmådde. Han spände klövarna i marken, sträckte sig upp och makade till rätta lockarna i hans skägg och hår, och sedan kysste han honom på båda kinderna.

— Morgontimme, soliga klara! sade han. Lys på den frejdade, som glömmer sina bragder för att tänka på lantgården, där makan sitter vid den

surrande spinnrocken, sträng och mångkunnig i sina sysslor men vän i de ljuva kärleksvärven. Sådana ären I, hjältar.

III.

Människoaporna fortsatte att kalla på varann, och från alla dalstråk och skogar ljöd som tutande musslor deras dystra: lu, lu! Var stund växte deras svarta mängd och de samlades och stötte med sina trädgrenar på de dödade kentaurerna, som så hastigt förvandlades under solen, att de redan lågo där som bruna högar av multnande skor och lädersadlar.

— Frukta dig inte, Forkys, sade Herakles och lyfte upp satyren på kentaurens rygg. Nessos skall simmande föra oss till havs, och efter du visade mig vägen skall du få följa med mig hem och vakta mina bikupor.

Han grep kentauren vid hans man och virade den om handen. När de på bergets andra sluttning kommit ned till sandstranden, där havstångens små luftblåsor smällde under deras fötter, ledde han honom ut i vattnet och tvang honom att börja simma.

Havet var stilla och natten blev dimmig. Ganska snart sågo de sig dock omgivna av spridda bloss, som svängdes i töcknet, och de snärjdes i ett nät, vilket starka armar som bäst höllo på att hala in. Barkflötena hängde som seldon på kentt. — *Heidenstam, Skogen sjunger*

taurens länd, ålarna som fastnat i maskorna stänkte vatten över honom och när männen i båten fingo den tunga fångsten under relingen, grepo de efter yxorna och trodde att det var en trehövdad hydra, som fastnat i deras don. Den gamle fiskaren, som med ett segelstycke över nacken böjde sig fram och lyste med fyrstickan, höll dem dock tillbaka med ett rop av häpnad och igenkännande, ty han hade förr på sina färder träffat Alkmenes son, och alla fingo nu brått att räcka Herakles och satyren sina grova händer. Nessos' giktslagna ben voro så stela, att sjöfolket måste förbarma sig och taga honom ombord med de andra, och glad över sin räddning och dubbelt ivrig i sin längtan, grep Herakles själv en av årorna, men den sprang genast i bitar. Glödpannan blev då tänd under väntan på vind och skepparen gned hjälten med sin båtmatta, men den var så sliten och full av fjäll, att aldrig hade en våt människa blivit torkad med en orenare trasa.

Först efter många faror landade äntligen alla vid Hellas' kust. Ryktet om Herakles' återkomst hade dock flugit snabbare än skeppet och Deianeira, den väntande makan, stod redan på de yttersta klipporna och skuggade över pannan med sin slöja.

Otåligt sprang han i vattnet före de andra och lyfte upp henne och bar henne på sandstigen mellan törnhäckarna. Han gick så fort med sin lätta börda, att då vägen slutligen stängdes av en flod, måste han sätta sig ned och vänta på

den simkunnige kentauren. Han befallde honom godtroget att föra henne över. Vinkande åt hennes slavar och åt Forkys, som från ihåliga träd samlat ett helt fång av präktiga honungskakor, uppletade han själv ett vadställe.

Deianeira band upp sina två hårflätor. Med fötterna släpande i vattnet satt hon på kentaurens rygg och han höll hennes händer på sitt bröst för att hon icke skulle falla av, när han ibland halkade på den leriga botten. Hon var rosig och vacker, men det darrade ett förskräckt drag mellan ögonen, isynnerhet när hon såg på män. Fingrarna voro stela av ringar. På armar och hals bar hon en mängd guldkedjor, som hennes herre tagit i plundrade borgar och städer. Purpurkjolen, som hon vek upp och höll samman med sina knän, hade tjänat en lydisk hövding till mantel, skorna, som sutto instuckna i gördeln och voro alltför stora, hade burits av en ihjälslagen offerpräst och guldplåten på pannan av själve Apollon, ty till och med på gudarnas tempel förgrep sig Herakles i stunder av harm.

När kentauren nu hunnit mitt ut i strömmen, fattade han plötsligt Deianeira om skuldrorna och tryckte sitt blanka vaxansikte så hårt intill hennes, att hon knappt förmådde utstöta ett halvhögt kvidande. Herakles såg likväl, att slavarna medfört hans båge från hemmet. Pilen susade genom luften och i nästa ögonblick grumlades flodvattnet av Nessos' blod, som var svart och tjockt som beck.

Kentauren vacklade några steg framåt, och när

han hade hunnit till den andra stranden, segnade han ned och förmådde ej längre kvarhålla sitt byte. Med en hatfull blick sökte han sin baneman, men då han ej kunde skönja honom mellan buskarna och kände hur hastigt hans kraft slocknade, förställde han sig och sade till Deianeira:

— För en överårig hästman är det bara en lisa att få dö. För honom är det tungt att åldras. Han blir efterst i flocken, nymferna skria och fly, var han kommer, och hans tänder rå knappt på ett omoget plommon. Det är till sist bara hans blod som oföränderligt dunkar lika oljigt och hett i halsådrorna och därför besitter också det blodet en alldeles säregen trollkraft.

— Tro honom inte, Deianeira! viskade Forkys, som redan brutit sig fram genom törnet och därvid tappat alla sina honungsskatter. Hästmännen kunna inte uttala Apollons namn.

— Och vi äro nog lyckliga att aldrig kunna fälla tårar och aldrig tillbedja något, inte ens solen, fortsatte Nessos. Hör mig, Deianeira. Jag skall giva dig ett råd. Jag är glad att min sista blick får slockna på så väna kinder som dina och jag vill rikligt löna dig. Din herre älskar dig för visso, ty jag har själv sett, hur han längtade till dig och sin lantgård, men han har undfått hänryckningens olycksgåva och när hänryckningen tänds i hans hjärta tvingar han dig med sig till husaltaret och befaller att du skall knäböja med honom. I den stunden älskar han inte bara dig, sköna Deianeira, utan just i sin kärlek till dig också något annat än du och något som är förmer

än du. Och var gång han rövar någon kungadotter eller slår ihjäl en människa, reser han ett altare. Det finns snart knappt ett berg, en kulle eller en udde, där han inte byggt ett altare och insättandet av var liten sten i alla dessa tusen altaren var för honom ett kärleksverk. Stundom måste jag tro, att alla hans rovtåg och dråpslag bara födas ur en enda tanke, en enda längtan, den att gå fram som en offerpräst och resa altaren. Annorlunda skulle vi stackars hästmän ha älskat dig, ty vi älska såsom kvinnor, helt och fullt, och tänka inte på annat än att älska, och nu i min dödsstund ser jag ingenting annat än din oförlikneliga fägring. Lita därför på mitt råd. Tag några droppar av mitt blod och göm dessa, blandade i olja, i en lerkruka med vaxlack. När du en gång blir ensam och behöver dem, fukta då med dem din herres skjorta.

— Ryck pilen ur den vilda hästvarelsens sår och bär den till Herakles! befallde hon satyren, som fått syn på en sköldpadda och spratt upp vid hennes röst. Den var så klar och olik den stupades rosslande mummel.

När Forkys hade gått och hon såg, att Nessos föll åt sidan och var död, ville hon också skynda bort, men så måste hon stanna för att lösa flätorna och släppa ned purpurkjolen och då började hon tänka på, att kentauren ändå sagt sant i mycket. Varför skulle hon inte vara klok och i tysthet följa hans råd? Säkert hade Forkys varit alltför upptagen av sin sköldpadda för att längre komma ihåg att lyssna. Hon doppade försiktigt insidan av

klänningsfållen i såret. Sedan rullade hon ihop den blodfläckade delen av tyget i en knut och stack den under gördeln vid höften.

Hon kände en oemotståndlig längtan att en stund få gå för sig själv och tänka på kentaurens ord.

— Törnbuskarna äro nu slut, sade hon till Herakles, då hon åter steg upp på klipporna, och du behöver inte längre bära mig.

Hon gick före honom i solskenet och han såg ingenting annat än henne. Det bekymrade honom, att han denna gången kommit hem så utarmad, att han icke ens kunde giva henne så mycket som en påse med pärlor efter någon ihjälslagen konung.

IV.

Det kom nu lyckliga dagar hemma i den rika lantgården och var morgon strödde Herakles rökelse på husaltaret, innan han i männens sal satte sig ned bland hövdingarna, som samlades kring honom för att begära hans hjälp. Han var aldrig nöjdare, än när han såg dem sitta riktigt tätt utefter stenborden med bägarna framför sig och, under det att han då berättade om sina äventyr, makade han sig gärna nära moderns bänk vid härden och tog hennes slända och spann. Den åldriga Alkmene lämnade honom alltid sländan tyst och log aldrig, hur bullersamt de andra än jublade,

och mången gäst kunde efter ett besök på flera dagar få rida sin färde igen utan att en enda gång ha hört henne tala. Hon grubblade endast på minnen och spådomar och Deianeira såg ofta på henne med skygg fruktan, när Herakles prisade sin lycka.

Forkys, som för sin fräna getlukts skull aldrig fick stiga över salströskeln, hoppade omkring och ville alla väl. Ibland försvann han i skogarna för att jaga, men en vacker morgon hördes snart igen hans muntra skorrande på gården. Han ljög och snattade, men han förstod ej bättre, och därför förblev han slavarnas gunstling. Hyllos, hjältens son, fick rida på hans hals och blåsa i gigan, som ännu hade en söt smak efter all den honung, som satyren brukade slicka i sig. Ofta skickade Deianeira honom en fylld bägare för att han skulle dansa. Eller också lekte han med solstrålar och stod vid bikuporna och lyfte i bara handen hela nystan av bin, som klättrade ända upp på hans öron utan att någonsin sticka honom.

Men småningom blev glädjen i lantgården tröttande som ett beständigt solsken, tiden började gå långsamt och hövdingarna samtalade lågmält och dystert. Herakles räckte sig ej mer efter Alkmenes slända utan fattades av en smygande inre oro och lät sätta ny sträng på sin båge. Så snart hövdingarna berättade om en oförrätt, en guds eller en förstes, flammade han upp och lovade att hämnas den. I den nyss så glada salen talades snart om ingenting annat än om rätt och orätt och hårtåg och hämnd och det kom som

en sval fläkt av lättnad, när Herakles äntligen vände sig till Deianeira.

— O! Deianeira, sade han. Du vet, att purpursnäckans saft är blek och att den i solelden många gånger skiftar färg, innan den klarnar till den purpur, i vilken du färgar den lena bomullen från Elis. Så mognar också först långsamt ett gott beslut. Jag har ingen rätt till långvarig vila. Är det icke också din önskan, att vi som modiga män nu åter skola taga ned våra vapen?

Hennes skrämda blick fladdrade över männens huvud och, där hon stod vid trappan upp till kvinnornas rum, såg hon ut som en liten spenslig flicka, men så växte hon och blev större och hårdare och blev den stolta husfrun:

— Det är min högsta önskan, svarade hon.

Ingen aktade på Alkmene, som lika djupt lutad under sin slöja som alltid satt vid härden, utan där vart ett gny i salen, så att ingen längre kunde höra den andra. Sköldarna med medusahuvud och kopparhjälmarna med borstiga kammar lyftes ned från väggen åt hövdingarna, vilka sjöngo utmanande visor som inför en glad gosselek. De nakna ynglingarna hade ingenting annat att smycka sig med än sin vargfäll, en krans och ett svärd. Stridshästarna leddes fram på den stenlagda gården och skarorna tätnade och fingo tusentals huvud. Gården såg ut som en rustkammare, upplåten åt egna krigare till plundring, och fältet som en åker bevuxen med spjut. Utan att förråda någon darrning och nästan med en mans styrka räckte Deia-

neira sin herre bågen. Och härlig var synen, när hjältarna tågade bort mellan vårliga vingårdar.

När den sista glödröda hjälmkammen försvann i en backe, blev hela landet med ens stilla. Slavarna betraktade Deianeira från sidan, men hon övervakade deras arbete och såg noga till, att de uppsatte alla bågarna på hyllorna och tvättade bänkar och stenbord. Då allt var färdigt, gick hon upp till sitt rum. Hon satte sig framför vävstolen och sjöng på en dyster akäisk krigssång och vid slutet av var vers slog hon två slag i väven.

Hon förfärdigade tyg till en skjorta åt Herakles och ända in på natten hörde slavarna, så länge de voro vakna, hur hon satt och sjöng vid sitt arbete. Först då de virat manteln om huvudet och somnat på gårdstrappan, sjönk hon ihop med en så lång och djup suck från hjärtat som hade den varit hennes sista. Så satt hon i sin övergivenhet med fingrarna knäppta om knät utan att veta hur länge och hon hackade tänder och frös, liksom en sårad och ensam gasell mitt i öknen fryser av skrämsel.

Natten var molnig, men hon såg mellan de snabba skyarna, att månen lyste i nytändningen, och för första gången i sitt liv gick hon av egen maning ned till husaltaret och offrade ett granatäpple åt Hera. Då hon ville anropa henne, kunde hon likväl icke hitta ett enda ord, ty hon var därvidlag olik Herakles, som ofta var tafatt i ett samtal med människor men framför altaret lätt och halvsjungande talade med både gudar och gudinnor. Harmsen ryckte hon åter till sig granat-

äpplet och liksom i tanken att Hera ej ännu hunnit få syn på det, kastade hon det ifrån sig utåt trappan.

Forkys, som låg på nedersta steget och lekte med en gräshoppa, var den enda vakna i hela gården, utom Deianeira. Granatäpplet hoppade mot hans kind, så att han satte sig upp, och det kom för henne, att detta var ett tecken, som hon borde lyda.

— Forkys, viskade hon, stig upp och följ några dagar oförmärkt min herre. Kom sedan raskt igen och berätta mig vad du sett.

Satyren uppfann en lång rad av svårigheter, ty bergsvägarna voro långa och steniga, men hon tillade förläget bortåtvänd:

— Så många faror, som min herre möter, måste jag sitta i beständig oro. Vad jag sagt, är en befallning.

Satyren hade aldrig hört Deianeira tala med en sådan stränghet, ty hennes röst var annars stilla och mjuk, och han reste sig genast, fast med så mycket trampande och snavande på den glatta marmorn, att de andra misslynt började vända sig. Deianeira skyndade tillbaka upp på sitt rum och föll uttröttad i djup sömn.

De följande dagarna satt hon bara stundvis vid vävstolen och tycktes glättig och full av ro, men så snart hon blev ensam, stod hon vid fönstret eller gick på taket för att speja i soldiset, om den lättfotade brevbäraren icke snart skulle sticka upp huvudet bakom vingårdarna.

Tiden gick och hennes väntan blev lång, men

en morgon, när hon stod och lagade en tråd i väven, fick hon höra smällande och snubblande steg. Det var satyren, som huvudstupa störtade in genom salen och måste klättra på både händer och fötter för att taga sig uppför trappan. Klövarna gledo och skrapade och han makade sig uppåt på ena höften, men allt emellanåt halkade han ned igen ett långt stycke och beskärmade sig högljutt över sin egen fubblighet.

Deianeira öppnade dörren och satyrens fräna getlukt mötte henne och fyllde hela trappan.

— Forkys, Forkys, berätta! sade hon.

— Aldrig trodde jag, att det var ett sådant konststycke att klättra uppför en trappa, skorrade han och fnös av både glädje och förargelse. Nu skall jag berätta. Tänk dig, Deianeira, vitgamen har redan börjat lägga ägg!

Hon stirrade på honom. Och vad vet du om Herakles, min make?

Satyren tvärstannade mitt i klättrandet, ty han hade helt och hållet glömt varför hon skickat bort honom, och nu kom han med ens ihåg både det försummade ärendet och förbudet att någonsin visa sig inomhus. Han lade ned de spetsiga öronen och i ett ögonblick halkade han utför hela trappan ända till det nedersta steget. Där satte han sig och strök sig under skägget.

— Du skall inte harmas på mig, min goda husmoder, sade han, men när jag kom ut i skogarna, glömde jag alldeles, att det var Herakles jag skulle söka. Jag stötte nämligen på en tokig törnskata som hoppade från buske till buske och

vippade och visade mig sin rosenröda mage och trädde upp flugor på hagtornstaggar och skrattade som en rapphönstupp och smackade som en ekorre och härmade till sist klapprandet av mina egna klövar. Just då jag var nära att fånga den lilla gycklerskan i vingpennan, trampade jag i busken på en yrvaken nymf. Först blev hon ond, Deianeira, ännu mycket ondare än du är nu, men hon lät tala med sig och lovade slutligen att jag skulle få stanna hos henne, om jag först skaffade henne ett av vitgamens ägg.

— Och under tiden satt Herakles' husfru och väntade.

— Tiden skulle ha blivit dig kort, min stränga husmoder, om du bara sett mig. Jag klättrar bättre i berg än i dina trappor. Skogen var så tät, att vi måste krypa under grenarna, men min vitaxlade nymf visade mig, hur jag skulle leta mig fram till klippväggen, och med armen om en fastkilad sten hängde jag snart över forsen alldeles invid redet. Där satt den ohyggliga fågeln, gröngul om kinderna, och ur näsborrarna droppade en vätska, som luktade lik. Först när han så länge oavvänt hade betraktat mig, att de dystra ögonen började rycka av trötthet, utstötte jag plötsligt ett så genomträngande skrik, att han i häpnadens förvirring bredde ut sina dånande vingar. I detsamma stack jag hastigt handen i boet och grep mellan mosstovorna ett av de smutsvita äggen. Sedan släppte jag mig ned i murgrönan med en sådan brådska, att jag redan var försvunnen, innan odjuret hann att hugga efter mig. Det var en

stor bragd och nymferna sätta pris på ett sådant ägg, ty om de torka det i solen och sedan en mörk natt oförmärkt kasta det i herdarnas eld, flammar den upp med så grön låga, att herdarna ta till flykten. Och då kunna de yra nymferna plocka till sig deras getostar och mjölkbunkar.

Deianeira vred händerna av harm och otålighet, men hennes röst blev bedjande.

— Vad skall jag giva dig, satyr, för att locka dig att betjäna mig? Önskar du guld?

— Ack, Deianeira, vad skulle vi bockfotingar med ditt guld, om vi också finge båda händerna fulla? Ingen nymf frågar därefter och ingen vitgam och inte ens den dummaste sköldpadda. Men för ditt bekymrade anletes skull vill jag försöka att bättre lägga dina ärenden på minnet, ty att se tårfyllda människoögon, det går över mina krafter.

Glad att med beskrivningen av sina äventyr ha listat sig från straff, var han efter de sista orden icke sen att, springande och halkande på stengolvet, skynda ut i det fria. En stund dansade och spelade han med herdarna, som om ingen sorg hade funnits, men så tog han sig om huvudet och försvann åter i skogarna.

Deianeiras lugn var borta och hon kunde ej längre förställa sig. Hon löste tyget ur vävstolen och sömmade ihop våderna till en lång skjorta med öppna ärmar, men sedan blev hon rädd för ensamheten och satt mest vid härden hos Alkmene och de andra spinnerskorna.

Ett halvt år förgick, utan att hon hörde något om satyren, och hon upphörde att räkna dagarnas

namn och att hoppas på honom. Blek och utvakad kom hon var morgon till sin bänk och tänkte icke på att flytta den, hur het höstsolen än sken in genom ljusöppningen i taket.

En gång, när hon satt där bland spinnerskorna som vanligt, tyckte hon sig oväntat höra några avlägsna och sorgsna toner från Forkys' giga. De andra märkte ingenting och hon gick genast till sitt rum.

Nedanför den lilla fyrkantiga fönstergluggen upprann en källa, som fyra silverpopplar så ymnigt beströdde med sina löv, att den knappast kunde skiljas från marken. Nästan dold under de himmelssträvande popplarna och med rötterna halvt begravna i vattnet stod vid källan en ihålig ekstam, plundrad av vinterstormarna på krona och grenar och invändigt vit av mögel och mossa. Tordyvlar och humlor förde ett surrande liv på den spruckna barken och göktitorna hackade efter myror. Där inne i den skuggmörka trädstammen satt Forkys på vallherdarnas jordbänk som en solbrun och luden skogsgud i sitt vilda tempel.

Hans långa ansikte med den nedklämda bocknäsan var lidande och föreföll ännu smalare än annars. Var ton från hans munspel berättade, att denna gången hade han kommit ihåg Deianeiras befallning och att bittra ord sutto honom i strupen.

Hon bröt sönder det sirliga trägallret för att kunna sticka ut huvudet, och när han hörde henne, höll han upp att spela och halvviskade:

— Befall mig att tiga, Deianeira. Eller låt mig tala om de kloka giftormarna i skogen, som

det var mig omöjligt att tämja. Men jag ser på ryckningarna kring din mun att du längtar efter din egen ofärd. Så vill jag då säga dig, att Herakles, din herre, har gått från seger till seger och rest altaren på alla berg. I Olivernas dal, där Artemis bedragit folket med falska löften om god jakt, förstörde han gudinnans tempel och lät stenlägga vägen med marmorflisorna. Hennes gördelbuckla gömde han åt dig. Sedan drog han mot konung Evrytos för att hämnas gamla oförrätter och bortrövande hans dotter, den sköna Iole. Fast Herakles älskar henne mycket, har jag hört honom sucka efter dig och sin gård, när han i månljuset sitter framför hennes tält. Men jag tror, att både när han suckar efter dig eller betraktar Iole, sitter han i själva verket och tänker på, hur han skall kunna värva tillräckligt med folk för att erövra hela Eoleen och Evbea. Männen äro ett gåtfullt släkte, Deianeira, och vi bockfotingar förstå dem inte. Vore Iole min nymf, skulle jag vara mycket lycklig. Nu bygga Iole och Herakles gemensamt ett altare, högre och väldigare än något tillförene. Till sjätte stenvalvet är det redan smyckat med oxskallar och frisk mossa.

Deianeira befallde honom att vänta.

Hon bredde ut den färdigsydda skjortan på golvet. Därefter letade hon fram en överbunden tegelkruka och knackade bort vaxkakan från mynningen. I krukan förvarade hon det stycke av kjorteln, som blev fuktat i den döende kentaurens blod och som hon sedan övergjutit med olja. Vätskan hade klarnat och var färglös och genomskinlig

som vatten, och hon tog olivkvisten, som satt instucken bakom sovstället, och bestänkte skjortan. Var droppe, som föll, sög sig genast in i tyget och försvann och kvarlämnade endast en svag silveraktig glans. Så länge det fanns något kvar i krukan för de knastrande olivbladen, som vikt ihop sig av torka till små skedar, fortsatte hon att fukta skjortan. Sedan räckte hon den genom fönstergluggen till Forkys och sade:

— Gå till Herakles med min skänk! Det höves honom vid tackoffret att bära en vit och skinande klädnad.

V.

De följande dagarna väntade spinnerskorna förgäves på Deianeira, som hade stängt sig inne i sitt rum och vägrade att mottaga någon föda.

Utan att få svar skakade slavarna på dörren och ropade:

— Skjut undan regeln, husmoder! Stundeligen komma dammiga budbärare och tala om Herakles. De värnlösa hjälper han, de förorättade hämnas han, städer bygger han och medan han nu bereder sig till tackoffret, stämmer han om nätterna hemligt möte med hövdingarna i Ioles tält och uppgör nya planer. Han kastar sin kappa över henne och bädden av repade löv, och med lampan i handen uppritar han i sanden inför sina förtrogna

nya murbräckor och stormstegar. Kom ned, Deianeira, och hör de sista tidenderna!

Under silverpopplarna vid källan stodo jägare och vallherdar för att med egna öron förvissa sig om händelserna under krigståget. Där fanns snart knappt ett strå, som icke blev nedtrampat, och om aftnarna rämade korna otåligt, ty man glömde att vid den vanliga tiden komma med fotkloven och stävan.

Hör! Då lyftes stavar och händer och en avlägsen herdes röst fick svar och orden ilade fram och åter mellan skarorna som en svärm av svalor och flögo in över gården i husets rum och stormade tillbaka ut i det fria:

— Det är Herakles' män som närma sig i dalen! Det är Herakles' folk!

— Men varför spela inte hornen? frågade den närmaste vallgubben.

— Och varför slå inte kämparna på sina sköldar? sade hans hustru, som under samma popplar var höst, ända sedan hon var liten, fått vinka åt de hemvändande.

Hjälmarna blinkade i spjutskogen, men deras tagelkammar, sönderhuggna i tallösa strider, hade mist sin färg och voro fulla av sand. Några av krigarna hade hängt hjälmen om armen och buro manteln över huvudet. Benskenor och kopparfjäll klingade, och kvinnorna blevo mörka i ögonen av glädje, ty ingenting tycktes dem skönare än slamret av en tågande här, där de hade söner och bröder och husfäder. Dock märkte de snart till sin förfäran, att ingen av männen var bekransad,

och inne mellan spjutskaften igenkände de Herakles på en bår, som var förfärdigad av ett segel och två åror.

Nu öppnade för första gången på lång tid Deianeira sin dörr och gick ned i salen. Hon var avfallen och trevade sig fram som en blind och syntes lika tyngd av år som den vithåriga Alkmene.

När bärarna på gården lyfte båren från sina axlar, reste sig Herakles och vacklade fram till trappan, höljd av blodfläckar och med förvildade ögon. Den vita offerskjortan hade växt fast vid hans kropp och när han under smärtorna försökte att slita den lös, följde huden med och lämnade öppna sår.

Deianeira stannade på andra sidan härden.

— Jag hälsar dig, Herakles, sade hon med fast stämma, du, som ville bli en hjälte inför människor. Som en kentaur rövar du kvinnor och därför har jag också bestänkt din offerskjorta med en kentaurs blod, att det må blanda sig med ditt. Nu äro de alla hämnade genom mig. Var är nu din styrka, efter du så jämrar under dina kval? Kvinnor, släcken elden på den husliga härden, så att här blir tomt och kallt och han fryser i det hem, där han söker värme och vila! Det är icke längre hans, det är icke längre mitt. Från i dag skall det stå öde.

Kvinnorna drogo sig bävande åt sidorna och tryckte sig utefter bordskanterna och den darrhänta Alkmene sträckte värnande sin käpp över härden. Deianeira sköt den åt sidan och böjde sig

ned och blåste själv ut elden, så att rök och aska slogo högt upp över hennes huvud.

— Nu släcker jag elden på den husliga härden liksom jag länge sedan släckt kärleken i mitt hjärta.

Alkmene förblev ensam sittande mitt bland de skälvande kvinnorna, men hon betäckte sig med doket, och endast därför att stillheten blev så djup, kunde var och en i salen höra hennes grumlade stämma.

— Vad du älskade, o Deianeira, det var dig själv. Du älskade att smekas och omhuldas, att bära de rövade guldplåtarna, att förströ dig vid kämpalekarna och sitta på hedersstolen under pelaren, som bar Herakles' sköld. Intet annat älskade du, varken det rätta eller det onda. Männen och kvinnorna, de älska inte lika och älska inte detsamma och till evigt skola de aldrig förstå varann.

Herakles försökte att böja sig inför härden till hälsning som det var hans sed, men hans knän voro styva som torrt läder och han ropade i sin plåga:

— Det är kentaurens blod, som blandar sig med mitt, så att jag inte längre kan uttala namnet på den pilgud, som lovade mig odödlighet efter fyllda värv. Jag kan inte längre tillbedja något, inte ens solen, och jag kan inte längre gråta.

Ingen av kvinnorna kom till för att hjälpa honom, endast männen buro fram vatten och tvättade hans sår. Då han slutligen vände sig från

den svarta härden, kastade de sina vapen och rustningar och stödde honom under armarna.

Steg för steg förde de honom över gården och på gångstigen upp mot berget.

— Gör ditt sista altare till ditt eget bål, sade han till sig själv. Det var oraklets svar, när jag nyss under hemfärden bad om råd i mitt trångmål. Redan som frukt i min moders liv hotades jag av gudadrottningen. Prövningar och straff hette mina öden. Ingen anklagar jag. Sådant är kvinnogöra. Glöm mina segrar, ty samvetslöst stora voro mina brott. En människas liv är lagom kort för att hon icke skall hinna dö vis. I mina ådror brottas nu kentaurens blod med mitt eget och levande förbrinner jag.

När han kom upp på berget, kring vilket den hellenska snökedjan tindrade i middagssolen, grepos hans följeslagare av skräck och vågade icke ledsaga honom utan stannade nedanför på sluttningen. Själv förmådde han icke samla bränsle och till ett vädjande tecken på sin vanmakt visade han sina tomma händer, men ingen tordes närma sig. Lika mycket som de annars fruktat att motsätta sig hans vilja, räddes de nu att betjäna honom.

Hans son Hyllos kom då nere ifrån gården med ett risknippe på ryggen och en fackla. Sedan han hade lagt riset på toppen av berget och hopsamlat så många torra buskar, han kunde finna, hjälpte han Herakles att bestiga bålet, och den ännu späda kroppen darrade under jättebördan.

Med bortvänt ansikte höll han därefter facklan intill det vassa lägret.

— Fader, sade han. Jag skönjer att dina ögon ännu söka Deianeira, min moder. Du väntar, att hon skall stiga upp på taket och vinka dig sitt avsked... men hon kommer inte. När du försvann, gick hon till sitt rum. Hon snodde garnet, som ännu satt kvar i vävstolen, i en knut om sin hals och tog sitt liv.

Då slöt Herakles ögonen och upphörde att tala.

Männen kastade sig ned och den äldste lyfte sina händer och talade till den döende.

— Herakles, Herakles! Allestädes på jorden stå tempel, där män och kvinnor gemensamt nedlägga sina offergåvor, men ett tempel felas ännu. Hjälte, stig med elden till de odödliga och bliv med dina förvillelser och dygder en gudom för oss män!

Med detsamma uppflammade bålet i lågor och ljungeld.

INNEHÅLL.

Drottning Gunna 5
Kettil Runske och snokarna 32
Katarina Jagellonicas död 36
Vid gränsstenen 43
Lasse Luvidors död 50
Hemvandrande karoliner 64
Brasselonden 77
Bruksherrn 95
Lek och liknelser:
1. Gossen, som lärde sig att leva på statens bekostnad 113
2. Min herre, jag litar på er ridderlighet 117
3. Filemon och Baukis 119
4. Djurens Messias 120
5. Hästarna 122
6. Humlemumle 128
7. Vokalernas vandring 132
8. Hyläsaurus 133
9. Filosofen på äventyr 136
Herakles 146

LSwed
H4654

169419

Author Heidenstam, Verner von

Title Samlade Skrifter. Vol.13:- Svenskogen Sagar.

NAME OF BORROWER.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 16 01 01 017 3